

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TEORIE PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ,
srovnání v židovském a islámském právu**

Bc. Kateřina Schmiedtová

Právo

Plzeň, 2013

Konzultant diplomové práce: *JUDr. Lenka Bezoušková, LL.M., Ph.D.*

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

7. listopadu 2013

.....

Bc. Kateřina Schmiedtová

Poděkování

Děkuji své konzultantce, JUDr. Lence Bezouškové, LL.M., Ph.D., za podnětné poznámky při zpracování této práce, stejně jako za pomoc s výběrem potřebné literatury.

OBSAH

1.	Úvod	1
2.	Prameny práva	7
2.1.	Prameny práva v židovském právu	7
2.1.1.	Psané prameny	7
2.1.2.	Ústně tradované prameny	8
2.2.	Prameny práva v islámském právu	12
2.2.1.	Primární prameny	12
2.2.2.	Sekundární prameny	16
3.	Proces uzavírání manželství v židovském a islámském právu	19
3.1.	Manželství obecně	19
3.1.1.	Práva a povinnosti v manželském životě	29
3.1.2.	Druhy manželství	34
3.2.	Proces uzavírání manželství	37
3.2.1.	Věk	44
3.2.2.	Způsobilost uzavřít manželství a zastoupení	48
4.	Náležitosti manželské smlouvy a další podmínky pro uzavření manželství ...	51
4.1.	Náležitosti manželské smlouvy	56
4.2.	Další podmínky	60
5.	Překážky uzavření manželství	64
6.	Polygamie	71
7.	Závěr	78
8.	Resumé	80
9.	Seznam použité literatury	81
10.	Přílohy	84

1. ÚVOD

*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného.
Chvála Bohu, Pánu lidstva veškerého,
Milosrdnému, slitovnému,
vládci dne soudného!
Tebe uctíváme a Tebe o pomoc žádáme,
ved' nás stezkou přímou,
stezkou těch, jež zahrnuls milostí Svou,
ne těch, na něž jsi rozhněván, ani těch, kdo v bludu jsou!*

(Súra Otevíratelka - Fátíha, používaná při uzavírání manželství)

Způsob uzavírání manželství v židovském a islámském právu je dle mého názoru zajímavé téma ke zpracování (nejen) diplomové práce. Většina české literatury pojednává o židovském a islámském právu z obecného úhlu pohledu, a pokud se zaměřuje na manželství jako takové, všímá si především odlišností manželství uzavřených podle židovského či islámského práva ve srovnání s křesťanským (či západním) pojetím manželství.

Já se chci naopak ve své diplomové práci soustředit výhradně jen na manželství uzavíraná podle židovského a islámského práva, která, ač vycházejí z podobných základů, jsou dosti rozdílná právě ve způsobu, kterým k uzavření manželství dochází. Obecně vzato je příbuznost islámského a židovského učení nesporná. Muhammad prý sám vědomě v určitých obdobích svého vývoje navazoval na biblický materiál, nebo se jím přinejmenším nechával alespoň do určité míry „inspirovat“.¹ Islám a judaismus mají společnou historickou linii, kterou je možné sledovat již od Adama a Evy² a navíc vedle sebe židé a muslimové žijí již dlouhá staletí, a proto není pochybností o tom, že toho mají tyto dva velké náboženské systémy hodně společného a navzájem se ovlivňují.

Muhammad od počátku považoval své učení jako pokračování ve víře židovské a křesťanské.³ Jako prorok byl pokračovatelem Mojžíše a Ježíše (v Koránu samotném je

1 Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s, str. 83

2 Viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths, s. 259-278, str. 261

3 Verš: „A vzpomeň si, jak pravil Ježíš, syn Mariin: „Dítka Izraele, já jsem vskutku poslem Božím k vám, potvrzujícím pravdivost toho, co bylo přede mnou sesláno z Tóry, a oznamujícím vám radostnou zvěst o poslu, jenž přijde po mně a jehož jméno Ahmad bude.“ Avšak když předvedl jim

dokonce více zmínek právě o Mojžíšovi a Ježíšovi, než o Muhammadovi), byl završením prorocké tradice⁴ a očekával, že mu židé⁵ a křesťané vyjdou vstříc a přijmou jej, což se ovšem nestalo. Rozchod s židy, kteří ho zpočátku tolerovali, byl nevyhnutelný a jednotlivé víry se od sebe začaly vzdalovat.⁶ Z náboženství, které Muhammad zpočátku považoval za „totožné“, či jen „navazující“ na předcházející monoteistické systémy, se postupem času stalo náboženství samostatné a originální, byť s určitými společnými prvky: islám⁷. Kromě společných základů, které islám a židovství spojovaly, se do islámu významně promítly i konkrétní židovské prvky (zvyklosti a tradice), které si s sebou přinesli židé, kteří přijali islám zejména v posledních dvou letech Prorokova života.⁸

Po Prorokově smrti jeho nástupci rozšiřovali islámské náboženství do okolního světa a spolu s průnikem islámu získávaly na významu i židovské obce, kterým muslimové dlouho přiznávali určitou samostatnou vnitřní autonomii. Na svém počátku totiž islám „nebojoval“ ani tak proti křesťanské či židovské víře a jejich věřícím, ale především proti pohanství, které bylo v té době na arabském poloostrově velice rozšířeno.⁹

Arabská kultura se vyznačovala silným tradičním rodovým (kmenovým) způsobem života s neustálými válečnými spory. Před Muhammadovým odchodem do Medíny a vytvoření náboženské obce, v Arábii neexistoval dokonce ani žádný druh

jasné důkazy, řekli: „To je kouzelnictví zjevné.“ (61:6) vypráví o legendě, podle které měl Ježíš předpovědět příchod Muhammada. Podrobněji viz Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 750.

4 „Dnešního dne jsem pro vás dovršil vaše náboženství a naplnil nad vámi Svě dobrodiní a zlíbilo se mi dát vám islám jako náboženství. (...)“ (5:5)

5 Jméno Židů vychází z hebrejského slova označujícího obyvatele starověké Judeje.

6 Jako definitivní rozchod islámu od židovství se bere změna směru modlení (tzv. *Gibla*) – muslimové se přestali modlit směrem k Jeruzalému (jako židé, kteří se modlí směrem k Izraeli, pokud jsou mimo Izrael, k Jeruzalému, pokud jsou v Izraeli a k chrámu, pokud jsou v Jeruzalémě) a začali se modlit směrem k Mecce, konkrétně ke Ka^cabě. Rozchod byl Koránem odůvodněn tak, že židé znali jen část Písma božího, zatímco Muhammadovi se dostalo znalosti celého, shrnujícího všechna dosavadní zjevení. In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 746.

7 Primární význam slova *islám* je „odevzdání se do vůle Boží“, viz Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 745.

8 Naopak islám silně ovlivňoval Karity (proud judaismu z 8. století n.l.) nebo Sefardské židy.

9 Avšak kromě pohanství existovala v arabské společnosti i víra v jednoho Boha, odlišná od křesťanství a židovství, ale nijak zvlášť „vypracovaná“ - tzv. Henoteismus, vyznávající jednoho boha, avšak počítající s existencí dalších božstev, které „toleruje“. Tuto „víru“ měl zastávat i Muhammad před prvním zjevením. Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12, str. 43.

politické jednoty.¹⁰ Společnost byla ovládána mocnými rody (kmeny), které byly základní jednotkou společnosti – pokud byl napaden příslušník určitého rodu, rovnalo se to napadení rodu celého a svým způsobem „vyhlášení války“. Příslušnost k rodu tedy pro jednotlivce byla životně důležitá, avšak islám tuto tradici rušil. Židé se takové nejistoty obávat nemuseli. Vždy se považovali za „vyvolený národ“, jehož výsadní postavení bylo potvrzeno smlouvou, kterou s nimi uzavřel Bůh prostřednictvím Abrahama (na kteréhož se však odkazují i muslimové).

Islám je druhé největší náboženství na světě a zároveň i nejrychleji rostoucím (resp. rozšiřujícím se) náboženstvím. V současné době je každý čtvrtý člověk (tj. více než 23 % z celkové populace) na světě muslim. Muslimská komunita na celém světě čítá více než 1,6 miliardy lidí.¹¹ Žijí v Africe, Asii i Evropě v různých státech (přičemž v některých tvoří většinu obyvatelstva) a přestože je islámské právo právem osob a vztahuje se na všechny muslimy po celém světě, není úplně homogenní, jak však bude podrobněji uvedeno dále.¹² Rozeznáváme právo sunnitské a právo ší'itské a v každém z nich navíc několik právních škol, které ač vycházejí ze stejných základů, v konkrétních právních normách se mohou více či méně lišit. Stejně tak se liší i právní normy, kterými se řídí jednotlivé státy. Je totiž nutné rozlišovat mezi tím, co stanovuje islámské právo jako takové a zákony v jednotlivých muslimských zemích a tím, co je skutečně jako „právo“ v určitých místech uplatňováno. Já se ve své diplomové práci hodlám zaměřit především na to, co stanovují islámské a židovské prameny o uzavírání manželství a zároveň se pokusím přiblížit i jednotlivé právní normy vybraných islámských (převážně arabských) zemí – tedy tím, jak by to mělo být.

Znalost právních norem konkrétního státu je velice důležitá, protože obecné islámské právo ve většině případů slouží „jen“ k vyplnění mezer právě v jednotlivých konkrétních právních úpravách. Tento poměr práva islámského s právem konkrétního státu, bývá vymezen v jednotlivých ústavách daných států, a přestože je islám ve většině

10 Podrobněji viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 36

11 Viz www.globalreligiousfutures.org/religions/muslims

12 Často bývá islám spojován jen s arabským poloostrovem a muslimové ztotožňováni s Araby. Nicméně přestože arabský jazyk, kultura a dějiny mají pro islám velice důležitou roli, islám není omezen pouze na tuto oblast. Největší islámská populace žije v Indonésii, Pákistánu, Bangladéši a Indii. Velká muslimská populace je ale i v zemích bývalého Sovětského svazu a v Číně. Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 24.

muslimských zemí označen jako státní náboženství, má v různých státech různou roli a tím i různou důležitost.¹³

Naopak židovská komunita se zdá na první pohled velice homogenní. Na celém světě je zhruba 13.850.000 židů, což je zhruba 0,2 % světové populace.¹⁴ Přestože i židovská víra je „roztržena“ do mnoha skupin, židé na celém světě jsou „jedním lidem“, vyznávající stejné normy a zvyky. Je to díky tomu, že náboženské záležitosti se vždy podřizovaly židovské autoritě, nehledě na konkrétním území, ve kterém jednotliví židé žili, a proto jsou (více či méně) stejné u všech židů. Na druhou stranu ostatní záležitosti (jako jsou např. daně) podléhaly vnějším vlivům, tedy právním řádům konkrétních zemí, ve kterých se židé nacházeli.

Důvodem pro rozdělení islámské obce na sunnitskou a ší'itskou tradici byl především problém s následovnictvím po Muhammadovi. Ší'ité mají za to, že Prorok za svého nástupce ustanovil svého bratrance a zetě (manžela jeho dcery Fátimy) Alí Ibn Abi Táliba na shromáždění v Chádir Kummu. Sunnité to nijak nepopírají, avšak mají za to, že toto vystoupení bylo spíše potvrzením Aliho zásluh jako věrného muslima a po Prorokově smrti zvolili jako jeho nástupce Abú Bakra, věrného muslima, Muhammadova přítele a otce jeho oblíbené ženy Āiši. Alí byl nakonec zvolen jako (v pořadí čtvrtý) chalífa, avšak synovec předchozího chalífy ho nakonec o úřad připravil. Definitivní rozkol mezi sunnity a ší'ity však nastal až po zavraždění Husajna, syna Alího a Fátimy, kterého Alí určil za svého nástupce.¹⁵

Mezi základní rozdíly mezi sunnity a ší'ity patří, krom uznávání různých právních pramenů,¹⁶ i rozdíly týkající se konkrétních právních institutů, jako jsou např. ustanovení o dědění a dočasném manželství (které bylo za Prorokova života povoleno, ale několik let po jeho smrti bylo oficiálně zakázáno).¹⁷

13 BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 11 a 57.

14 Viz. <http://www.globalreligiousfutures.org/religions/jews>.

15 O vztazích mezi sunnity a ší'ity podrobněji in HAERI, Fadhlalla, *Islám*, Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 94-100 a DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 51-55.

16 Sunnité jako „stoupenci sunny“ uznávají sunnu jako jeden ze základních (primárních) pramenů práva, kdežto ší'ité („stoupenci“, „přívrženci“ - ve vztahu k Alímu) přijali pouze ty tradice, které jim zprostředkovali jejich imámové, nebo které s nimi nebyly v rozporu. Ze sekundárních pramenů se v ší'itské tradici neuplatňuje analogie (*qijás*) a problematický je i souhlasný názor obce (*idžmá*). Na druhou stranu je v ší'itské tradici uplatňováno racionální uvažování jako důležitý nástroj pro rozvoj práva. In HAERI, Fadhlalla, *Islám*, Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 98-99

17 In HAERI, Fadhlalla, *Islám*, Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 99

I židy lze zhruba od 10. století n.l. rozdělit na dvě hlavní velké skupiny, a to na židy aškenázské a sefardské. Židé se po zničení Chrámu začali postupně usazovat v různých oblastech, kde postupně přejímali regionální, kulturní i náboženské vlivy. Aškenázové jsou židé, pocházející původně ze severozápadní části Evropy, z Frankoporýnského centra, které položilo základy aškenázské normativity (halacha);¹⁸ je to tedy označení židů, pocházejících z evropského a ruského prostředí. Naopak sefardští židé pocházejí z oblasti Andalusie: Španělska a Portugalska, později Balkánu a Blízkého východu a je pro ně typické vzájemné ovlivňování s islámskou kulturou a civilizací. Vedle těchto dvou velkých skupin existují samozřejmě i další, např. Chasidští židé, jejichž učení souvisí s rozkladem rabínského vedení ve východní Evropě v osmnáctém a devatenáctém století¹⁹ a další.

Kromě těchto hlavních skupin, do kterých můžeme židovskou populaci rozdělit, je nutné vzít v úvahu i různé „podskupiny“, které se od sebe mohou výrazně lišit v náboženských nebo národních otázkách.²⁰ Můžeme tak rozeznávat několik proudů judaismu, od reformního, konzervativního nebo liberálního, až po judaismus ortodoxní (případně ultraortodoxní nebo neo-ortodoxní).²¹

Jedním z nejdůležitějších hnutí, které se v židovství zatím projevilo, bylo reformisticko-nacionalistické hnutí sionismu, jenž by se dalo označit jako důsledek vzrůstající antisemitské nálady v Evropě. V této době si židé uvědomili, že nelze spoléhat na ochranu národů, s kterými společně žijí, ale je možné se spoléhat jen sami na sebe, a proto se pod vedením Theodora Herzla a dalších, rozvinul zájem o obnovu

18 Termín „Aškenáz“ byl původně označením Německa ve středověké hebrejské literatuře. Navíc se jedná o jméno jednoho z pravnuků Noa. Pro aškenázské židy je typická interakce s křesťanstvím, ke které od počátku často docházelo. Z Německa si navíc přinášejí i svůj vlastní specifický jazyk, tzv. jidiš. Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 15

19 Např. Chasidé kladou větší důraz na osobní vztah k Bohu a na společenství, než na studium Tóry a halachická pojednání. Autoritu místního rabína nahrazuje charismatický vůdce, tzv. *Cadik*. Podrobněji viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 95.

20 Moderní vyznavači ortodoxie staví na první místo halachu, ale zároveň podporují demokracie „západního typu“. Extrémisté naopak odmítají izraelský stát vůbec, protože tento má „založit“ až mesiáš. Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 169.

21 Většina Izraelských židů patří do jedné ze čtyř hlavních sociálně-náboženských skupin: sekulární (44-51 %); tradiční, kteří respektují náboženské autority, ale jen částečně náboženské právo (halachu) diktované ortodoxními rabíny (30-39 %); Sionisté (10-15 %) a Ultra-Ortodoxní (7-9 %). Viz NOVIS-DEUTSCH, Nurit a Ari ENGELBERG. Meaning Making Under the Sacred Canopy: The Role of Orthodox Jewish Marriage Guidebooks. *Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2012, Volume 8, Article 6, s. 1-32. Dostupné z: <http://www.religjournal.com>, str. 5.

židovského státu prostřednictvím osídlení Palestiny,²² kde vyvstal nový problém, a to nejasná hranice mezi „náboženstvím“ a „státem“ a snahou upravit jejich vztah politickou cestou (přičemž s podobným problémem se v posledních desetiletích potýkají i muslimské země). Jinými slovy, náboženské normy byly víceméně jednotné pro všechny židy na světě, ale s jednotným židovským státem vyvstala otázka úpravy ostatních veřejných oblastí, které do té doby byly upraveny jednotlivými právními řády konkrétních zemí, ve kterých se židé usídlili. Díky větší institucionalizaci vrchního rabinátu byly přenechány určité oblasti zákonodárství (např. kontrola nad zákony o manželství a rozvedech nebo lokální zákazy veřejné dopravy a provozu kin o šabatu) ortodoxním politickým koalicím,²³ s čímž mají stále větší problém sekulární skupiny, které taková opatření berou jako útok na své občanské svobody.²⁴

22 Myšlenek, týkajících se obnovy „židovského státu“ bylo mnohem více, ale bohužel zde nemám dostatek prostoru, abych se jim věnovala. Odkazuji proto na podrobnější literaturu.

23 Přestože se ortodoxní judaismus prezentuje jako jediný autentický a ten „správný“ pokračovatel staré tradice, ve skutečnosti je i jeho společenské zakotvení nové. I ultraortodoxní skupiny totiž inovují „tradice“ tím, že selektivně přebírají starší zvyky a kombinují je do zcela nových konfigurací vzhledem k novým společenským problémům současného světa. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínské judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 9.

24 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 168.

2. PRAMENY PRÁVA

Prameny práva hrají důležitou roli jak v právu židovském, tak v právu islámském. Obě náboženství staví na první místo zákon a řízení života obce; židé podle Tóry a muslimové podle šari'í.²⁵

2.1. PRAMENY PRÁVA V ŽIDOVSKÉM PRÁVU

2.1.1. Psané prameny

Židovské právní prameny lze rozdělit do tří hlavních zdrojů: Zákon (Tóra, *Tawrát*), Proroci (*Nebiim*) a Knihy (*Kethubim*).²⁶ Za nejdůležitější psaný pramen lze v židovském právu jednoznačně označit Tóru,²⁷ představující souhrn právních a teologických nauk mudrců ve spisech, která je považována za Božské zjevení vyhlášené Mojžíšem ve své původní podobě. Tóra jako taková tvoří sama o sobě základ judaismu. Je souborem zákonů, jejichž jednotlivé příkázání (*micva*) jsou obsahem ústní tradice, kterou Bůh předal Mojžíšovi na hoře Sinaj.

Tóra byla psaná ve starohebrejštině, s mnoha dalšími jazykovými variantami – např. řecké (Septuaginta) a latinské (Vulgáta), přičemž nejranější verze se datuje do r. 284 př. n. l.²⁸ Pentateuch (*Chumaš*),²⁹ prvních pět knih Starého zákona tvoří Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Tóra je rozdělena na 5.845 veršů, 669 oddílů (*paraša* – 290 tzv. otevřených a 379 zavřených).³⁰ Je legendárním vyprávěním, které zahrnuje období od stvoření světa až do odchodu židů do země zaslíbené, obsahuje různé zákony a nařízení ovlivňující veškerý život židů, od jídla přes práci až po osobní vztahy.³¹ Tradice její autorství připisuje Mojžíšovi, avšak je jasné, že ji nenapsal.

25 Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 23

26 Dodatek II. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 148

27 Často je Tóra překládána jako Starý zákon nebo Pentateuch, nicméně takový překlad je chybný. Tóra doslova znamená zákon, návod nebo ukazatel a Starý zákon je křesťanské označení pro část židovských písemností.

28 Viz Dodatek II. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 148

29 Řecký výraz pro „pět knih“

30 Text byl navíc rozdělen pro účel veřejného předčítání v synagogách do týdenních oddílů (*sidrot*). Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 232

31 Legenda říká, že k Šamajovi přišel pohan a požádal jej, aby jej naučil Tóře za dobu, kdy vydrží stát na jedné noze. Ten ho však vyhnal, a proto se pohan obrátil na Hilela, který jej přijal s otevřenou náručí a řekl mu: „Tóru, milý synu, pochopíš v ještě mnohem kratší době, nežli sis myslel.“

Bible³² je neodmyslitelně spjata s judaismem a čtyřiačtyřiceti knihami hebrejského svatého Písma,³³ jež jsou jasným základem židovské víry a kultury. Je hlavním textem židovského náboženství, o němž židé věří, že obsahuje zjevenou nauku, kterou jim do rukou světil samotný Bůh.³⁴

Do psaných pramenů práva je nutné zajistit i právní kodexy, jakým je např. Šulchan aruch (Prostřený stůl) Josefa Kary z roku 1565, který je částí halachy a svou významností nebyl nikdy překonán.

2.1.2. Ústně tradované prameny

Bible je nicméně zdroj veškerých pozdějších pramenů a zvyků, které židovství přijalo; např. komentářů, tzv. „ústní Tóry“. Především se jedná o tzv. *midraš* (proces interpretace textu, který se rozděluje na právní a mimoprávní) a *halachu* (výklad Tóry za účelem vytvoření nových předpisů). Halacha³⁵ byla původně obecným označením celého systému židovského náboženského práva a jeho odvozování, systému příkazů a zákazů, nicméně lze ji chápat spíše jako „*jakýkoli normativní židovský zákon, zvyk nebo praxi, případně celý jejich komplex*“.³⁶ Přestože je tedy založena na zvyku, byla časem potvrzena a uznána rabínskými právníky či učiteli³⁷ a tím se stala svým způsobem „normotvornou“.³⁸ Tzv. *micvot*, Boží příkázání formulované rabíny,³⁹ vyplývající

Poslouchej dobře, co je podstatou Zákona: Nečiň druhým, co nechceš, aby oni činili tobě. Zbytek je jenom komentář. Ted' jdi a uč se.“ Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Jidska, sv. 3. str. 28 a 29

32 Bible z řeckého *biblia ta hagia* a latinského *biblia sacra* = svaté knihy, je název pro soubor kanonických textů křesťanství i judaismu. Křesťanská Bible obsahuje navíc (kromě „hebrejské Bible“) i další texty, např. texty Nového zákona. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 49

33 Za tzv. Hebrejskou bibli (*Tanach*) jsou označovány posvátné spisy, které jsou součástí Bible.

34 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 34

35 Jednotlivé sebrané právní normy byly sbírány a rozvíjeny od 7. do 11. století díky úsilí *ge'onim* (vůdčích osobností babylonských akademií) a od 12. do 16. století je rozpracovávali *rišonim* (raní kodifikátoři). Halachické normy byly sestavovány do sbírek, např. *Mišne Tóra* ze 13. století rabiho Moše Maimonida, nebo *Šulchan aruch* z 16. století od rabiho Josefa Kara. FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 66, 67.

36 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 182.

37 *Rabín* znamená v překladu „můj učitel“. Tradičně působí jako právní a duchovní vůdce celé své komunity a svůj titul získává až po usilovném studiu židovských pramenů. Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5, str. 184.

38 Postupně rabíni začali zaznamenávat řetězec autorit, z kterých vycházejí, aby tak dodali určitou legitimitu svým závěrům. Tento postup je velmi podobný způsobu používaným u hadíthů v islámském právu, jak o tom bude pojednáno v následující kapitole.

39 Podle rabínské tradice Tóra mluví o 613 náboženských předpisech, z nichž je 248 pozitivních (příkazů) a 365 negativních (zákazů). Obecně se ale *micvou* rozumí každá náboženská povinnost či

z Halachy,⁴⁰ položily základ každodenního života židů po celém světě. Obsahuje nejen náboženské předpisy, upravující vztah mezi věřícími a Bohem, ale i mravní jednání mezi jednotlivci navzájem – předvíдалa a zmírňovala problémy, které mohly vznikat (např. i ve vztahu mezi muži a ženami). Zahrnuje tak nejen správné modlitby a předpisy týkající se slavení svátků, ale i předpisy týkající se obchodu, rodinných vztahů, povinnost dohadovat sňatky apod., které každý žid musí dodržovat. „Z každé stránky života židů, jakkoli obyčejné, udělá Halacha rituál; od prvních ranních myšlenek, po modlitbu před usnutím“.⁴¹ Z širokého uplatnění halachy v každodenním životě tedy vyplývá požadavek její přizpůsobivosti na aktuální dění v židovské společnosti a snaha o zachování určité kontinuity.

Zakládajícím článkem halachy je Mišna jako klasická sbírka zákonů a normativních pravidel (převážně nábožensko-právního charakteru) chování starověkého judaismu, písemně zachycený výběr ústních tradic a pravidel *tana'im*, základ právních pojednání Talmudu, který sesbíral, upravil a redigoval rabi Jehuda Ha-Nasi začátkem třetího století n.l. Má šest oddílů (Semena, Svátky, Ženy,⁴² Škody, Svaté věci a Čistota) a šedesát tři pododdílů (traktátů), které se pak člení do menších pouček (tzv. *mišny*), které sestávají z výroků zvaných *halachot*.⁴³ Jedná se o jakýsi „kodex chování“ určený židovskému obyvatelstvu zachycený v různých názorech, který přestože byl sestaven rabíny, časem dosáhl statutu posvátného textu.

Na Mišnu svým způsobem navazuje *Toseft* (Doplňek), který obsahuje velké množství tanaimských pouček uchovaných v Talmudu a řadu ad hoc nařízení a pravidel (*takanot* a *gzerot*) vydávaných ve veřejném zájmu.⁴⁴

Židé se však již v pátém století našeho letopočtu soustředili na Talmud,⁴⁵ ústní tradici a písemnosti různých škol doktorů a vzdělavců, která vymezuje vztah mezi

závazek, v hovorové řeči označované jako „dobré skutky“. Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. str. 184

40 Z halachy ovšem vyplývá i možnost ženy neplnit tato přikázání, resp. vykonávat je dobrovolně, vzhledem ke svému statusu a povinností souvisejícím se starostí o rodinu, která je preferována. Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 152.

41 Podrobněji viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 77 a 105.

42 Tato část obsahuje především rodinné právo (zákony o sňatku a rodině), ale např. i různé druhy přísah. Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 53.

43 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. str. 52, 183, 184

44 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. str. 54.

zákonodárstvím Mišny a Tóry. Talmudisté vzali nesourodé texty Starého zákona a vykládali je⁴⁶ v duchu tradičních komentářů a legend; tím položili základ celému učení.⁴⁷ Talmud se dotýká všech oblastí každodenního života a „*popíraje ubohost, pozvedá Talmud i to, co je nicotné, dokonce i to, co je nízké.*“⁴⁸ Původně označoval klasické rabínské komentáře v Mišně, což je soubor tradic a rozhodnutí, sebraných rabim Judou kolem r. 150 n.l.⁴⁹ Talmud obsahuje výměnu názorů a jsou zde uvedeny jak názory poražené menšiny, tak názory vítěze. Říká se, že Tóra nemá začátku, ale Talmud nemá konce. Redakce Talmudu byla sice formálně ukončena rabíny Rav Ašim a Ravinou, ale nebyla zapečetěna, čímž bylo fakticky umožněno jeho pokračování.⁵⁰ Existují Talmudy dva; tzv. Babylónský talmud (který dominoval) byl dokončen v pátém století n.l., a druhý, Jeruzalémský talmud, který byl dokončen již počátkem čtvrtého století na.l. Oba dva navíc doplňuje tzv. *Agadot*.⁵¹

Krátce po roce 70 n.l., kdy došlo ke zničení druhého Chrámu, došlo k faktické fixaci posvátné literatury a dochází tak k formování nového proudu, tzv. rabínského judaismu, který byl zapříčiněn vznikem akademií, kde rabínští učenci postupně nahrazovali chrámové kněží. Podle rabínského judaismu lze Tóru rozdělit na tzv. písemnou a ústní. Mojžíš od Boha obdržel Tóru v ústní podobě a takto byla přenášena nepřetržitým řetězcem tradentů (podobně jako je tomu se sunnou v islámském právu), dokud nebyla její část zapsána, a to převážně do Babylónského talmudu, který je pak po Tóře druhým nejdůležitějším pramenem pro rabínský judaismus.⁵²

45 Talmud lze přeložit jako „učit“. Je sbírkou klasických židovských zákonů a nauk. Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. str. 185.

46 Příklad, na kterém lze ilustrovat vztah Tóry a rabínských komentářů, související přímo s tématem této diplomové práce, je právo ženy na sexuální uspokojení. Tóra (Ex 21:10) stanovuje právo ženy na uspokojení jejích sexuálních potřeb, avšak až rabínské texty definují, jak často má k sexuálnímu styku docházet (např. vzhledem k tomu, jak často mu práce dovolí vyskytovat se doma). Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 593, pozn. 35.

47 Dodatek II. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 148.

48 Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3, str. 10

49 Dodatek II. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 148

50 Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3, str. 10

51 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 186

52 Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 11

Právě díky rabínskému judaismu můžeme v židovství rozeznávat různé myšlenkové „školy“, které jsou typické i pro právo islámské. Mezi takové dva nejdůležitější myšlenkové proudy lze rozhodně zařadit například školy rabínů Hilela a Šamaje, kteří přestože si často v mnoha případech oponují, jsou oba bráni jako důležité autority.

V době krize v židovské společnosti se určité skupiny snažily oprostít od veškerých nových proudů. Typickým strachem ze změn byla například přísná omezení, týkající se oděvu, jazyka a mravů, která nedbala na halachickou obnovu. Proto i dnes můžeme spatřit extrémního tradicionalistu oblečeného tak, jak bylo typické v devatenáctém století v Polsku, který je přesvědčený, že „ortodoxie“ znamená neměnnost.⁵³

Zvláštním pramenem práva jsou rozhodnutí rabínů (učitelů židovské tradice),⁵⁴ kteří mohou odpovídat na konkrétní otázky (tzv. responza), nebo komentovat již zavedené zvyky, případně psané prameny.⁵⁵ Často byly sbírány a uchovány ve zvláštních sbírkách a fungují v rámci halachy jako autoritativní rozhodnutí. V pozdější době se staly prostředkem pro řešení nových životních skutečností v proměňujícím se světě a prostorem pro vedení sporů vůči konkrétním zavedeným chováním.

I zvyk (*minhag*) a tradice (*masora*), které rabíni komentují ve svých dílech, jsou neoddělitelnou součástí židovského práva, která má vysokou náboženskou závaznost za předpokladu, že není v rozporu s vyššími normativními prameny.

53 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. str. 50 a 96.

54 Rabín je nositel náboženské autority, svým způsobem posvátná osoba, jejíž autorita vyplývá z jeho znalostí. Stanovuje normy pravověrného chování a dohlíží na jejich dodržování, má též soudní funkci a vede svoji obci. Členům obce je navíc rádcem i v otázkách praktického, každodenního života. Podobnou roli vůči ženské části obce může hrát jeho manželka (*rabanit*). Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 179, 181.

55 Legenda vypráví, že Mojžíš, když vystoupil na horu, aby převzal Boží zákon a přikázání, vystoupil na nebesa, kde našel Boha, jak literám zákona, Tóry, přimalovává maličké ozdůbky. Mojžíš byl překvapený a chtěl znát důvod, proč tak činí. Bůh mu odpověděl, že o několik století později se objeví muž jménem Akiva ben Josef, který z každé litery a tečky Tóry dokáže odvodit „mnoho zákonů“. Mojžíš díky tomu poznal, že psaný zákon, který přijal od Boha a který má předat vyvolenému národu, bude v budoucnu přizpůsobován výkladem. Podrobněji viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 15, 16.

2.2 PRAMENY PRÁVA V ISLÁMSKÉM PRÁVU

2.2.1. Primární prameny

Islám je v arabštině podstatné jméno slovesné, náležející ke čtvrtému kmeni slovesného kořene *s-l-m*, tedy ke slovesu *aslama*, což znamená „podřídít se (Bohu)“.⁵⁶ Celý právní systém má tedy jediný cíl, a to co nejvíce se přiblížit Bohu a jeho vůli. Islám jako takový je samostatným způsobem života zahrnujícím nejen víru, ale i náboženskou praxi v kontextu společenských vztahů, hospodářských povinností a výhod, či politických ideálů.⁵⁷ Vyjmenovat všechny prameny, obsahující islámské právo není možné, protože prameny nejsou nikde taxativně stanoveny. Já se zde proto zaměřím jen na prameny nejznámější a nejzásadnější.

Mezi primární prameny islámského práva patří především Korán (*al-Qur'án al-karím*, tj. Vznešené čtení)⁵⁸, jako pramen nejdůležitější⁵⁹ a v závěsu za ním sunna (tradice, svědectví o Prorokově životní praxi). Primární prameny islámského práva jako takové tvoří ideální vzor, který by měl každý muslim dodržovat a ke kterému by se měl uchýlovat.

Korán⁶⁰ byl především pro první století po Muhammadově smrti jediným a nejdůležitějším pramenem, protože podle muslimů smrtí Muhammada došlo k trvalému přerušení přímého kontaktu s Bohem. Korán je tvořen celkem 114 různě dlouhými kapitolami (tzv. *súry* – stupně, kroky) obsahující více než 6.200 veršů (*áját* – tj. konkrétně Boží zjevení, znamení), které Muhammad dostával prostřednictvím archanděla Gabriela (Džibríla).⁶¹ Patří mezi nejdůležitější prameny, z kterých muslimové čerpají a jimiž se řídí. Muslimové⁶² samotní však Korán nevnímají jen jako

56 Viz MENDEL, Miloš. *Cesta k prameni: fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Vyd. 1.

Editor Iveta Kouřilová. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003, 172 s, str. 11.

57 Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12, str. 16.

58 *Qur'an* je podstatné jméno slovesné, které znamená „přednášení, recitování“, případně „čtení“. In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 46.

59 Muhammad sám považoval za svůj nejdůležitější úkol přinést Arabům podobnou knihu zjevení, jakou mají židé a křesťané. In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 83.

60 „*Bůh seslal příběh nejkrásnější, Knihu alegorickou i opakovaná vyprávění, z nichž husí kůže naskakuje těm, kdož Pána svého se bojí; potom však kůže i srdce jejich se obměkčí vůči připomenutí Božímu.*“ (39:23).

61 Muhammad se dostával do jakéhosi transu (který později pravděpodobně uměl i sám vyvolat), ve kterém slyšel hlasy sdělující mu konkrétní verše. Prorok se v takových chvílích dostával do stavu podobného bezvědomí, při kterém mu na čele vyvstal pot. Jakmile se z takového transu probral, okamžitě pronášel verše, které mu byly zjeveny. In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 95.

62 Muslim znamená ten, co se „odevzdává“ nebo podrobuje Bohu.

zákon v moderním slova smyslu, ale především jako slovo Boží.⁶³ Právní povahu má jen zhruba 60 – 80 veršů, tedy celkově zhruba desetina celého textu.⁶⁴ Jednotlivé části Koránu byly Muhammadovi sesílány 23 let, avšak Korán jako takový byl sepsán až zhruba 20 let po Muhammadově smrti (přestože podle muslimské tradice došlo už za jeho života k určitému, byť nesystematickému zapisování), kdy věřící, znající seslané sůry z paměti, začali postupně vymírat.⁶⁵ Sepsáním a seřazením jednotlivých zjevení vznikla kniha, nicméně pohlížet na Korán pouze jako na knihu není možné, protože to je pouze forma, ve které je zaznamenán text pocházející od Boha, jehož hlavní účinek se rozezná až správným recitováním v arabském jazyce.⁶⁶

S posledními členy islámské společnosti, kteří byli Muhammadovými současníky, odešly i žijící vzpomínky na Muhammada a jeho život a islámská obec (*umma* – společenství⁶⁷) přišla o poslední přímé i nepřímé spojení s boží vůlí. Už v té době bylo navíc jasné, že Korán jako takový nebude stačit jako jediný zdroj legislativy, protože jednotlivá koránská zjevení často reagovala na aktuální společenskou situaci a problémy v ní vyvstávající. Avšak muslimové stále hledali vedení u Muhammada,

63 Korán nebyl považován za knihu, nýbrž za zjevení. Nelze ho chápat jako Muhammadova slova, ale jako Boží zjevení, které Muhammadovi bylo vnuknuto archandělem Gabrielem. Samotný zvuk – recitace Koránu, dokáže posluchače „povznést“, případně až uvést do lehkého stavu „transu“. Říká se, že Umar ibn al-Chattáb (který se po Prorokově smrti stal druhým chalífou) byl oddaným stoupencem staré pohanské víry a tvrdě se stavěl proti Muhammadově prorocství. Byl však rovněž znalý arabské poezie, kterou velmi obdivoval, a když poprvé uslyšel slova Koránu, „jejich mimořádná řečnická působivost ho strhla. Prohlásil, že tento jazyk překonal jeho veškeré výhrady k poselství: „Když jsem uslyšel Korán, mé srdce se obměkčilo a plakal jsem, a přijal jsem islám.“ ARMSTRONG, Karen. *Islám*. Překlad Jan Zámečník. Praha: Slovart, 2008, 255 s., str. 41

64 BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 21

65 Pro arabskou kulturu bylo typické umění recitace, básnictví a schopnost zapamatovat si dlouhé texty. Proto je důležité správné recitování a „znělost“ Koránu. Proto začal být Korán písemně zaznamenáván až s určitým odstupem času; do té doby byl Korán předáván novým věřícím Prorokovými druhy, kteří jej znali z paměti. Nutnost sepsání Koránu navíc vyplývala z té skutečnosti, že konkrétní verze jednotlivých věřících se lišily.

66 Zakladatel Hanafitské právní školy Abú Hanífa o Koránu řekl: „Korán je řeč boží, sepsaná v exemplářích, zachovaná v paměti, přednášená jazyky, zjevená Prorokovi. Naše vyslovování, psaní a přednášení Koránu je stvořené, zatímco Korán o sobě je nestvořen.“ In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 46.

67 „*Umma* je starý arabský termín pro oblast náboženství, společných hodnot a zájmů. *Muslimská umma* je souhrnem všech muslimů na světě v daném okamžiku; je ideálním spojením „církve“ a státu, kde není žádný podstatný rozdíl mezi náboženským a světským životem.“ In DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*. Vyd. 1. Překlad Kateřina Hronová. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 21, 48. Podobný institut (avšak ne tolik komplexní) je i v židovském právu (zejména v aškenázské oblasti), kde se jedná o tzv. *kehilu*, židovskou obec. Jedná se o systém židovské samosprávy, která se dále „štěpí“ do jednotlivých regionálních obcí, zvaných *kahal*. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 127.

přestože zemřel, a vzpomínali na jeho slova a činy, čímž se začal rozvíjet nový druh práva, tzv. prorocká tradice (*sunna*).⁶⁸

Sunna je tvořená zprávami (tzv. *hadíthy*) Prorokových činů, výroků, nařízení a rozkazů, které byly sbírány během prvního století po jeho smrti. Tyto zprávy, kterých má existovat asi 100-600 tisíc, obsahují vše to, co měl Prorok říci, dělat či schválit. Představuje tradici té doby, obvyklé chování tehdejších muslimů. Je to ustavená tradice, způsob života, chování a tehdejší zvyky. Pojednávají o Bohu, víře, dávají podrobné návody k uctívání Boha, válečnictví, manželství a obecně rodinnému životu, rozvodu, dědictví. Řeší správné chování a etiketu, jídlo, oblékání, úpravu zevnějšku (od střihání nehtů, po úpravu vlasů), tělesnou hygienu, cestování, konverzaci a obchod.⁶⁹ A právě sunna je důvodem, díky kterému je muslimská obec nečekaně jednotná, i přes velké územní, kulturní, etnické a jiné rozdíly jejích jednotlivých členů.

Jednotlivé hadíthy⁷⁰ byly tvořeny *isnádem* (trudentem), který vysvětloval jeho původ (jména osob, které dosvědčují jeho věrohodnost) a *matnem*, konkrétním příběhem⁷¹ a jsou zaznamenány především v šesti hlavních knihách (*al-kutub as-sitta*), které jsou všeobecně uznávány všemi sunnity.⁷² Sunna jako taková sama doplňuje nejednoznačné verše Koránu, nebo doplňuje mezeru v případě, kdy určitý vztah nebo skutečnost Koránem upravená není vůbec. Z toho plyne, že přestože tvoří spolu s

68 Procesem uspořádání a ověřování pravosti a věrohodnosti jednotlivých hadíthů si prošla jen sunnitská (ortodoxní) tradice uznávající různé sbírky hadíthů (např. Bucháří nebo Muslim). V šířtském prostředí, byly automaticky přijímány pouze takové tradice, které uznávaly právo chalífy (imáma) ^ʿAliho a jeho rodiny na politické vedení ummy. Podrobněji viz MENDEL, Miloš. *Cesta k prameni: fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Vyd. 1. Editor Iveta Kouřilová. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003, 172 s., str. 17. Ší^ʿité mluví o tzv. *chabarech* (zprávách) nebo *riwájátech* (vyprávění). Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 524.

69 Podrobněji viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 95.

70 Hadíth je tradice, výrok, předávaná zpráva vypovídající o skutečnosti, kterou Muhammad sám vykonal, schválil či vyslovil, sestávající ze dvou částí – tzv. tradentu (seznamu osob, které danou zprávu předaly – vyslechly od samotného Proroka nebo jeho současníků) a popisu konkrétní skutečnosti, jíž se hadíth týká (tzv. *matan*).

71 Např.: „*Abú Bakr Abí Šajbata a Abú Kurajb vypravovali toto: Pravili „Waki nám povídal, co slyšel od Mi^ʿara (ten) od Wasila, od Abí Wá^ʿila, od Hudajfa, že ho (jistého druha jménem Abú Hurajra) potkal posel Boží, kéž mu Bůh žehná a dá mu mír, a ten druh byl pohlavně znečištěn, takže se vzdálil a provedl velkou očistu. Pak se vrátil a řekl: „Byl jsem pohlavně nečistý.“ A on (tj. Muhammad) prohlásil: „Muslim není nikdy nečistý.“*“ In DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12, str. 93, 94.

72 Mezi těchto šest knih patří: al-Bucháří (*Kitáb al-džámí^ʿ as-sahíh* – Správná sbírka), Muslim (*Kitáb as-sahíh* – Správná kniha), Ibn Mádža (*Kitáb as-sunan* – Kniha tradic), Abú Dáwúd (*Kitáb as-sunan* – Kniha tradic), at-Tirmídhí (*Al-džámí^ʿ as-sahíh* – Správná sbírka), an-Nasá^ʿí (*Kitáb as-sunan* – Kniha tradic). Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 523.

Koránem primární pramen práva, hierarchicky stojí pod ním⁷³ a pouze jej doplňuje.⁷⁴ Nicméně důležitost sunny jako primárního pramene nelze zpochybňovat. Samotný Korán stanoví: „*A věru máte nyní v poslu Božím příklad překrásný pro každého, kdo doufá v Boha a v den poslední a kdo Boha hojně vzpomíná.*“ (33:21).

Do primárních pramenů islámského práva lze svým způsobem zahrnout i legislativní normy jednotlivých „islámských států“,⁷⁵ které v mnoha případech mírní obecné a často „příliš přísné“ ustanovení obecného islámského práva.⁷⁶ Lze je sem zařadit z toho důvodu, že jejich ustanovení mají přednost před obecným islámským právem (*šari‘a*), které se uplatní jen v případě, kdy konkrétní právní řád daného státu určitou otázku neupravuje. Nelze se na tomto místě zabývat všemi normami všech států, a proto se zaměřím jen na ty nejzákladnější normy týkající se rodinného práva a to především za účelem konkrétních ukázek týkajících se rodinných vztahů a manželského práva obzvlášť. Na prvním místě je nutné zmínit dva „revoluční“ dekrety z Osmanské říše z let 1915 a 1916, které zavedly „revoluční“ možnost rozvodu na popud ženy například z důvodu, že jí manžel neplatí výživné, nebo ji opustil, případně pokud měl manžel nevyléčitelnou chorobu. Dekrety byly schváleny i přesto, že v Osmanské říši

73 „*Muhammad je pouze poslem a před ním odešli již jiní poslové...*“ (3:138). Korán, str. 509, „*Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a přikazují vhodné a zakazují zavrženíhodné, dodržují modlitbu, dávají almužnu a jsou poslušní vůči Bohu a Jeho poslu. Nad těmi se Bůh věru slituje, neboť Bůh mocný je i moudrý.*“ (9:72), Korán, str. 593; „*Poslouchejte Boha a poslouchejte posla a mějte se na pozoru! Jestliže se však odvrátíte, vězte, že poslu Našemu přísluší toliko jasné oznámení.*“ (5:93), Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 612.

74 Tento názor lze chápat jako převažující. I Prorok sám zakázal ve své době zaznamenávání tradice, aby nedocházelo k žádné kolizi a srovnání se slovem Božím, které mu bylo zjevováno. Navíc zásadně činil rozdíl mezi zjeveními, pocházejícími od Boha a svými vlastními názory. Zdůrazňoval, že je pouhým člověkem, který chybuje jako každý jiný. On sám o sobě řekl: „*Nejsem nikým jiným než člověkem. Pouze když vám nařídím něco ohledně vašich náboženských povinností, měli byste se tím řídit. Když vám ale dám pokyn, příkaz na základě mého osobního názoru, tak se jedná pouze o něco, o čem se domnívám, že je správné, ale já jsem přece jen člověk. Je docela možné, že se ve vašich světských záležitostech vyznáte lépe.*“ (Muslim) in BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 44, pozn. 117. Ozývají se však i jiné hlasy chápající sunnu při kolizi s ustanovením Koránu jako pramen pozdější (byla sepsána více než 2 století po smrti Muhammada) – derogující verše Koránu. Samotný Korán totiž stanoví, že Muhammadovo chování je hodné následování: „*A věru máte nyní v Poslu Božím příklad překrásný pro každého, kdo doufá v Boha a v den poslední a kdo Boha hojně vzpomíná.*“ (33:21).

75 V historii byly takovými prameny práva tzv. právní normy vzniklé z vůle panovníka (*qawánín*). Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 512.

76 S tímto obecným principem koliduje příklad irácké ústavy z roku 2005, která v článku 2 uvádí, že islám je „*oficiální náboženství státu*“ a „*základní zdroj legislativy*“, který stanoví, že žádný zákon nemůže být přijat, pokud je v rozporu se „*zavedenými ustanoveními islámu, zásadami demokracie nebo základních práv a svobod stanovených v této Ústavě.*“ Viz HOFRI-WINOGRADOW, Adam S., *The Muslim-Majority Character of Israeli Constitutional Law*. Middle East Law and Governance 2. 2010, s. 43-80. Dostupné z brill.nl/melg, str. 48.

byla dominantní hanafijská právní škola, která takovýto rozvod nepovolovala (leďa pokud manžel nebyl schopen konzumovat manželství).⁷⁷

2.2.2. Sekundární prameny

Další prameny práva, které vznikaly v následujících stoletích díky vývoji islámské civilizace, se považují za sekundární prameny práva. Jejich nutnost vyvstává zejména z toho důvodu, že primární prameny ani zdaleka neupravují veškeré právní situace, které mohou nastat. Jak už z označení samotného vyplývá, sekundární prameny doplňují prameny primární jako ideální prameny práva a jedná se tedy „pouze“ o prameny podpůrné, upravující otázky, na které nedává odpověď ani Korán, ani Sunna. Z tohoto pohledu můžeme rozeznávat dvě cesty. Jedna trvá na důsledném dodržování původních názorů *ummy*, druhá zůstává u uctivého pohledu na prvotní normy, nicméně s přihlédnutím k vývoji současné společnosti.⁷⁸

Mezi sekundární prameny práva můžeme zařadit analogii (*qijás*), která nahradila používání zvykového práva. Analogie porovnává novou situaci s činy a postupy z minulosti (z doby Proroka, případně první generace muslimů) a pokud je zachována podobnost zásadních skutečností, použije se stejné řešení, jako bylo použito v předchozí situaci.⁷⁹

Dalším sekundárním pramenem je konsensus (*idžmá^c* – shoda) právních autorit. Jedná se o jednomyslnou shodu učenců společnosti (*ummy*).⁸⁰ Podporu tomuto prameni přináší Muhammadův výrok, že „*má obec se nikdy neshodne na omylu*“. Pokud tedy

77 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 69

78 S tímto souvisí i pojmy tzv. *idžtihádu* a *taqlídu*. *Idžtihád* (praktikovaný sunnity do 10. století n.l.; ší'ité jej nepřestali nikdy uplatňovat) poskytuje možnost vlastního úsudku a volné interpretace, na rozdíl od *taqlídu*, který spočívá v následování již existující autority. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 43-49. V posledních letech však bývá hojně diskutováno znovuotevření brány *idžtihádu*, aby bylo možné aktualizovat šari'cu vzhledem k změněným podmínkám moderního světa, které *ummu* staví do složitěho a často nevýhodného postavení. Není možné z hospodářského, politického nebo vojenského hlediska v dnešním světě aplikovat principy středověké šari'cy. Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12, str. 100, 102.

79 Analogie se stala později v ší'itské teologii nepřijatelnou vzhledem k přesvědčení, že imámové (vůdci) jsou neomylní a tudíž není třeba hledat jiné cesty. Viz HAERI, Fadhlalla, *Islám*, Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 89

80 Tento pramen práva se však používá spíše u sunnitské tradice. Ší'ité zcela odmítají *idžmá^c* pro současníky a dovolují ho jen členům Prorokovy rodiny. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 30.

právní autority dosáhly shody ohledně určitého jevu, problému nebo situace, stal se jejich postoj závaznou právní normou.

Kromě výše uvedených můžeme mezi prameny islámského práva zařadit i *istihsán*, který umožňuje odchýlení se od již zavedeného pravidla k jinému, pokud je to nezbytné; *istisláh*, tj. rozhodnutí na základě veřejného zájmu a tzv. *urf* – obyčej.⁸¹

Zpočátku, když vyvstal jakýkoli problém, vycházeli soudci při vynášení svých verdiktů z arabského zvykového práva. Navíc ani sunna nebyla ještě zcela systematická a byla často plná protichůdných tvrzení. Z toho důvodu se brzy začal budovat systematický právní kodex, který měl dané problémy a nedostatky vyřešit. Tohoto úkolu se ujali kvalifikovaní a posléze státem určovaní vzdělanci, kterým se obecně říkalo *ulamá*, příp. *fuqahá*. Postupem času vznikla vrstva uznávaných autorit, považovaných za znalce islámu.⁸² Díky těmto učencům postupně vznikla islámská právní věda *ilm al-fiqh*, často označovaná jen jako *fiqh*.⁸³ Tato právní věda v sobě zahrnovala používání Koránu, sunny a ostatní postupy pro nalézání práva.

Celý komplex islámského práva se nazývá *šari'a*, příp. *šar'*, což je výraz, který v dobové arabštině z oblasti Mekky znamenal cestu k prameni vody, ke studni v poušti.⁸⁴ Šari'a znázorňuje souhrn božského řádu přikázaného lidstvu – tzv. zjevené právo, neproměnný morální zákon. Systém šari'y, tvořící základ islámu jako takového, se však celkově dotvořil až přibližně počátkem 10. století. Šari'a ve zkratce stanovuje 5 kategorií činů: (i) povinnosti Bohu a ummě; (ii) činy bohulibé, jejichž konání však šari'a nevyžaduje; (iii) činy neutrální a (iv) činy Bohu odporné, zavřeníhodné a nakonec (v) činy zakázané, skutky hříšné a trestné.⁸⁵ Je ale nutné podotknout, že systém šari'a se

81 BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 20

82 Podrobněji viz MENDEL, Miloš. *Cesta k prameni: fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Vyd. 1. Editor Iveta Kouřilová. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003, 172 s., str. 18

83 Výraz *fiqh* znamenal v Prorokově době hluboké poznání (uvědomění, pochopení, vědění, znalosti). Je to vědní disciplína spočívající v objasňování a interpretaci šari'i a rovněž výsledná soustava pravidel („zákoník“). – HAERI, Fadhlalla. *Islám*. Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 81 a 242. K rozvoji *fiqhu* dochází od 50. let 20. století na tzv. specializovaných týdnech islámské právní vědy, které jsou zaměřené vždy na určitý problém a kde často bývá diskutována otázka znovuotevření bran vědeckého bádání (idžtihádu). Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 516.

84 Podle Frederica M. Dannyho je šari'a velmi podobná židovskému pojetí Tóry. Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 18.

85 Podrobněji viz MENDEL, Miloš. *Cesta k prameni: fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Vyd. 1. Editor Iveta Kouřilová. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003, 172 s., str. 11, 12

uplatňuje jen tam, kde existuje mezera v právním řádu té které země, který většinou její principy omezuje a značně zmírňuje.

Na závěr zbývá dodat, že islámská tradice se rozděluje na dva základní směry, jak již bylo řečeno v úvodu, a to na sunnitský a ší'itský, které se pak dále dělí na různé právní školy⁸⁶ (tzv. *al-madháhib*), které se od sebe liší jen různými metodami řešení v oblasti hmotného práva, tzv. *furú'*.⁸⁷ Každý muslim by si měl vybrat jednu z trvajících právních škol a následovat ji.⁸⁸ Při svém výběru by neměl být limitován tím, kde žije, nebo ke které tradici patří.⁸⁹

Sunnitská tradice se dále dělí na čtyři hlavní školy, které jsou pojmenované po svých „zakladatelích“: Hanífovskou, Málíkovskou, Šáfí'iovskou a Hanbalovskou a ší'itská např. na školu Imámíja (tzv. ší'a dvanácti imámů⁹⁰), Zajdíja (ší'a pěti imámů) a Ismá'ílíja (ší'a sedmi imámů).⁹¹ Konkrétní země zpravidla určí ve svých předpisech, kterou právní školou se řídí její právní řád. Například ve Spojených Arabských Emirátech platilo pravidlo, že pokud soudce nenalezne v zákoně žádnou odpovídající normu, má soudit na základě islámského práva s tím, že primárně je aplikována právní úprava dle málíkovského a hanbalovského madhabu. Pokud není řešení nalezeno ani na základě nich, může aplikovat šáfí'iovskou, nebo hanafijskou právní školu.⁹²

86 Jednotlivé právní školy se mohou velice významně lišit v pohledu na určitá právní ustanovení. Ať už co se týče typů uzavření sňatků, po osoby, s kterými je dovoleno sňatek uzavřít.

87 Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 514.

88 Nicméně tzv. *tachajjur* umožňuje muslimovi si, v případě nouze, vybrat učení jiné právní školy, než ke které náleží. Více viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 54.

89 Hanafijská právní škola je rozšířena především v Libanonu, Sýrii, Jordánsku, Palestině, střední Asii, Iráku, Turecku, Indii, Pákistánu a na Balkáně; Málíkovská právní škola se nachází především v severní a západní Africe, Spojených Arabských Emirátech, Kuvajtu a některých částech Egypta; Šáfí'ovská v Somálsku, Jordánu, Palestině, Saudské Arábii, Indonésii, Etiopii, Indonésii, Malajsii, Singapuru; a Hanbalská právní škola v Saudské Arábii, Spojených Arabských Emirátech, Ománu, Kataru a Bahrajnu. Právní škola Imámíja je rozšířena především v Ázerbajdžánu, Íránu, Iráku, Libanonu, Bahrajnu, Pákistáně, Kuwaitu a Saudské Arábii; Zajdíja v Íránu a Jemenu a právní škola Ismá'ílíja v Pákistánu, střední Asii, Rusku, Číně, Novém Zélandu, Afgánistánu, Sýrii, Austrálii, severní Americe a Velké Británii. In: *Islamic schools and branches*, http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Islamic_schools_and_branches&oldid=571070192 (last visited August. 15, 2013) a *Zaidiyyah*, <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Zaidiyyah&oldid=572108870> (last visited August. 15, 2013).

90 Která je dominantní v Íránu

91 O jednotlivých právních školách podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 35-56, nebo HAERI, Fadhlalla, *Islám*, Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 88-89.

92 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 53.

3. PROCES UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ V ŽIDOVSKÉM A ISLÁMSKÉM PRÁVU

3.1. MANŽELSTVÍ OBECNĚ

Manželství lze obecně řečeno chápat jako právní formu trvalého soužití muže a ženy,⁹³ s právními, ekonomickými a sociálními důsledky v podobně různých práv a povinnostech.⁹⁴ Konkrétní definice manželství bývají obsaženy v jednotlivých právních rádech.⁹⁵ Islám manželství (*nikah*)⁹⁶ podporuje a doporučuje⁹⁷ a jako důležitý institut je upraven především primárními prameny, Koránem a sunnou. V židovství lze manželství brát jako *micvu* (příkaz) Tóry, která stanovuje: „*Berte se a množte se*“. Svatba je tedy podle obou náboženství podstatný krok směřující k založení rodiny jako základní jednotky společnosti, který má osobní, sociální a náboženské důsledky.⁹⁸

93 Homosexuální styk mezi muži (*miškov zachar*) je dle židovského práva vyloučen a trestá se smrtí. K ženské homosexualitě se Tóra nijak nevyjadřuje, nicméně Maimonides sex mezi ženami zakazuje pod trestem bičování. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 194. I podle islámského práva je homosexuální styk zakázán, s výjimkou menšinového učení Zaharismu a Rafidy, kteří však činí rozdíl mezi „aktivní a pasivní“ homosexualitou. Podrobněji Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 162 a 165.

94 Co se týče trvalosti manželského svazku, ten je předpokládán vždy u sunnitů. Šířité dovolují tzv. dočasné manželství (*mut'a*). Toto je dovozováno z verše 4:28: „(...) *A vedle toho je vám dovoleno, abyste si hledali manželky pomoci jmění svého jako muži spořádaní, nikoliv prostopášní. A za to, co jste užívali s těmito ženami, dejte jim jejich odměnu podle ustanovení. A nebude pro vás hříchem, na čem se vzájemně dohodnete po stanovené době – a Bůh je vševědoucí, moudrý.*“

95 Např. Indonéský právní řád stanoví: „Manželství je vztah těla a duše mezi mužem a ženou jako manželem a manželkou za účelem založení šťastné a trvalé rodiny, založený na víře v Boha všemohoucího.“ Viz NORYAMIN, Aini. *Inter-Religious Marriage from Socio-Historical Islamic Perspectives*. *Brigham Young University Law Review*. 2008, s. 669-705. Dostupné z: <http://heinonline.org>, str. 689.

96 V termínu *nikah* se spojuje jak manželství, tak soulož. Prorok sám prý uvedl „*Rodinná soulož vede k potěšení a rovná se almužně. Když se manželé milují, Bůh se na ně dívá, plný laskavosti.*“ S manželstvím je tak nutné spojovat pohlavní styk a potěšení sdílené manžely. DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 161.

97 Viz hadíth 3.2 (Bucháří): „*Abu Hraira sděluje: „Byli jsme s Prorokem v době, kdy jsme byli mladí a neměli žádné bohatství. Když Boží Prorok řekl: „Ó mladí lidé! Ten, kdo se může oženit, by tak měl učinit, protože mu to pomůže zmírnit jeho pohled a střežit jeho skromnost (tj. zdržet se od nelegálního sexuálního styku apod.) a ten, kdo se oženit nemůže, by tak měl rychle učinit, protože půst snižuje jeho sexuální sílu.*“

98 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 129. Přesto lze v posledních letech zaznamenat určitou „križi“, co se manželství v židovské společnosti týče. Yoni Goldstein ve svém článku *Is there a Jewish marriage crisis?* cituje Stephani Coontz, která hodnotí, že v měnící se moderní židovské společnosti „*Síly, které posílí manželství jako osobní vztah mezi volnými dospělými osobami, oslabily manželství jako regulérní sociální instituci*“. Viz. GOLDSTEIN, Yoni. *Is there a Jewish marriage crisis?*. *The Canadian Jewish News*. February 7, 2008, s. 47.

Před prosazením islámu bylo v Arábii možné uzavřít sňatek pěti různými způsoby. Manžel mohl své stávající ženě oznámit, aby udržovala pohlavní styk s určitým mužem a dokud s ním neotěhotněla, sám se jí vyhýbal. Tento způsob sňatku byl uzavírán, aby měla rodina zajištěného potomka. Druhý způsob manželství byl takový, že skupina pár mužů měla pohlavní styk s jednou ženou, a když se této ženě pak narodilo dítě, označila za otce toho z nich, který jí byl nejmilejší a on se proti tomu nemohl nijak bránit. Další způsob se týkal nevěstek, kterým se narodilo dítě. Skupina mužů, která s ní udržovala pohlavní styk, se složila a z vybraných peněz zaplatila znalce, který určil, kterému muži je dítě nejpodobnější a ten byl prohlášen za jeho otce.⁹⁹

Poslední způsob, který byl praktikován, je „klasický“ způsob uzavření manželství, který byl islámem jako jediný uznán a je používán dodnes. Nicméně i tento způsob nebyl přijat se vším všudy. Doznal určitých důležitých změn, z nichž asi nejpodstatnější je ta, že žena se stala subjektem smlouvy, byť s omezenou způsobilostí a nebyla jen pouhým „předmětem“, o kterém byla uzavřena „kupní smlouva“, k níž se v podstatě neměla právo jakkoli vyjádřit.¹⁰⁰

I v židovské historii existovaly různé způsoby uzavření sňatku. Bylo možné, aby chlapec potkal dívku na ulici, u přátel nebo na nějaké oslavě a pronesl v přítomnosti svědků: „*Hare at mekudešet li*“, jsi mi zasvěcena podle Zákona Mojžíše a Izraele; a tím bylo manželství uzavřeno. Nikdo se tak neptal dívek na jejich názor a ty často svého manžela viděly až v tento okamžik, tedy při uzavření manželství.¹⁰¹ Aby bylo takovýmto situacím zabráněno, prosadil se zákon, který neploleté chránil tím, že dívka měla možnost sňatek odmítnout. Bylo zároveň vhodné, aby snoubenci měli čas na to se poznat a případně si svatbu rozmyslet.¹⁰² Dalším způsobem uzavření sňatku mohlo být prosté „sestěhování se“, kdy se většinou žena nastěhovala k muži domů a tím byli považováni za manžele.¹⁰³

99 O těchto způsobech manželství pojednává hadíth z Buchářího sbírky. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 96-97.

100 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 121

101 Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3, str. 267

102 Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3., str. 268.

103 Tento způsob uzavírání manželství byl typický pro starověký Egypt, odkud ho židé pravděpodobně převzali.

Manželství a vztahy s ním související jsou upraveny hned na několika místech v Koránu, čímž je daná jasná důležitost rodiny jako základního stavebního kamene společnosti. V židovském právu je postavení ženy upraveno především v Mišně, kde je ženám vyhrazena celá jedna část (*Našim*).

Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, rodina a rod celkově byli velice důležité v Arábii již před vznikem islámu, nicméně i nové náboženství oslavovalo rodinu a potřebu rodinných vztahů. K zakládání rodiny vyzývá i samotný Korán, když uvádí: „*Ženy vaše jsou pro vás polem; vcházejte tedy na pole své, odkud chcete, však učiňte předtím něco pro duše své a bojte se Boha a vězte, že se s Ním setkáte! (...)*“ (2:223), „*(...) Nyní tedy souložte s nimi (s manželkami) a usilujte o to, co Bůh vám předeepsal (...)*“ (2:183), nebo: „*Umožňujte sňatek svobodným, žijícím mezi vámi, a rovněž bezúhonným z vašich otroků a z laskavosti Své a Bůh je velkorysý, vševědoucí.*“ (24:33).

Korán sice nikde neuvádí povinnost, aby žena v době uzavření manželství byla panna,¹⁰⁴ nicméně je to vřele doporučováno a podporováno. Panny mají podstatně větší šanci, že si najdou manžela, než ženy, které už byly sexuálně aktivní. Pannství svým způsobem poutá ženu ke svému manželovi, protože nemá žádné srovnání a nechává se tudíž svým manželem vést¹⁰⁵ a ten tak v sexuálním vztahu k ženě zastává dominantní postavení.¹⁰⁶ Stejně tak i v židovském právu mají větší šanci k uzavření manželství svobodné ženy, které nikdy předtím nebyly provdané.¹⁰⁷

104 V neo-tradičních směrech bývá rozlišováno mezi tzv. „koránským panenstvím“ a „konsenzuálním panenstvím“. První termín lze chápat jako nulové sexuální zkušenosti dané ženy, zatímco druhé pouze jako nepřítomnost porušení panenské blány. V moderní islámské společnosti dochází k sexuálním vztahům, které však neporušují panenskou blánu, aby dívka či žena neměly problém se svým budoucím manželem, zároveň však, aby mohly uspokojit sexuální potřebu svou, případně svého přítele. Mezi takové případy patří například soulož mezi stehny, interlabiální soulož, případně orální nebo anální styk. Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 163.

105 „*Pokud by byla ženská sexualita nekontrolovaná, mohlo by to vést k sociálnímu chaosu.*“ Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 162.

106 Jako optimální bývá při sexu brána misionářská poloha, kdy muž leží na ženě. Pokud by nahoře byla žena, mohlo by to podle některých názorů vést k různým nemocem močového měchýře. Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 162.

107 Jak vyplývá ze statistik The Central Bureau of Statistics, nejvíce manželství bývá uzavíráno mezi dosud svobodnými partnery (celých 86 %). Podíl sňatků, které uzavřeli dosud svobodní muži s rozvedenými ženami je oproti tomu jen 3% a s vdovami dokonce jen 0,1%. Pokud se jedná o sňatek rozvedeného muže s dosud svobodnou ženou, mají takové sňatky podíl jen zhruba 4% v současné židovské společnosti. O něco vyšší podíl (přes 5%) je varianta, kdy si rozvedený muž vezme rozvedenou ženu. Podrobněji viz The Central Bureau of Statistics. (online). Tabulka 3.8 (Jewish

Patriarchální model rodiny najdeme jak v právu židovském, tak právu islámském, z čehož vyplývá, že hlavním úkolem muže (ať už manžela, bratra nebo otce) je starost o rodinu, protože je jejím hlavním živitelem. Je odpovědný za finanční zaopatření své rodiny,¹⁰⁸ z čehož vyplývá jeho hlavní povinnost zajistit veškeré hmotné zabezpečení a ochranu celé své rodiny.¹⁰⁹ V židovském právu mu tato povinnost vyplývá přímo ze svatební smlouvy, jejímž podpisem se zavazuje pro ženu „*pracovat, ctít ji a živit ji*.“¹¹⁰ Žena žádnou takovou povinnost nemá, i když je dostatečně movitě zaopatřená. Podle některých názorů je totiž svými přirozenými dispozicemi předurčena k rození dětí a starostí o ně, což jí bere síly k ostatním činnostem.¹¹¹ Proto je zde muž, aby ji chránil a materiálně zabezpečil a z tohoto důvodu jsou tedy mužům Koránem přiznána větší práva, než ženám¹¹² - např. co se týče majetku a dědění, protože ze svých zdrojů je povinen zajistit i své ženy a děti.¹¹³ S přiznanými většími právy jsou však dle Koránu spojeny i větší povinnosti, než jaké má žena. „*Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a stráží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil strážít. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A*

couples marrying, by previous marital status of bride and groom), The State of Israel, 2013, (cit. 2013-09-12). Dostupné z http://www.cbs.gov.il/reader/?MIval=cw_usr_view_SHTML&ID=963.

108 Viz hadíth od Ibn Umara (NBS), který slyšel, jak Posel Boží (NBŽM) řekl: „*Každý z vás je pastýř a každý z vás má odpovědnost za své stádo. Vládcé je pastýř, odpovědný za své stádo. Muž je pastýřem své rodiny, odpovědným za své stádo, a žena je pastýřka, odpovědná v domě svého manžela. Sluha je pastýřem majetku svého pána, odpovědným za své stádo, a muž je také pastýřem majetku svého otce, odpovědným za své stádo. A tak je každý z vás odpovědným pastýřem.*“ Tento hadíth stanovuje, že každý z muslimů nese díl odpovědnosti za jiného muslima: muž za svou rodinu a žena za dům svého manžela. Viz Islamweb. [Www.islamweb.cz](http://www.islamweb.cz) [online]. 2006 [cit. 2013-09-15]. Dostupné z: www.islamweb.cz/hadithy/3.htm

109 Povinnost starat se a pečovat o ženu má i v případě rozvodu. „*Ubytujte ženy své po rozvodu tam, kde sami bydlíte, podle možností svých. Nečinite jim žádnou újmu s úmyslem je utiskovat. Jsou-li těhotné, přispívejte jim, pokud neporodí! A jestliže kojí pro vás dítě vaše, dávejte jim jejich odměnu a dohodněte se vzájemně podle zvyklosti uznané, však narazíte-li na obtíže, dejte je kojit ženě jiné!*“ (65:6).

110 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 136.

111 Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1014

112 Na eticko-náboženské úrovni se nicméně dá mluvit o rovnoprávném postavení mužů a žen, jak vzhledem ke svým povinnostem vůči Bohu, tak co se týče následných odměn a trestů za jejich chování. Tato rovnost má vyšší prioritu než případná nerovnost z pohledu široké společnosti viz následující poznámka. In WADUD, Amina. *Qur'an and Woman: rereading the sacred text from a woman's perspective*. (2nd ed). New York: Oxford University Press, 1999, XVI, 118 p., str. 100.

113 Určitá „nadřazenost“ mužů nad ženami souvisí podle Aminy Wadud také s tím, že širokou společností je přisuzována tradiční „mužské práci“ větší role, než práci typicky „ženské“ bez ohledu na skutečnou hodnotu. Samotný Korán nerozděluje a neodděluje role výhradně na mužské a ženské. Viz WADUD, Amina. *Qur'an and Woman: rereading the sacred text from a woman's perspective*. (2nd ed). New York: Oxford University Press, 1999, XVI, 118 p., str. 66 a 67.

Bůh věru je vznešený, veliký.“ (4:38). Obecně je však povinnost ochrany a spravedlivého zacházení s ženami, sirotky a dětmi brána jako jedna z nejdůležitějších povinností každého věřícího.

Na druhou stranu Korán na mnoha místech o mužích a ženách mluví jako o navzájem rovných.¹¹⁴ Dokazuje to např. verš: *„Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a přikazují vhodné a zakazují zavrženíhodné, dodržují modlitbu, dávají almužnu a jsou poslušní vůči Bohu a Jeho poslu. Nad těmi se Bůh věru slituje, neboť Bůh mocný je i moudrý.*“ (9:72). V manželském svazku lze rovnost mezi muži a ženami dovodit např. z ustanovení: *„Jest vám dovoleno přiblížit se v noci postní k manželkám svým – ony jsou pro vás oděvem a vy jste oděvem pro ně...“*¹¹⁵ (2:183). Rovnocenná práva ženám přiznává Korán i v následujících verších: *„(...) Mužům dostane se části z toho, co si vysloužili, a ženám se také dostane části z toho, co si vysloužily. (...)*“ (4:36); *„Muslimové a muslimky, věřící muži a věřící ženy, poslušní a poslušné, pravdomluvní a pravdomluvné, trpěliví a trpělivé, pokorní a pokorné, dárci a dárkyně almužny, postící se muži a postící se ženy, cudní a cudné, muži a ženy hojně Boha vzpomínající – těm všem Bůh věru připravil odpuštění i odměnu nesmírnou.*“ (33:35) a zejména *„A ten, kdo koná dobré a je věřící – ať je to muž, či žena – ten vejde do ráje a nebude ošizen ani o slupku pecky datlové.*“ (4:124). Vdaná žena může podle islámského práva vlastnit dům či byt, může disponovat s prostředky na jejich vedení a na zaopatření sebe a svých dětí, i bez souhlasu svého manžela.¹¹⁶

114 Přestože Korán mluví o všech muslimech, ženách a mužích, jako odpovědných za sebe a svá jednání, některé právní úpravy mohou stanovit odlišnou úpravu, jako například úprava v Saúdské Arábii, kde žena podle práva není brána jako plnohodnotná osoba. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 142-143. Na druhou stranu článek 11 Egyptské ústavy výslovně uvádí, že: *„...stát musí zaručit řádnou koordinaci mezi povinnostmi ženy vůči rodině a její práci ve společnosti s ohledem na její rovné postavení s muži v oblasti politické, sociálního, kulturního a hospodářského života bez porušení pravidel šar'á.“* Viz HOFRI-WINOGRADOW, Adam S., *The Muslim-Majority Character of Israeli Constitutional Law*. Middle East Law and Governance 2. 2010, s. 43-80. Dostupné z <http://brill.nl/melg>, str. 47-48.

115 Podle komentáře „Muž a žena jsou oděvem jeden druhému“ znamená, že jsou stvořeni pro vzájemnou pomoc sami sobě, útěchu a ochranu a padnou jeden druhému tak, jako oděv tělu. Viz *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 46.

116 S tím souvisí i následující hadíth z Buchářího sbírky: *„Ó Posle Boží! Abú Suffján je lakomec a nedává mi, co je potřebné pro mne a mé děti. Mohu si vzít něco z jeho majetku bez jeho vědomí?“* Prorok řekl: *„Vezmi si pro sebe a tvé děti to, co je přiměřené. (Nýše) obnosu má být spravedlivá a rozumná.“* Pouze málikovská škola s tímto nesouhlasí a dovoluje ženě volně nakládat se svým majetkem jen s určitým omezením. Podrobněji in BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 151, pozn. 514 a *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 634.

Rovnost mužů a žen podle židovského práva se dovozuje jen velice složitě (např. u možnosti rozvodu z důvodu odmítnutého přání přestěhovat se do Izraele, jak je uvedeno podrobněji v kapitole 5). Převaha, kterou mají muži nad ženami je jasná například již z ranního požehnání, při kterém muž říká: „*Pochválen budiž, Hospodine, Bože náš, králi světa, žes mne neučinil ženou.*“¹¹⁷ Obecně vzato není židovská psaná tradice, která je stará přes 4.000 let, příliš nakloněná ženám a případné rovnosti obou pohlaví.¹¹⁸ Na druhou stranu i v judaismu je žena velmi ctěna a to především jako udržitelka rodiny, která se o ni náležitě stará.¹¹⁹ I přesto, že nejsou „ženská práva“ v židovství zákonně zajištěna, hrají ženy nesporně důležitou roli.¹²⁰

Obě víry pak mají společné to, že sexuální vztah mezi mužem a ženou je („oficiálně“) možný jen v manželství, a proto jej lze svým způsobem brát jako jeden z jeho účelů.¹²¹ Toto pravidlo je vyžadováno proto, aby se případné děti narodily do

117 Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 75.

118 O vlivu hebrejštiny na postavení žen v židovské (i současné) společnosti, diskutuje Rachel Elior ve svém článku „Present but Absent“, „Still life“ and „A Pretty Maiden Who Has no Eyes“ on the Presence and Absence of Women in the Hebrew Language, in *Jewish Culture, and in Israeli Life*. Pozastavuje se nad otázkou, zda může mít žena rovnoprávné postavení s muži za situace, kdy je dennodenně používán jazyk, znevažující postavení žen. Výraz „*nekva* (žena) vychází z kořene, který znamená dutou díru, nedostatek nebo vadu; *tashmish* (sexuální vztahy) vycházejí z kořene znamenajícího použití a nádoby na užití; *nashim* (ženy) vycházejí z kořene, který má dva významy: lichvu a zapomnění; *mishpakha* (rodina) vychází ze slova *shifkha*, jehož význam jsou služební; *erva* (genitálie) od slova pro nahotu, nezákonných sexuálních vztahů, hanby; *be'ula* (žena, která je vdaná nebo žije ve společné domácnosti) je ta, kdo má majitele; *mekudeshet* (posvěcena v manželství) je ten, kdo byl přiveden z oblasti nezkrotné přírody k civilizaci.“ Naopak výrazy vztahující se k mužům, mají opačné významy. Např.: „*Gever* (muž) je odvozen od slova *gevura* (síla); *adon* (pán) od *adnut* (lordstvo), *ba'al* (manžel) od slova *ba'alut* (vlastnictví).“ Uvádí příklady ze starých židovských pramenů, týkajících se žen, jako např.: „*Kdo učí svou dceru Tóře, je to jako by učil nesmysly*“ (Mišna, Sota 3:4, BT, Sota, 20a, 71); „*At' jsou slova Tóry raději spálena, než dána ženě*“ (PT Sotah 3:4; Numbers Rabbah 9:54); „*Výhni se přílišnému mluvení s ženou*“ (Mišna Avot 1:5); „*Ne-židé, otroci, ženy, hlupáci a nezletilí nejsou způsobilí svědčit*“ (BT, Baba Batra 155a); „*Žena je nádoba plná výkalů a její ústa jsou plná krve a každý se za ní honí*“ (BT, Šabat 141a). Srov. ELIOR, Rachel, „Present but Absent“, „Still life“ and „A Pretty Maiden Who Has No Eyes“ on the Presence and Absence of Women in the Hebrew Language, in *Jewish Culture, and in Israeli Life*. *Stress into the Sea: Studies in Jewish Culture and Its Context*, s. 191-211.

119 Příslušnost k židovství se určuje právě podle mateřské linie, nikoli podle otcovy (jako je tomu například v právu islámském, kdy je potomek považován za muslima, narodil-li se muslimskému otci). Podle židovského práva je židem ten, kdo se narodil židovské matce. Na druhou stranu se však příslušnost ke kněžské – tj. privilegované linii přenáší zásadně jen po linii otcovské.

120 Viz příběhy o královně Jezabel, Šlomzion, Athalie, Ester, nebo Sary, Ráchel, Hany, Myriam, Jael, Judit a dalších. Významné ženské postavy se objevují i v novodobých židovsko-izraelských dějinách.

121 Co se týče současnosti v židovském právu, takto striktního zákazu se drží především tradiční skupiny. Liberálnější skupiny si uvědomují, že sexuální život často začíná již v době dospívání, dlouho předtím, než jsou dospívající připraveni na svatbu a berou sexuální vztahy jako určitou přípravu pro manželství, způsob, jak se naučit správně uspokojovat své sexuální potřeby a obecně vycházet s druhým pohlavím. Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered*

uzavřeného svazku, kde by měly zajištěnou podporu a ochranu od svého otce. Je proto možné si v obou směrech všimnout tendence uzavírat sňatky v relativně nízkém věku, aby bylo zabráněno nemanželskému sexuálnímu styku a problematickému zjišťování otcovství. Sexuální touha totiž představuje potencionální nebezpečí pro mladé, ještě „nerozumné“ jedince.¹²² Je však důležité poznamenat, že sexuální vztah není brán jako akt nečistý, ale jako přirozená součást života, praktikovaná proroky a jinými božími služebníky.¹²³ Na druhou stranu je nutné se zamyslet, jestli je takto striktní zákaz předmanželského pohlavního styku v současné době ještě nutný, když existují různé prostředky, díky kterým je možné zabránit nechtěnému otěhotnění.¹²⁴

Jak již bylo uvedeno výše, Korán nikterak nezakazuje ženám vlastnit majetek. I ustanovení, týkající se zahalování žen, tolik diskutované v médiích hlavně „západního světa“, není tak striktní, jak je běžně uváděno. Střízlivost při výběru oblečení je doporučována nejenom ženám, ale obecně všem věřícím, tedy i mužům: „**Řekni věřícím, aby cudně klopili zrak a střežili svá pohlaví** – a to je pro ně čistší, vždyť Bůh dobře je zpraven o všem, co konají.“ (24:30). Oděv by neměl zdůrazňovat tvary těla, a

Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 581-582.

122 Tosfeta z 12. století v židovském právu nabízí ještě jiný důvod pro uzavírání sňatků v nízkém věku: „V naší době musejí otcové vdávat dcery velmi mladé, poněvadž exil je stále krutější a lid žije v nejistotě. Jestliže tedy někdo nabídne otcovi věno, nemá čekat, až jeho dcera vyroste, neboť by mohl o věno přijít a dcera by již nenašla žádného manžela.“ Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3., str. 267. V současném islámském právu má manželství uchránit jedince proti smilstvu a dalších ohrožujících aktivit, jako jsou masturbace, dívání se na pornografické materiály a vrhání žádostivých pohledů na opačné pohlaví. Viz AL-KAWATHARI, Muhammad ibn Adam. *Islamic guide to sexual relations*. London: Huma Press, 2008., str. 8.

123 Viz AL-KAWATHARI, Muhammad ibn Adam. *Islamic guide to sexual relations*. London: Huma Press, 2008., str. 10.

124 Podle různých průzkumů ani muslimové důsledně nedodržují zákaz předmanželského sexu. Ze sociologické studie ze sedmdesátých let v Maroku vyplynulo, že pouze 9 % marockých dívek dodrželo zákaz předmanželského pohlavního styku, zatímco 45 % dívek přiznalo dřívější sexuální vztahy. Přes sexuální vztahy dnes ženy uspokojují svou touhu, projevují lásku, „odměňují“ za služby či dárky, které jim byly poskytnuty, emigrují či zapominají na stresové nebo nepříjemné situace z jejich života. Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 163.

přestože je ženám stanoveno více omezení než mužům,¹²⁵ i muži mají určité doporučené způsoby oblékání.¹²⁶

Na tomto místě je vhodné přiblížit okolnosti vztahující se k pravidlům oblékání, vzhledem k častému odsuzování a nepochopení, které s tímto tématem tradičně souvisí. Z verše: „*Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A Bůh je odpouštějící, slitovný.*“ (33:59) je jasné, že byl zamýšlen pouze jako doporučení (nikoli bezpodmínečné nařízení) pro ženy, aby si k tělu přitahovaly dlouhé závoje, které v době a místě vzniku islámu byly naprosto běžné, a nechodily s rozevřenými oděvy.¹²⁷ Z verše navíc jasně vyplývá, že jako důvod pro toto omezení byla ochrana žen a nikoli jejich omezení, či ponížení.¹²⁸ Tento verš je z období, kdy Muhammad již žil se svými manželkami v Medíně¹²⁹ a byl považován za politického vůdce, soudce a zároveň proroka. Jeho manželky, které mu byly samozřejmě velice blízko, tak byly cenný zdroj informací a byly pro svůj vztah s Prorokem často

125 „*A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A nechť spustí závoje své na nadra svá. A nechť ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo (...) služebníkům, kteří nemají chůlce, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen. A nechť nedupou nohama, aby lidé postřehli ozdoby, které skrývají.*“ (24:31)

126 Islám zakazuje mužům nosit hedvábné oblečení a zlaté šperky (prsteny nosit mohou, ale měly by být stříbrné). In HAERI, Fadhlalla, *Islám*, Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s., str. 214. Srov. hadíth: *Hudajfa (NBS) vyprávěl: „Posel Boží (NBŽM) nám zakázal jíst nebo pít ze zlatých nebo stříbrných nádob a nosit hedvábné nebo brokátové šaty nebo na nich sedět.“* (podle al-Bucháriho a Muslima). Zlaté nádoby a předměty jsou zakázané, protože mohou vést ke zbytečnému přepychu. Muži by měli být vychováváni k vytrvalosti a mužnému chování. Navíc používání takových předmětů může vyvolávat nepřátelství chudých. Viz Islamweb. www.islamweb.cz [online]. 2006 [cit. 2013-09-15]. Dostupné z: www.islamweb.cz/hadithy/3.htm

127 In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMA, 2006, 797 s., str. 761.

128 V současné době se mluví o zahalování žen v souvislosti se sexuálním „harašením“, které lze definovat jako „*snahu upoutat ženu vulgárními poznámkami týkajícími se jejího těla, vlasů nebo šatů, které může vést až k projevům jako je pískání, mlaskání, nebo dokonce štípnutí, případně „šťouchnutí“ nebo otření mužským přirozením o její tělo.*“ Takové chování je nepřijatelné ve vesnických oblastech, kde se všichni navzájem znají, ale často k němu dochází ve velkých „anonymních“ městech, kde kolem sebe ženy nemají žádné příbuzné, jsou cizí a neznámé. Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 163. Rostoucí problém sexuálního obtěžování na veřejnosti je velkým problémem například v Egyptě, který byl právě kvůli němu zařazen na první příčku v žebříčku porušování ženských práv v arabském světě. Viz POLL: Women's rights in the Arab world. In: www.trust.org [online]. 2013 [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <http://www.trust.org/spotlight/poll-womens-rights-in-the-arab-world/>

129 Jedná se o období, kdy byl Muhammad a zhruba 70 věřících rodin nuceni opustit Mekku, kde jim bylo vládnoucím rodem (Kurajšovci) neustále vyhrožováno a přesídli do města Medína (které židé nazývali Jathrib), kde se následně usadili a začali budovat svou náboženskou obec – ummu.

vyhledávány – proto jim byly stanoveny ještě přísnější pravidla.¹³⁰ Celkově je však jasné, že je ženám tato povinnost stanovena na jejich ochranu před pomluvami a žádoživými pohledy nebo návrhy od cizích mužů, které jim mohou být nepříjemné.¹³¹

S podobnými omezeními se musí potýkat i ženy podle židovského práva, podle kterého jsou např. synagogy rozděleny na část zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy.¹³² Oddělení bývá zajišťováno přepážkou, která má zamezit pohledům mužů na ženy, které by rozptylovaly jejich pozornost při modlitbách, což není žádoucí; narušení koncentrace nečistými myšlenkami by dalo modlitbě destruktivní síly. V židovském právu je žena dokonce svým způsobem až demonizovaná¹³³ jako svůdkyně, „jež odvádí muže od zbožnosti planými řečmi (*sicha batela*) a především svou agresivní sexualitou.“¹³⁴

V současných právních řádech jednotlivých islámských zemí je znát snaha o dosažení určité rovnosti mezi pohlavími, částečně i kvůli tlaku „západního světa“, která se však musí vypořádávat s požadavky obecného islámského práva. Jordánská ústava ve svém článku 31 například stanovuje: „*Ženy jsou sestry mužů. Mají práva a povinnosti, které jsou garantovány a stanovovány šari'ou a zákonem.*“¹³⁵

Zásadní důležitost instituce manželství v islámském právu se odráží i v učení o ráji, do kterého se pravý muslim dostane po své smrti. V prvotních verších bylo stanoveno, že v ráji čekaly na muslimy tzv. „rajské děvy“, které však později byly nahrazeny „čistými manželkami“ - tj. pozemskými manželkami věřících.¹³⁶

130 „(Ženy Prorokovy!) Zdržujte se důstojně ve svých domech a nestavte na odív ozdoby svoje podle způsobu dřívější doby nevědomosti! Dodržujte modlitbu, dávejte almužnu a buďte poslušné vůči Bohu a poslu Jeho! Bůh chce pouze odstranit od vás špínu, lidé domu, a chce vás očistit úplným očištěním.“ (33:33).

131 Což dokazuje i verš, který uvedenou povinnost-doporučení podstatně zmírňuje: „A není hříchem pro starší ženy, které již nemají naději na sňatek, jestliže odloží své oděvy, aniž ovšem stavi na odív ozdoby své. Však zdrží-li se toho, bude to pro ně vhodnější. A Bůh je slyšící, vševědoucí.“ (24:59).

132 Tzv. ženská empora (galerie pro ženy). I při pohřebním průvodu jsou ženy a muži důsledně odděleni, přičemž v mnoha sefardských obcích jsou ženy z pohřebního průvodu vyloučeny úplně. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 173.

133 Ženský démon ztělesňující vzpuru ženského prvku proti mužskému zosobňuje Lilit, která žádá vzájemnou rovnost mezi pohlavími a argumentuje tím, že jak ženy, tak muži pocházejí se země. Z tohoto důvodu se nechce Adamovi, svému muži podřídit, což je vyjadřováno v sexuální rovině. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 139, 140.

134 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 75 a 210.

135 Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt. str. 8

136 In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 91-92.; Srov. verše 77-74 súry 55 („*Tam dívky budou rozkošné a překrásné (...), velkých očí, ve stanech strážené (...), jichž předtím se nedotkla ruka člověka ni džina žádného.*“); verše 22-23 a 34-36 súry 56 („*Tam budou i dívky velkých očí černých, jež srovnat lze s perlami stráženy, odměnou za to, co vykonali na zemi (...). Dívky ty jsme zvláštním stvořením stvořili a pannami jsme je učinili láskyplnými, věku*

Dalším důkazem, potvrzujícím důležitost manželství jak v právu islámském, tak právu židovském,¹³⁷ je skutečnost, že cizoložství,¹³⁸ narušující manželský svazek, je považováno za jeden z nejtěžších hříchů a Korán za něj ukládá trest až sto ran bičem.¹³⁹ Aby nedocházelo k pomluvám, mstám nebo nespravedlivým nařčením, stanovuje Korán navíc povinnost svědků, kteří provinění musí dosvědčit, bez nichž nemůže k potrestání dojít.¹⁴⁰ Žádný z prokázaných viníků navíc nemůže následně vstoupit do manželství s věřícím či ctnostným. Naopak manželství je jediný způsob, jak může viník svůj prohřešek napravit. Pokud se jedná o sexuální vztah svobodných lidí, mohou svůj trestuhodný čin legalizovat uzavřením manželství.

V židovském právu je navíc relativně podrobně upraven institut tzv. *mamzera*, což je člověk narozený právě z nedovoleného sexuálního styku mezi dvěma osobami židovského původu. Nedovoleným sexuálním stykem se v tomto případě myslí cizoložství nebo incest, nikoli sexuální vztah nesezdaných osob. Na *mamzera* je nahlíženo jako na druhořadou bytost a jsou mu odepřena nebo silně omezena určitá práva. Co se týče uzavírání manželství, může si *mamzer* vzít pouze jiného *mamzera*, případně ještě konvertitu k židovství.

stejného.“) oproti pozdějšímu „*Tak stane se! A oženíme je s dívkami velkých černých očí (...)*“ (44:54).

137 Podle židovského práva jsou odpadnutí od judaismu a cizoložství jedny z nejtěžších možných provinění: „*jehareg ubal jaavor*“ - raději smrt, než přestupek se vztahuje k třem hříchům: modloslužbě, cizoložství a vraždě. Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Jidska, sv. 3., str. 171.

138 Termín *ziná* v islámském právu zahrnuje sexuální vztah muže a ženy, kteří nejsou oddáni (tj. smilstvo) a týká se i případu cizoložství (případu, kdy je jeden nebo oba dva ženatý či vdaná s jinou osobou). Podrobněji viz *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 391.

139 „*Cizoložníci a cizoložníka zbičujte, každého z nich sto ranami! A necht' vás nepojme vůči nim lítost s ohledem na náboženství Boží, věříte-li v Boha a v den poslední...*“ (24:2) – o zavrženíhodnosti takového prohřešku svědčí i to, že trest za cizoložnictví je jediný trest, výslovně stanovený přímo Koránem. I přesto některé právní školy jsou dokonce ještě přísnější a za tento hřích stanoví jako trest ukamenování obou viníků; vycházejí z názoru, že se uvedený verš týká pouze smilstva (tj. neoddaných párů) a na páry manželské použijí sunnu, kde je stanoven jako trest ukamenování.

140 „*Proti těm z vašich žen, jež dopustí se hanebnosti, vezměte jako svědky čtyři z vás. A jestliže tito to dosvědčí, podržte ženy v domech, dokud smrt je nezavolá anebo Bůh pro ně nepřipraví nějaké východisko.*“ (4:19); „*Ty dva z vás, kteří se toho dopustí, potrestejte! A jestliže se pak kajícně obrátí a polepší, nechte je být! A Bůh věru je milostivý ke kajícím a slitovný*“ (4:20). Od zbytečného potrestání varuje i verš: „*A jedině Bohu patří rozhodnutí o pokání těch, kdož dopustili se špatného z nevědomosti a potom se kajícně obrátili v krátké době. Těm Bůh věru odpustí a Bůh je vševědoucí a moudrý*“ (4:21).

3.1.1. Práva a povinnosti v manželském životě

Hlavním právem muže, které v manželství má, je udržování pravidelného sexuálního vztahu se svou ženou, jako jednoho z hlavního účelu manželství. To vyplývá jak z práva židovského, tak z práva islámského.¹⁴¹ Na druhou stranu se s tím pojí i povinnost, protože stejné právo na sexuální život má i jeho žena.¹⁴² Podle islámského práva by se muž měl své ženě věnovat minimálně jednou za čtyři dny a není-li muž dlouhodobě přítomen, může ho žena u soudu zažalovat pro tzv. „samotu v loži“ s tím, že se obává o zachování svého morálního způsobu života, když je nucena žít tak dlouhou dobu bez muže.¹⁴³ V židovském právu patří navíc pohlavní styk (*tašmiš mita*) mezi „radosti“ šabatu.¹⁴⁴

Ochrana žen a slušné zacházení s nimi jsou důležitou povinností každého věřícího. V Koránu jsou ženám výslovně stanovena určitá práva a mužům naopak povinnosti s tímto související. Např. co se týče cti ženy a pomluv, které se o ní mohou šířit, je výslovně stanoveno: „Ty, kdo vrhají podezření na počestné ženy a pak

141 Viz *micva*, podle níž má být „ženichu dopřáno těšit se z nevěsty“. Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5., str. 130. Srov. s hadíthem 7.121 (Bucháří): „*Abu Huraira vyprávěl: Prorok řekl: „Když muž pozve svou ženu k sobě do postele a ona odmítne za ním přijít, potom na ni andělé sešlou kletby až do rána.“* Na druhou stranu rabin Shalom Arush (2008) tvrdí, že jedině díky manželství může být mužovo studium Tóry dostatečně prověřeno. Pokud učenec zůstane svobodný, sice Tóru může studovat, ale nežije ji. Kdyby uzavřel manželství, jeho žena by se ho neustále snažila odvádět od studia a dělala si na něj nároky. Muž by v takovém případě selhal, zlobil by se a díky tomu by pochopil, jak moc potřeboval pracovat na své víře. Viz. NOVIS-DEUTSCH, Nurit a Ari ENGELBERG. *Meaning Making Under the Sacred Canopy: The Role of Orthodox Jewish Marriage Guidebooks. Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2012, Volume 8, Article 6, s. 1-32. Dostupné z: <http://www.religjournal.com>, str. 20.

142 Tóra stanovuje dvě podmínky týkající se sexu v manželském životě: povinnost plodit a povinnost k uspokojování ženiny sexuální potřeby. Kromě toho je zde uvedena i povinnost muže zajistit své ženě jídlo a oblečení. Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tierred Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 593.

143 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 214, 215. Zároveň je možné zmínit i právo ženy na orgasmus. Jeho význam je důležité zdůraznit proto, že je základní podmínkou manželčiny věrnosti. Viz DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*. 2010, vol. 15, issue 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 162.

144 Sedmý den, který má být dnem klidu podle tradice, že Bůh stvořil svět za šest dnů a sedmý den odpočíval; proto je pravidlem, aby se věřící vyhnuli jakékoli práci. „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.*“ (Ex 20,8-10). Šabat se tak slaví každý týden, přičemž začíná v pátek večer a končí v sobotu večer. Pohlavní styk je v tento čas vše doporučen a je uváděn i jako ideální doba pro první pohlavní styk panny. Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 194, 211-214.

nepřivedou čtyři svědky, zbičujte osmdesáti ranami a nepřijímejte od nich již nikdy žádné svědectví, neboť to jsou hanebníci.“ (24:4).¹⁴⁵ Ochrana cti žen je znovu opakována i dále, když je stanoveno: „*Ti, kdož obviňují lehkovážné, ale věřící počestné ženy, budou prokleti na tomto i na onom světě a očekává je trest nesmírný.*“ (24:33).¹⁴⁶

Mezi zákazy, na kterých se shodnou obě náboženství, je zákaz pohlavního styku s ženou, která má menstruaci. Takovou ženu považuje jak islám, tak judaismus za nečistou¹⁴⁷ a je nutné počkat, než bude opět dovolená – tj. čistá.¹⁴⁸ Korán výslovně stanoví zákaz pohlavního styku s ženou, která má menstruaci. Je stanoveno: „*A dotazují se tě na menstruaci. Rci: „To je neduh; zdržujte se tedy žen svých po dobu menstruace a nepřibližujte se k nim, dokud se neočistí. A když se očistí, přicházejte k nim tak, jak Bůh vám to přikázal. A Bůh věru miluje ty, kdož se kají, a miluje ty, kdož se očišťují!*“ Kromě období menstruace má muslim přísně zakázán anální styk¹⁴⁹ a nebo pohlavní styk se svou manželkou v období půstu: „*(...) A nesouložte s nimi (tj. s manželkami svými), zatímco se zdržujete v rozjímání v modlitbách! Toto jsou ohraničení Boží, nepřibližujte se k nim! (...)*“ (2:183).¹⁵⁰

Co se dalších povinností týče, je často uváděna povinnost ženy zdržovat se doma a nevycházet ven bez souhlasu svého manžela a bez patřičného doprovodu.¹⁵¹ Tuto

145 Na ochranu ženy je tak dokonce zdvojnásoben počet nutných svědků ze dvou na čtyři: „*U těch, kdož vrhají podezření na manželky své a nemají proti nim svědky kromě sebe samých, nechť svědectví každého z nich sestává ze čtyřnásobného svědectví při Bohu, že vskutku jsou pravdomluvné*“ (24:6). I v takovém případě má však žena možnost obrany: „*A bude odvrácen od ženy trest, jestliže ona čtyřikrát při Bohu dosvědčí, že žalobce patří vskutku mezi lháře.*“ (24:8).

146 Ustanovení týkající se pomluv očeňující čest ženy souvisí pravděpodobně s příhodou, která se stala Áiše, oblíbené Prorokově manželce, která se při výpravě zapoměla kvůli ztracenému náhrdelníku a zpět do města byla doprovázena jen mladým vojákem. Podrobněji viz Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 763.

147 Podle halachy, která vychází z ustanovení Lv 15, 19 musí být nečistá – menstrující žena oddělena na sedm dní, protože během tohoto období přenáší svou rituální nečistotu na další věci či osoby. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 164.

148 Podle židovského práva je žena opět čistá až po skončení menstruace a následné rituální lázni (*mikve*).

149 Anální styk je zakázán na základě několika hadíthů. Např.: „*Kdo má ženu zezadu, je prokletý*“, nebo „*Kdo má ženu zezadu, neuvidí Boha v soudný den*“. Ibn al Hadaj dále uvádí 3 důvody, pro jeho zakázání: „*1) Kontakt penisu s výkaly je ještě škodlivější, než kontakt s menstruační krví a proto je sodomie zakázána ještě přísněji, než pohlavní styk v době menstruace; 2) sodomie neposkytuje ženě žádné potěšení; 3) žena při sodomii trpí fyzicky i psychicky.*“ Srov. DIALMY, Abdessamad, *Sexuality and Islam*. The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care. 2010, vol. 15, isme 3, s. 160-168. Dostupné z <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>, str. 162.

150 Obdobně lze toto ustanovení vztáhnout i na dobu po porodu.

151 Tzv. *mahram* – přípustný stupeň pokrevní příbuznosti, v níž spolu muži a ženy nesmí uzavírat sňatky a mohou se tak mezi sebou bez obav stýkat – např. bratr ženy. Řádná muslimská žena se nikdy společensky nestýká s mužem, který nepatří do mahramu. In DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 142 a 143.

povinnost žena může výrazným způsobem zmírnit nebo úplně vyřadit v ustanovení své manželské smlouvy, jak je uvedeno dále. Pokud tak však neučiní, měla by se vycházení bez dovození muže vyvarovat, jinak bude považována za rebelku a muž bude mít právo pozastavit jí výživné. Na druhou stranu ani muž by neměl společný domov opouštět na více než 60 dnů bez předchozí společné dohody. Má navíc i celou řadu dalších povinností, kterých se (na rozdíl od ženy) nemůže zříci. Kromě vyživovací povinnosti, kterou má vůči své ženě, případně ženám a dětem, musí zajistit bydlení pro celou svou rodinu, hradit náklady související se zdravotní péčí, ošacením, těhotenstvím ženy, případně zajistit služebnictvo, pokud se to dá považovat za obvyklé.¹⁵² Lze shrnout, že manžel musí své ženě zajistit odpovídající životní (případně společenskou) úroveň, přičemž jako vodítko se bere standardní postavení žen v okolí a jejím společenském okruhu.

S právy a povinnostmi, souvisejícími s právem manželským, částečně souvisí i ustanovení, týkající se práva dědického. Manželky (resp. vdovy) mají podle islámského práva nárok na jednu čtvrtinu, případně jednu osminu manželova majetku v závislosti na tom, zda měl či neměl zůstavitel mužského potomka.¹⁵³

Spokojené manželství představuje ideální stav pro všechny věřící, na čemž se shodnou obě víry. Je považováno za vhodné a doporučované a každý muslim i žid, který je schopen uzavřít manželství, by tak měl učinit. Nicméně může se stát, že mezi manželi vyvstane nějaký problém. Pokud k tomu dojde, měli by se pokusit situaci co nejlépe a nejmírněji vyřešit. Podle islámského práva nejprve přichází na řadu ústní rada či napomenutí, poté se může přikročit k přerušování sexuálních vztahů mezi partnery, a pokud ani to nepomůže, může dojít k mírnému tělesnému trestu, pokud je to vhodné. Posledním stádiem je tzv. rodinná porada, jejíž rozhodnutí však není pro manžele nikterak závazné.¹⁵⁴

152 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 152.

153 „A manželkám patří jedna čtvrtina toho, co zůstavíte, jestliže nemáte mužského potomka. A jestliže máte mužského potomka, pak patří manželkám jedna osmina toho, co jste zůstavili po vyplacení odkazů a po uhrazení dluhů.“ (4:14).

154 Podrobněji viz *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 104.

Pokud však shoda mezi partnery již možná není, připouští islám i židovství za určitých podmínek rozvod, pokud jsou zájmy všech stran náležitě zabezpečeny.¹⁵⁵ Rozvod je možné rozdělit do dvou skupin: (i) takový, kdy nedošlo k pohlavnímu styku,¹⁵⁶ tj. k naplnění manželství a (ii) rozvod po delší době soužití. Tak jako tak však rozvedeným ženám musí být zaručeno zaopatření.¹⁵⁷ „Rozvedeným ženám pak náleží zaopatření podle zvyklostí uznávaných, a to povinností je pro bohobojné“¹⁵⁸ (2:242). Přestože je tedy rozvod možný, měl by být brán až jako poslední možnost řešení, když všechny předešlé selhaly. Je doslova brán jako ten nejdopornější z dovolených činů,¹⁵⁹ a proto je dovolen víceméně jakýkoli způsob pro urovnání vztahů mezi manželi a opuštění od rozvodu.¹⁶⁰ „A obáváte-li se rozvratu mezi oběma, povolejte rozhodčího z jeho rodiny a rozhodčího z její rodiny. A přejí-li si oba manželé usmíření, Bůh mezi nimi zařídí shodu, neboť Bůh je vševědoucí a dobře zpraven.“ (4:39).

Rozvod (*gerušin*) je za splnění určitých podmínek možný i v židovském právu, přestože rozhodně není běžnou záležitostí.¹⁶¹ Biblické zákonodárství sice možnost zapuzení manželky, tolik typické pro starší období neruší, ale omezuje je.¹⁶² Důvody k rozvodu se různí i podle stanovisek jednotlivých škol, kdy např. podle Hilela bylo možné se rozvést pro „nepřekonatelné rozdíly“ manželů, kdežto Šamaj byl podstatně

155 Rozvod je umožněn podle islámského práva možná na základě zkušenosti v manželství mezi Muhammadovým bývalým otrokem a přítelem Zajedem a Prorokovou sestřenicí Zajnab, které nebylo možné udržet, přestože se oba snažili. Podrobněji viz *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 475.

156 „Není pro vás hříchem, rozvedete-li se s ženami svými, dříve než jste se jich dotkli anebo dříve než jste jim určili obvěnění. Dejte jim však zaopatření – zámožný podle prostředků svých a chudý podle prostředků svých – podle zvyklostí uznávaných. A to je povinností pro ty, kdož dobré konají.“ (2:237).

157 Sociální normy zavedené za Britského mandátu po druhé světové válce na Palestinském území zajišťovaly ženě právo vrátit se domů ke svému otci v době manželských neshod. Nicméně v současné době není většina vdaných žen vítána v domě svého dětství, především kvůli zhoršeným ekonomickým důvodům. Pokud jsou z chudších poměrů, musí si navíc najít práci v továrně, čímž ještě více klesnou na společenském žebříčku, kdy se na ně pohlíží nejen jako na rozvedené, ale i jako na obyčejné pracovnice v továrně. Tato izolace zvyšuje jejich závislost na svých manželech. Viz JACOBSON, Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip*, 2004, s. 143-167, Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 156, 157.

158 Toto ustanovení slouží k ochraně ekonomicky slabší strany – tedy ženy. Muž po rozvodu nesmí žádat nazpět dary nebo majetek, který dal ženě.

159 Viz hadíth: „Umar, když je s ním Bůh spokojen, podává zprávu o tom, že Prorok (NBŽM) řekl: „Ze všech dovolených jednání je rozvod ta nejvíce ohavná věc v očích Boha.“

160 I to má však své hranice a je dovolen pouze dvojitý rozvod s tou samou ženou.

161 Podle statistik z roku 2001 bylo uzavřeno celkem 38.936 sňatků mezi židy a došlo k 10.731 rozvodům. Co se týče muslimského obyvatelstva v Izraeli, došlo celkem k 10.464 sňatkům a jen 1.789 rozvodům. Viz The Central Bureau of Statistics. (online). Tabulka 3.4. (Persons marrying and divorcing, by type of locality of residence and religion). The State of Israel, 2013 (cit. 2013-09-12). Dostupné z: http://www.cbs.gov.il/reader/?MIval=cw_usr_view_SHTML&ID=963

162 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 188.

přísnější.¹⁶³ Jak v právu židovském, tak v právu islámském můžeme sledovat rostoucí počet jak uzavíraných manželství, tak i zvyšující se počet rozvodů.¹⁶⁴ Nicméně problematika rozvodu není tématem této diplomové práce a já proto nemám prostor se jí zde více zabývat.

Aby byla zajištěna spravedlivost, je po rozvodu stanovena tzv. čekací doba (*idda*), kdy se žena nesmí vdát za nikoho jiného a musí se zdržet pohlavního styku.¹⁶⁵ Čekací doba slouží k zjištění, zda žena není náhodou těhotná a s tím souvisejícím určením otcovství¹⁶⁶ a trvala zpravidla tři měsíce, jak v právu židovském, tak v právu islámském.¹⁶⁷ Čekací doba, jaká platí při rozvodu, platí i v případě, že manžel zemře.¹⁶⁸ „*Pro ty, kdož k Bohu byli povoláni a zanechali manželky, platí, že ony mají vyčkat samy o sobě čtyři měsíce a deset dní. A když dosáhnou lhůty své, nebude pro vás hříchem, jestliže si budou počínat samy se sebou podle zvyklosti uznané. A Bůh dobře ví, co děláte.*“ (2:234), „*A nečiňte rozhodnutí o svazku manželském (s vdovou), pokud neuplyne lhůta předepsaná, a vězte, že Bůh dobře zná, co skryto je ve vašich duších! Strážte se Ho a vězte, že Bůh je odpouštějící, slitovný!*“ (2:236) a pokud se během této lhůty prokáže, že je žena těhotná, nesmí se vdát, dokud se dítě nenarodí¹⁶⁹ – jinými slovy, čekací doba se prodlužuje až do doby porodu.

163 Viz Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 584.

164 Viz Tabulka 3.1 (Marriages, divorces, live births, deaths, natural increase, infant deaths and stillbirths, by religion in The Central Bureau of Statistics. (online). The State of Israel, 2013 (cit. 2013-09-12). Dostupné z http://www.cbs.gov.il/reader/?Mival=cw_usr_view_SHTML&ID=963, podle které bylo mezi židy uzavřeno v roce 1955 13.530 sňatků a 2.050 rozvedeno, v roce 1986 bylo uzavřeno 23.694 sňatků a rozvedeno 4.506 a v roce 2011 bylo uzavřeno celkem 38.936 sňatků mezi židy a rozvedeno 10.731. I co se týče muslimské populace v Izraeli, je možné sledovat svýšení počtu jak uzavíraných manželství, tak rozvodů. V roce 1955 došlo k 844 muslimským svatbám a 92 rozvodům. V roce 1986 bylo uzavřeno 5.322 manželství mezi muslimy a 498 jich bylo rozvedeno a v roce 2011 bylo uzavřeno 10.464 manželství a 1.789 rozvedeno.

165 Nicméně i v této čekací lhůtě stále trvá manželova pravomoc nad ženou a jeho povinnost zabezpečit jí *nafaqát* (výživu). Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1029.

166 Viz Korán (2:228): „*A rozvedené ženy nechť samy čekají po tři periody a není jim dovoleno zatajovat to, co Bůh stvořil v lůnech jejich, věří-li v Boha a v den soudný. A je spravedlivější, jestliže manželé jejich si je vezmou nazpět v tomto stavu, pokud si přejí usmíření.*“

167 Resp. 3 měsíční periody (lhůta je stanovena na 3 měsíce, pokud jsou nějaké pochybnosti ohledně menstruace, nebo pokud se nedostaví vůbec). Pro vdovy je čekací lhůta delší, trvá 4 měsíce a 10 dní, protože se bere v úvahu i období smutku. Čekací lhůta tedy logicky není povinná v případě, že mezi manželi nedošlo k pohlavnímu styku: „*Vy, kteří věříte! Když se oženíte s věřícími ženami a pak se s nimi rozvedete dříve, než jste se jich dotkli, nemusíte jim ukládat čekací dobu, již byste jim počítali. Zapaťete je dary a propusťte je pěkným propuštěním.*“ (33:48).

168 V židovském právu je pro tento případ stanovena podstatně delší čekací lhůta, než v právu islámském, a to celý jeden rok.

169 V takovém případě se o ženu musí ekonomicky postarat její poslední manžel.

3.1.2. Druhy manželství

V islámském právu můžeme kromě klasického manželství rozeznat ještě několik zvláštních druhů. Manželství zvykové (*ʿurfī*), manželství „na pochodu“ (*misjār*), manželství „cestovní“ či „prázdninové“ (*misjáf*), nebo manželství „na výměnu“ (*Zawádž al-badal*).¹⁷⁰ Navíc lze v jistém smyslu rozlišovat manželství uzavřené na dobu neurčitou a manželství uzavřené na dobu určitou. Výhodou těchto zvláštních typů manželství je, že vzhledem k tomu, že se žena dobrovolně vzdává určité části svých práv, je manželství přístupno i těm ženám, které by jinak měly větší problém manžela najít.¹⁷¹

„Klasické“ manželství je uzavíráno na dobu neurčitou, jak vyplývá i z definice manželství uvedené výše, protože účelem manželství je především trvalé soužití muže a ženy. Toto manželství je možné uzavřít podle sunnitského i ší'itského práva, i podle všech právních škol (byť s různými odchylkami, co se týče jednotlivých práv a povinností manželů). Podle ší'itského práva, resp. podle jedné z právních škol ší'itské tradice (konkrétně podle ší'í dvanácti imámů), lze však uzavřít i manželství na dobu určitou (*muʿa*).¹⁷² Podle ostatních právních škol ší'itské tradice, stejně jako podle práva sunnitského, je takové manželství zakázané a bylo by považováno za neplatné.¹⁷³ Možnost uzavření manželství na dobu určitou je vyvozována z koránského verše: „A (jsou vám zakázány také) *muhsany* mezi ženami kromě těch, jichž zmocnily se vaše pravice – a to je vám předepsáno Bohem! A vedle toho je vám dovoleno, abyste si hledali manželky pomocí jmění svého jako muži spořádání, nikoliv prostopášní. A za to, co jste užívali s těmito ženami, dejte jim jejich odměnu podle ustanovení. A nebude pro vás hříchem, na čem se vzájemně dohodnete po stanovené době – a Bůh je vševědoucí, moudrý.“ (4:24). Přestože lze tento verš interpretovat jako povolení manželství na dobu určitou, sunnitě a někteří ší'ité jej nepovolují na základě sunny, kde

170 Lze rozeznávat i další typy manželství, například tzv. *Hiba*, manželství, které je citované v Koránu, kdy muslimská žena v Medíně nabídla sama sňatek Prorokovi, bez jakéhokoli mužského zástupce. V tomto zvláštním typu manželství se nemusí platit žádné věno. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 115.

171 Například ženy rozvedené, vdovy, nebo „staré panny“.

172 Možnost uzavření manželství na dobu určitou výslovně povoluje iránský občanský zákoník.

173 K tomuto tématu podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 83-86.

je sice uvedeno, že Muhammad zpočátku takové manželství považoval za dovolené, ale později jej zakázal.¹⁷⁴

Práva a povinnosti v manželství uzavřeném na dobu určitou se podstatně liší od práv a povinností v „klasickém“ typu manželství. Jak je z uvedeného verše patrné, muž je povinen ženě zaplatit tzv. *adžr*. Dále musí být stanovena doba, na kterou se manželství uzavírá. Tato doba není nijak omezená a může být určena v délce 1 hodiny nebo 99 let. Hlavním rozdílem však je, že žena nemá stejná práva, jako manželka v „klasickém“ manželství. Nemá právo na výživu, nemůže po svém manželovi dědit, a pokud se v manželství narodí děti, není její manžel povinen je živit, protože není automaticky považován za jejich otce. Další nevýhodou oproti manželství na dobu neurčitou je, že tento druh sňatku je jedinou výjimkou z omezení, co se počtu manželek týče. Na druhou stranu však žena není povinna být muži poslušná, jak je tomu u manželství na dobu neurčitou.¹⁷⁵

Manželství „zvykové“ (*ʿurfī*) se od „klasického“ manželství liší v tom, že po uzavření smlouvy neproběhne registrace takového manželství u státního aparátu (o které je pojednáno dále). Manželský pár tak je oddán před Bohem, ale nikoli ze státního „úhlu pohledu“. Důvody pro uzavření takového manželství mohou být různé; od zvyku (odtud pramení jeho název), kdy v minulosti nebylo zapotřebí žádné zvláštní registrace, přes nedostatečné hmotné zajištění manžela, který by např. nebyl schopný financovat dostatečně vysoké věno pro ženu, až po snahu vyhnout se „oficiálnímu“ manželství (například proto, že už jednu manželku má, nebo proto, že by sňatek nebyl dobře přijat širokým okolím).¹⁷⁶

174 Ibn Masʿūd říká, že když byli na expedici s Prorokem (NBŽM) bez svých žen, zeptali se ho, jestli se mají nechat vykastrovat, na což jim Prorok (NBŽM) odpověděl, že tak činit nemají a dovolil jim uzavřít manželskou smlouvu s místními ženami na dobu určitou za podmínky darování svých plášťů jako věna pro ně. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 84-85. Avšak později měl Muhammad prý říci: „Ó lide, dal jsem vám svolení uzavírat manželství mužů a s ženami, nyní to ale Bůh zakázal až do dne zmrtvýchvstání, takže pokud někdo má některou z nich u sebe, měl by ji nechat jít a nevízt si zpět nic z toho, co jí dal.“ a „...^c Alí, když je s ním Bůh spokojen, podává zprávu ibn ^c Abbás, že v době bitvy u Chajbaru Prorok (NBŽM) zakázal manželství na dobu určitou a maso ochočených oslů.“

175 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 86.

176 Toto manželství bývá uzavíráno především v Egyptě a často univerzitními studenty nebo mladými lidmi, kteří si nemohou dovolit finančně nákladnější „klasické“ manželství, nebo naopak mezi známými herci a zpěváky, kteří si nepřejí nevhodnou publicitu, která by byla spojená s registrací manželství. Podrobněji viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 102.

Tzv. „manželství na pochodu“ (*misjár*) je rovněž uzavírané manželskou smlouvou, ve které se ale žena vzdává řady svých práv. Z tohoto důvodu je často diskutována platnost tohoto druhu manželství, přestože bylo oficiálně uznáno muftím Saúdské Arábie či Islámskou akademií pro *fiqh*.¹⁷⁷ Zvláštností tohoto způsobu manželství je, že žena nadále zůstává bydlet u svých rodičů a manžel ji jen navštěvuje v určitých hodinách. Tento způsob manželství se příliš neliší od milostných „aférek“ v „západním stylu“, kdy si manželé sjednávají svoje schůzky pomocí mobilních telefonů v hotelových pokojích.¹⁷⁸ Díky tomu bývá toto manželství často „tajné“ a když k tomu přičteme i fakt, že věno, které musí manžel své ženě zaplatit, je několikanásobně nižší, než při uzavření klasického manželství a tedy celková „nižší nákladnost“ manželství se zajištěnými „výhodami“, je jasné, proč je tento způsob sňatku stále velice populární.¹⁷⁹

Dalším zvláštním typem manželství je tzv. „cestovní“ či „prázdninové“. K uzavření tohoto typu manželství dochází v situaci, kdy je nutné vycestovat (ať už za prací, či z jiného důvodu) na určitou delší dobu. Z ekonomických důvodů jsou muži často nuceni za prací vycestovat do vzdáleného města, občas dokonce i do jiného státu a musí tam trávit hodně času. Jak už bylo uvedeno výše, je jakýkoli sexuální styk mimo manželství přísně zakázán, a proto je dána možnost najít si v novém místě ženu a s tou uzavřít manželství pro tuto příležitost, což je jistě lepší, než se stát cizoložníkem. Zvláštní podkategorií tohoto typu manželství je tzv. manželství *misjáf*, „manželství na letní prázdniny“. Jak vyplývá z názvu, uzavírá se pouze na určitou dobu, když žena nebo muž chtějí vycestovat a potřebují doprovod.¹⁸⁰ Můžeme rozlišovat dva typy manželství na „letní prázdniny“. První z nich je případ, kdy většinou již ženatý muž – podnikatel, uzavře svatební smlouvu se ženou, která splňuje zvláštní požadavky, jako je například inteligence, „sociální know-how“, znalost anglického jazyka, případně fyzická atraktivita a za sňatek s ní je povinen zaplatit ženě vysoké věno. Druhým typem *misjáf* manželství je, kdy žena, většinou podnikatelka, potřebuje vzhledem k místním

177 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 93

178 YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Pries, c2008, xi, 275 p., str. 110.

179 Dokonce vznikají různé internetové stránky či speciální agentury nabízející zprostředkování vhodného partnera. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 93.

180 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 94-95.

omezením, mužský doprovod, například proto, aby mohla vycestovat ze země. V tomto případě musí být veškeré náklady uhrazeny z jejího zisku.¹⁸¹

Posledním zvláštním typem manželství je manželství „na výměnu“, které je též uzavíráno manželskou smlouvou, nicméně zde odpadá povinnost manžela zaplatit věno (mahr). Z tohoto důvodu byl tento způsob uzavírání manželství zakázán už za Prorokova života.¹⁸² Nicméně podle málikovské a šáfi'ovské školy je možné tento způsob manželství uzavřít, pokud věno bude zapláceno. Jak již z názvu vyplývá, hlavní zvláštností je, že se jedná o manželství, kdy si muž vezme ženu nebo dceru jiného muže a jejímu bratrovi nebo otci bude dána dcera nebo sestra prvního muže.¹⁸³

I v židovském právu lze rozeznat tři druhy uzavírání manželství. První způsob spočívá v poskytnutí daru nevěstě, který ona přijme. Z tohoto způsobu se vyvinulo darování snubního prstene. Druhý způsob spočívá v uzavření manželské smlouvy a třetí v prostém soužití muže a ženy, které je oběma vnímáno jako manželství.¹⁸⁴

3.2. PROCES UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ

Manželství vzniká podle islámského práva uzavřením soukromoprávní smlouvy (*ʿaqd*), ve které si smluvní strany mohou stanovit konkrétní práva a povinnosti. Manželská smlouva není žádným milostným dopisem, je to oficiální smlouva, kterou je zakládáno manželství. Zároveň se však jedná o nejosobnější dohodu, kterou jedinec může uzavřít a měla by proto být považována za dohodu o vzájemné solidaritě, kde si jsou oba partneři rovni a mají stejnou povinnost spolupráce a stejnou rozhodovací

181 Podrobněji viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 113.

182 Viz hadíth 7.47 (Buchári): „*Ibn ʿUmar: Prorok Boží zakázal šighár manželství, které znamená, že si někdo vezme dceru někoho jiného a ten si zase vezme na oplátku jeho dceru bez povinnosti zaplatit Mahr.*“ nebo hadíth 9.90.2 (Buchári): „*ʿAbdullah vyprávěl: Nafiʿ mi vyprávěl, že ʿAbdulláh řekl, že Boží Prorok zakázal šighár. Zeptal jsem se Nafiʿa: "Co je šighár?" Odpověděl: "Je to sňatek dcery s mužem a sňatek dcery toho muže s otcem první dcery (v ten samý čas) bez Mahru (v obou případech), nebo sňatek sestry toho muže a sestry druhého bez povinnosti Mahru.*“ Některí lidé říkali: "Jestliže někdo trikem, uzavře šighár manželství je takové manželství platné, ale jeho podmínky jsou nezákonné." Stejný učenec řekl o manželství Al-Mut'a: "Manželství je neplatné a jeho podmínky jsou nezákonné." Některí další řekli: "Manželství Mut'a a šighár jsou sice přípustné, avšak jejich podmínky jsou nezákonné.“

183 Podrobněji viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 111-112.

184 Viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. *In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths*, s. 259-278, str. 270.

pravomoc v nejdůležitějších rozhodnutích.¹⁸⁵ Forma manželské smlouvy není podle islámského práva jednoznačně stanovena,¹⁸⁶ obvykle však bývá uzavřena písemnou formou.¹⁸⁷ Na základě této smlouvy přechází žena do „moci“ manžela¹⁸⁸ a on se na oplátku vzdává části svého majetku, jako obvěnění (mahr) určeného ženě. Žena není povinna finančně se podílet na nákladech spojených s chodem rodiny, na druhou stranu však přechází „do moci“ manžela a musí mu být poslušna a prokazovat mu úctu a pokud tak neučiní, ztrácí tím nárok na výživné.

I v židovském právu je manželství uzavíráno prostřednictvím manželské smlouvy (*ktuby*), jakožto volné dohody manželů, což by mohlo svádět k představě, že jde o jakýsi civilní, nerituální způsob uzavírání sňatku.¹⁸⁹ Tato představa by však byla mylná. Podle současného platného práva v Izraeli je možné uzavřít sňatek pouze „náboženským“ způsobem¹⁹⁰, což bývá předmětem časté kritiky¹⁹¹ z řad sekulárních,

185 Viz MADERA, Adeliade, *Juridical Bonds of Marriage for Jewish and Islamic Women*, Ecclesiastical Law Society, 2009, s. 51-64, str. 64.

186 Např. v Egyptě existují určité vzory formulářů manželských smluv. Jsou připraveny i formuláře pro sňatek s ne-muslimkou nebo cizinkou. Tyto formuláře obsahují základní informace o právech a povinnostech manželů podle islámského práva, především informaci o tom, že si muž může vzít více žen a jeho děti budou považovány za muslimy. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 143, 144.

187 Otázkou spíše zůstává, zda musí být manželská smlouva uzavřena v arabském jazyce, nebo je dovolen i jazyk jiný. Manželskou smlouvu výhradně v arabském jazyce vyžaduje například šáfi'ovská právní škola. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 115.

188 Manželova pravomoc nad ženou spočívá v tom, že má právo jí určit, kde bude bydlet (buď v místě uzavření sňatku, nebo jinde, ne však na místě, které by bylo vzdálenější 3 dny od místa uzavření manželství, jedině pokud by s tím žena sama souhlasila), nebo může regulovat styk s jinými ženami (příčemž kontakt s cizími muži je zakázán úplně). Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1026.

189 Nicméně ketuba jako taková sama o sobě manželství nezakládá. Spíše stanoví povinnosti manžela vůči své manželce, jako je obstarání jídla, oblečení a povinnost sexuálního styku. Podrobněji viz. SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996), s. 496.

190 Což vyplývá ze zákona o manželství, rozvodu a pravomoci z roku 1953, který stanoví, že manželství a rozvod je třeba „provést v Izraeli v souladu s židovským náboženským právem“ a tím přiznává výlučnou pravomoc o rozhodování v daných věcech rabínským soudům. Nejvyšší soud konstatoval, že v případě, že by reformní rabíni byli schopni uzavírat manželství, vznikly by v zásadě dva různé systémy manželství, a to by nebylo „v zájmu veřejného blaha“. Viz CLINTON, Erica R., *Chains of Marriage: Israeli Woman's Fight for Freedom*, str. 292. Výjimku z tohoto ustanovení tvoří muslimové žijící na území Izraele, kterým je ponechána ve věcech uzavření manželství nebo rozvodu možnost náboženských soudů. Viz HOFRI-WINOGRADOW, Adam S., *The Muslim-Majority Character of Israeli Constitutional Law*. Middle East Law and Governance 2. 2010, s. 43-80. Dostupné z <http://brill.nl/melg>, str. 50

191 Podle průzkumu Ústavu veřejného mínění pod Tel Avivskou univerzitou, je většina židovské veřejnosti (65 %) pro možnost civilního sňatku a jen zhruba 25 % dotázaných bylo proti, přičemž mezi příslušníky světských skupin je podpora civilních sňatků až 90 % a u tradičních skupin něco přes 50 %. Podrobněji viz FENIGER, Yariv a BEN-PORAT, Guy, *The Majority Supports Civil Marriage*, Ha'aretz, April 30, 2009, dostupné na <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1082014.html>

liberálnějších skupin, jejichž příslušníci řeší tento problém nejčastěji tak, že vyjíždějí uzavírat sňatek do zahraničí, protože izraelské právo uznává sňatky,¹⁹² které byly uzavřeny v zahraničí.¹⁹³ Argumentem v častých diskusích na toto téma, pro zachování náboženského způsobu uzavření sňatku, je například to, že možnost civilního sňatku by mohla poškodit židovský charakter Izraele.¹⁹⁴ Uzavření manželství jako „náboženského“ úkonu je problémem hlavně v případech, kdy se manželé rozhodnou své manželství ukončit. Přestože je i dle židovského práva rozvod možný, jak je uvedeno výše, je v takovém případě velice ztížený a jsou výrazně omezeny podmínky, pro které k němu lze přikročit.

Nicméně podle židovského práva probíhá uzavření manželství ústní formou, nikoli písemnou. Manželská smlouva je podepsána těsně před obřadem a při obřadu je předčítána, přestože ji snoubenci často nerozumí, dokud není z aramejštiny přeložena do jiného jazyka.¹⁹⁵

Velice diskutovaným tématem bývá podíl ženy na uzavírání manželství, a to hlavně v islámském právu. Mezi všemi právními školami panuje shoda na tom, že by mělo být k názoru ženy přihlíženo, tím spíše, pokud se jedná o souhlas dospělé ženy, která již není pannou. Problém ovšem bývá posoudit, co všechno se dá za souhlas označit. Krom výslovného souhlasu bývá za kladnou odezvu bráno i mlčení, smích, případně tichý pláč. S tím souvisí i hadíth: „*Abú Hurajra, kéž je s ním Bůh spokojen, uvádí, že Prorok (NBŽM) řekl: „Svobodná žena (nebo rozvedená či vdova) nesmí být provdána, aniž se s ní poradí, a panna nesmí být provdána, dokud není požádáno o její souhlas. Zeptali se Posla Božího: Jak může být její (panny) souhlas vyžádán? Řekl: Že*

192 Přestože jsou tyto formy manželství právně neplatné na základě izraelského mezinárodního práva soukromého, pokud dva izraelští občané uzavřou takové manželství v zahraničí, může být učiněno administrativně zadost a být zapsáno, aby bylo zaručeno, že tato partnerství obdrží stejné sociální výhody, jako manželství legitimní. Viz MADERA, Adelaide, *Juridical Bonds of Marriage for Jewish and Islamic Women*, Ecclesiastical Law Society. 2009, s. 51-64, str. 58, pozn. 24.

193 Čehož využívají i někteří příslušníci homosexuální menšiny, kteří vyjíždějí do ciziny za účelem registrace svého partnerství. Uzavírání civilního manželství v zahraničí není žádnou novinkou. Po desetiletí jezdí sekulární izraelští židé uzavírat manželství do zahraničí, stejně jako například první izraelský premiér David Ben-Gurion, který se svou manželkou Paulou uzavřel světský sňatek. Viz HOFRI-WINOGRADOW, Adam S., *The Muslim-Majority Character of Israeli Constitutional Law*. Middle East Law and Governance 2. 2010, s. 43-80. Dostupné z brill.nl/melg, str. 67. V roce 2011 bylo v Izraeli uzavřeno celkově 38.936 sňatků mezi židy, z čehož k 530 sňatkům došlo v zahraničí. Srov. statistickou tabulku 3.3 (Persons marrying and divorcing, by district of residence and religion), The Central Bureau of Statistics. (online). The state of Israel, 2013 (cit. 2013-09-12). Dostupné z http://www.cbs.gov.il/reader/?Mival=cw_usr_view_SHTML&ID=963.

194 Viz FENIGER, Yariv, BEN-PORAT, Guy, *The Majority Supports Civil Marriage*, Ha'aretz, April 20, 2009, dostupné na <http://www.haaretz.com/hasite/pages/1082014.html>

195 Viz. SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996), s. 496.

bude mlčet.¹⁹⁶ I přesto však platí, že pokud se jedná o nezletilou dívku,¹⁹⁷ pannu, má otec (nebo její jiný zástupce) právo ji vydat i bez jejího souhlasu, dokonce i proti její vůli, pokud to pro ni považuje za vhodné.¹⁹⁸ Podle židovského práva je manželství vyloženě neplatné, je-li souhlas s ním založen na podvodu nebo pod pohrůžkou.¹⁹⁹

Zasnoubení je podle islámského práva zahájeno tehdy, když budoucí ženich oznámí otcí nevěsty svůj úmysl vzít si ji a požádá ho o povolení k návštěvě.²⁰⁰ Rodiny, případně zástupci obou snoubenců se setkají a „zformalizují“ zasnoubení, modlí se a poznávají se navzájem.²⁰¹ Před svatbou by spolu snoubenci neměli zůstat o samotě, a proto jejich setkání probíhají na veřejných místech, například v hotelových lobby, nebo jinak, pokud je zajištěn odpovídající dohled nad chováním snoubenců, například ze strany jejich rodičů. Pokud jsou snoubenci z ultrakonzervativních židovských skupin, vídají se často poprvé až přímo na svatbě při obřadu.²⁰²

196 Souhlas mlčením se může dovozovat z toho, že kdyby žena protestovala s uzavřením sňatku, nemlčela by. Tichý pláč jako souhlas může naopak vycházet z dojetí, případně lítosti nad následným opuštěním rodiny. Srov. hadíth 7.67 (Bucháří): „*Abu Huraira vypráví: Prorok řekl, „Žena středního věku by neměla být provdána bez předchozí konzultace a panna by neměla být provdána pouze s jejím svolením.“ Lidé se ptali, „Ó Boží Proroku! Jak můžeme vědět, že svolila?“ A Prorok odpověděl, „Její mlčením (které značí svolení).“* nebo hadíth 9.79 (Bucháří): „*A'isha vypráví: Zeptala jsem se Proroka: „O Boží Proroku! Měla by být žena požádána o souhlas k uzavření manželství?“ A on odpověděl: „Ano.“ Rekla jsem: „Panna, když je dotazována, se stydí a zůstává potichu.“ On odpověděl: „Její mlčení znamená souhlas.“*

197 Viz případ dívky Kawkab, která byla provdána ve svých 16 letech: „*Nechtěla jsem se vdát... ale rozhodnutí bylo jasné... Můj otec a budoucí tchán šli k soudu a když se můj otec vrátil zpátky domů, řekl mi „Jsi vdaná“. Byla jsem překvapená. Věděla jsem, že budu jednoho dne provdaná, ale nevěděla jsem, že to bude tento den.“* Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gerntholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt. str. 26

198 Podle málikovské a hanafijské právní školy je souhlas vyžadován i u panny, pokud je zletilá. Podrobněji v BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 122, 123.

199 Viz MADERA, Adelaide, *Juridical Bonds of Marriage for Jewish and Islamic Women*, Ecclesiastical Law Society. 2009, s. 51-64, str. 54.

200 Na zasnubách prohlásí příbuzný nebo přítel ženicha jeho záměr vzít si konkrétní ženu. Pokud to rodina nevěsty schvaluje, vezme jeho žádost na vědomí a následným přednášením modlitby otcem nevěsty formálně akceptuje muže jako budoucího manžela své dcery. Snoubenec pak odevzdá zasnubní prsten a dary své nevěstě. Podrobněji viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. *In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths*, s. 259-278, str. 272.

201 Viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. *In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths*, s. 259-278, str. 272.

202 Například typické 17-18 leté dívky, pocházející z ultra-ortodoxní rodiny, která za celý svůj život skoro nepromluvila s cizím mužem, bývá dopředu dohodnuto manželství s mužem, kterého si jen po několika krátkých setkáních vezme. Bude mít jen velice povrchní znalosti o sexu a žádnou sexuální zkušenost. Pár své manželství konzumuje o svatební noci a poté se budou snažit na svět přivést dostatek svých potomků. Aktuální průměr činí 6,5 dětí v každé ultra-ortodoxní rodině, nicméně rodině s 10 a více dětmi nejsou žádnou raritou. Často v takových rodinách muž po většinu dne studuje a žena rodinu podporuje jak finančně, tak i starostí o domov a rodinu. Viz. NOVIS-

V židovském právu existuje před vlastní svatbou řada rituálů, které však ve svých detailech podléhají místním zvykům (*minhagim*). Jak v právu islámském, tak v právu židovském, bývá sňatek často dohodnut rodiči a nezřídka k tomu dochází již v útlém věku snoubenců. Podle islámského práva za ženu jedná její zástupce (kterým bývá nejčastěji její otec), ale i tak by jí mělo být zajištěno právo se k výběru svého nastávajícího manžela vyjádřit, případně ho odmítnout, jak bylo uvedeno výše.

Dříve, podle židovského práva, samotné svatbě (*nisu'in*) předcházelo asi roční zasnoubení (*kidušin* či *erusin*).²⁰³ Když dojde k zasnubám podle židovského práva, je na snoubence pohlíženo jako na manžele ve všech právních a náboženských obřadech, s výjimkou sexuálního styku. Přesto se nejedná o zasnuby v přesném slova smyslu, ale jen o jakousi předběžnou dohodu (ve které si strany stanoví konkrétní podmínky), která je však právně závazná pro obě strany.²⁰⁴ Začátek skutečného manželského života počíná přivedením nevěsty do svého domu, což může vycházet z práva uplatňovaném ve starověkém Egyptě.²⁰⁵

Vlastnímu svatebnímu obřadu mohla předcházet zvláštní hostina, která byla organizovaná na počest rodičů. Den před svatbou přinášeli vážení členové obce dary určené snoubencům, mezi kterými neměl chybět závoj a věnec pro nevěstu, modlitební kniha s vepsaným přáním „Láska, bratrství, mír a přátelství“, prsteny²⁰⁶ a boty, případně modlitební šál (*talit*) pro ženicha. Před samotnou svatbou je nutné, aby se jak muži, tak ženy očistili, a to jak rituální koupelí prostřednictvím ponoření (*tvila*), tak celodenním půstem.²⁰⁷

V současné době se však obě fáze spojily a slaví se dohromady až při svatbě, která formálně začíná většinou odpoledne, po rituální lázni, kterou podstoupí jak ženich,

DEUTSCH, Nurit a Ari ENGELBERG. Meaning Making Under the Sacred Canopy: The Role of Orthodox Jewish Marriage Guidebooks. *Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2012, Volume 8, Article 6, s. 1-32. Dostupné z: <http://www.religjournal.com>, str. 7

203 V tomto období měla nevěsta dost prostoru přichystat si „výbavu“ a eliminovat strach muže, že jeho vyvolenou dostane nějaký jiný. Viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. *In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths*, s. 259-278, str. 267.

204 Pokud by ze svatby nakonec sešlo, bývá v této dohodě uvedena penalizace. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 204.

205 Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 204.

206 Prsteny byly většinou rodinným majetkem, který se předával z generace na generaci. Často byly zdobený domečkem, který symbolizoval domov a nápísem *Mazal tov* (hodně štěstí). Nicméně tyto prsteny neměly roli svatebních prstenů. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 204.

207 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 154, 204 a 206.

tak nevěsta odděleně. Samotný svatební obřad se často koná při soumraku, aby byly vidět hvězdy, které mají symbolizovat Boží zaslíbení Abrahamovi, že jeho potomstvo bude nespočetné stejně jako hvězdy. Často ke svatbám dochází v úterý, protože podle biblického vyprávění o stvoření světa se při popisu třetího dne, tedy úterý, dvakrát opakuje: „*Bůh viděl, že je to dobré.*“²⁰⁸ Naopak o svátcích, šabatu nebo během prvních třiceti dnů smutku za zemřelé se svatby konat nesmí a správně by se neměly konat ani dvě svatby (v rámci jedné rodiny) v jeden den.

Tradiční svatební obřad vypadal tak, že muž vzal ženu za ruku ve dveřích synagogy, kde byli poté zasypáni zrním a mincemi, které potom byly rozdány chudým. Ženich i nevěsta sedící po jeho pravici, byli zakryti modlitebním šálem nebo cípem ženichovy kapuce²⁰⁹ a osoba provádějící obřad (*mesader kidušin*), kterým byl zpravidla rabín, pronese požehnání,²¹⁰ po kterém ženich předá nevěstě prsten nebo jiný předmět v určité minimální hodnotě a řekne: „*Budiž mi zasnoubena tímto prstenem v souladu se zákonem Mojžíše a Jisra'ele*“. Svatební prsten byl bez jakýchkoli nápisů či kamene a navlékal se na pravý ukazováček nevěsty. Potom byl rozbit skleněný pohár, jehož úlomky se uschovaly²¹¹ a předčítalo se znění svatební smlouvy (*ktuby*), kterou podepsali svědkové spolu se sedmi požehnáními oslavujícími krásu stvoření a radost života v páru, a která pak byla předána nevěstě. Následovala další požehnání, po kterých byla nevěsta se ženichem ponechána na krátkou dobu osamotě v uzavřené místnosti. Tato skutečnost byla potvrzena svědky a zakládala automaticky manželský sňatek.²¹²

Od pozdního středověku není „nutné“, aby byla svatba uzavírána v synagoze vzhledem k omezené kapacitě, a tak začalo docházet ke svatbám uzavíraným pod

208 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. ISBN 80-851-9047-8, str. 130. Podle Pavla Sládka by se však panna měla vdávat nejlépe ve středu a vdova ve čtvrtek, případně v pátek odpoledne. Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 205.

209 Ženich obvykle nosí bílý *kital*, který obdržel při svém *bar micva* a který jednou bude i jeho rubášem.

210 Viz příběh nevěsty, která nebyla krásná. „*přesto Zákon přikazuje, abychom ji učinili šťastnou. Naznačuje nám, jak si počínat; a Talmud nám předkládá jasný recept. Máme před ní tančit, zpívat pro ni a chválit ji – jak to mají nevěsty rády. Máme žasnout nad její krásou a jejím půvabem: kala naa vecha suda! To je Hilelův názor. Hilel stojí na straně ubohé dívky, která není ani krásná ani půvabná a ví o tom, a která potřebuje alespoň ve svůj svatební den uklidnit, pochválit a utěšit.*“ Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3., str. 30, 31.

211 Existují různé teorie, co má tento zvyk znamenat. U aškenázských židů je zvykem, že se ženich a nevěsta napijí vína a ženich pak rozbije sklenici, avšak někteří sefardští židé rozbíjejí pohár i s vínem na znamení hojnosti. Často bývá uváděno, že se jedná o připomínku zničení Chrámu ve šťastný okamžik, jakým svatba je; jiná teorie uvádí, že se jedná o ochranný rituál před zlými duchy.

212 Podrobněji o svatebním obřadu podle židovského práva viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 204 a 205 nebo FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5, str. 130 a 131.

otevřeným nebem, pod svatebním baldachýnem (tzv. *chupa*), který má odkazovat na nosítka, v nichž byla nevěsta nošena. Zároveň i připomíná starý zvyk, který spočíval ve vyzdobení stejnojmenného pokojíku pro účel svatební noci.²¹³ V současné době představuje svatební řízení především vypracování a přijetí svatební smlouvy. Tento postup sice nevychází přímo z Tóry, ale byl později upraven v talmudickém období na základě tradice nebo zvyku.²¹⁴ Svatebního obřadu se účastní ženich a nevěsta, oblečení jako král a královna, průvodem od domu nevěsty do domu ženicha.²¹⁵

Podle islámského práva je manželství uzavřeno podpisem smlouvy, kterou podepisuje zpravidla ženich a zástupce nevěsty. Přestože k tomuto podpisu často dochází v mešitě, svatební obřad je prostý (na rozdíl od židovské tradice) a krom sepsání manželské smlouvy se skládá z recitace Koránu, případně pronesení krátké řeči. Vlastní svatební oslavy začínají až po uzavření manželství a probíhají různě, podle konkrétní kultury manželů. Obecně se ale jedná o velkou hostinu s vybraným jídlem, na kterou by si hosté měli pořídit nové šaty. Najatý profesionál recituje verše z Koránu, hraje hudba, hosté tančí (ženy s ženami, muži s muži), proběhne divadelní představení apod. Není výjimkou, pokud svatební oslavy trvají několik dní.²¹⁶ Totéž platí i o oslavách na židovské svatbě,²¹⁷ která slouží jako „důkaz“ rodině, přátelům a celkově široké společnosti, že pár uzavřel sňatek. Hosté tuto skutečnost „dovědí“ a vyjádří jim svou podporu různými tradičními tanci a písněmi (tzv. *z'mirot*), které se mají tančit a zpívat před novomanželským párem. V přísně tradičních skupinách tančí muži a ženy odděleně; nevěsta i ženich obvykle sedí na židlích, které tanečníci zvednou do výšky. Oslavy se často protáhnou na několik dní a přátelé novomanželů je zvou k radostným hostinám, při kterých se recituje sedmero požehnání ze svatebního obřadu.²¹⁸

213 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 206.

214 Viz CLINTON, Erica R., *Chains of Marriage: Israeli Women's Fight for Freedom*. *The Journal of Tender, Race & Justice*. 1999-2000, s. 283-310. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 288, pozn. 45

215 Viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. *In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths*, s. 259-278, str. 267.

216 Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. *Obzor* (Prostor), sv. 12., str. 144.

217 Přitom nábožensko-právní literatura řeší konkrétní podmínky, jako např. kdy se svatebních oslav může zúčastnit křesťanský soused apod.

218 Viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. *Obzor* (Prostor), sv. 5., str. 130.

3.2.1. Věk

Způsobilost v židovském právu je na rozdíl od práva islámského, stanovena jasně a jednotně. Členem „halachické komunity“ - mužem se chlapec stává ve svých třinácti letech (někteří sefardští židé však posunuli tuto hranici na dosažení čtrnácti let).²¹⁹ Stává se tzv. *bar micva* („syn příkázání“)²²⁰ a tímto okamžikem je odpovědný za své náboženské chování a musí zachovávat *micvot* (příkázání). Symbolickým okamžikem tohoto „dospění“ je jeho první vyvolání v synagoze ke čtení Tóry. U dívek je situace odlišná. Za dospělou se považuje dívka, které je dvanáct let a jeden den, tedy v době, kdy by obvykle mělo docházet k začátku menstruace.²²¹

Obecně platí, že způsobilost k právnímu jednání, a tedy i k uzavření manželství, se podle islámského práva váže na stupeň rozumové vyspělosti, kdy je jedinec schopen zvážit důsledky svého jednání. Jako dostatečně „duševně vyspělý“ člověk je považován ten, který dosáhl tzv. pohlavní zralosti. Korán duševní vyspělost nikde výslovně neupravuje, ale obecně řečeno se u dívky bere jako znak pohlavní (a tedy i rozumové) vyspělosti první menstruace a u chlapců tzv. „mokrý sny“. Sunna se k rozhodnému okamžiku vyspělosti staví takto: „*dítě přestává být dítětem, jakmile dosáhne puberty* (tj. začne ejakulovat) *a ti nejsou odpovědní za své jednání: chlapec do té doby, než začne ejakulovat.*“²²² U obou připadá v úvahu jako poznávací znamení ještě růst ochlupení v ohanbí nebo dosažení věku 15 let.

Nicméně jednotlivé právní řády konkrétních států mohou samostatně stanovit určitý věk, kdy jedinec takové dospělosti dosáhne. Například v Maroku je svéprávnosti dosahováno v 18 letech, v Egyptě až ve 21 letech, v Tunisku ve 20 a v Jordánsku v 19 letech.²²³ V Jemenu naproti tomu není určen žádný minimální věk pro uzavření manželství, z čehož vyplývá, že se jedná o zemi s velmi častými „dětskými

219 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 47.

220 Jedná se o jeden z přechodových rituálů (krom *bar micva* se jedná i o *brit mila*, který je spojený s narozením; svatbu a pohřeb). Obřad se odehrává v synagoze, nejčastěji o šabatou bezprostředně následujícím po chlapcových třináctých narozeninách. Zvláštním rituálem, který lze také zařadit do tzv. přechodových rituálů, je navíc i konverze.

221 Některé proudy dovolují volat k prvnímu čtení i dívky (tzv. *bat micva*), rozhodně to však neplatí obecně. Jedná se spíše o výsledek uvolněného reformního hnutí. Podrobněji viz FISHBANE. *Judaismus, Zjevení a tradice*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 S. Obzor (Prostor), sv. 5. str. 128.

222 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 104.

223 BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 59-60, 107.

manželstvími“.²²⁴ Jedinou ochranu zde poskytuje článek 15 práva osobního statusu, který stanovuje zákaz pohlavního styku do doby, než dívka dosáhne puberty.²²⁵ Podle průzkumu organizované jemenskou vládou a organizací UNICEF v roce 2006 uzavřelo 14 % dívek v Jemenu manželství před dosažením věku patnácti let a 52 % před dosažením věku osmnácti let. V Jemenu navíc není ani výjimkou, pokud manželství uzavřou dívky ve věku osmi let.²²⁶

Důvody pro uzavření dětského manželství, jsou především ekonomického rázu (proto jsou běžné především v zemích s nízkým HDP na obyvatele). Mladé dívky bývají zejména pro chudé rodiny zátěží z finančního hlediska a uzavření sňatku jim od takové zátěže pomůže. Kromě toho je uzavření manželství často spojeno s dary od budoucího manžela, přičemž platí, že svatba mladé dívky se starším mužem znamená vyšší věno.²²⁷ Z tohoto důvodu nejsou sňatky velice mladých dívek a starších mužů, kteří by často mohli být i jejich dědečky, žádnou raritou. To s sebou ovšem nese řadu negativních důsledků. Od velké závislosti žen na svém manželovi, přes vysoká zdravotní rizika sexuálního styku velmi mladých dívek a s tím spojeného vysokého rizika při porodu dítěte v nízkém věku, až po paradoxy, kdy dochází k rozvodu teprve desetiletých děvčátek.²²⁸

Právě hranice věku dívek, které vstupují do manželství, zejména pokud si berou podstatně starší muže, je v poslední době hodně diskutována širokou veřejností. Po nedávném případě desetileté dívky, která zemřela po svatební noci se svým

224 Dětská manželství jsou běžnější ve státech, kde většina populace žije za méně než 2 US \$ denně a kde je nízký hrubý domácí produkt. Na celém světě je více než 51 milionů dívek, které byly provdány ve věku do 19 let. Většina z nich žije v částech sub-saharské Afriky nebo Jižní Asie. Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 15.

225 Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 2

226 Dívky jsou často brány ze škol, aby pomáhaly v domácnosti nebo s prací na farmě, nebo právě proto, aby se vdaly. Pro většinu rodin představují mladé dívky „zbytečnou“ finanční zátěž. Navíc svatba mladých dívek může být určitým ekonomickým přilepšením pro rodinu, kde je zvykem, že nastávající manžel před sňatkem obdaruje dívku a tím i celou rodinu. Avšak tím, že mladé dívky nedokončí své vzdělání, zůstává zachován jejich nízký sociální status a tím i větší náchylnost k zneužití. Magda T. (21 let) sama uvádí: „Odešla jsem ze školy když jsem dokončila šestou třídu, abych se mohla vdát. Teď, když vidím svou dceru, přemýšlím, kdo ji bude učit, protože já nemůžu. Až nyní lépe chápu hodnotu vzdělání.“ Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 1, 3, 16.

227 Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 17

228 Viz příklad z roku 2008, kdy se devítiletá jemenská dívka Nujood Ali provdala za třicátníka, který se s ní v jejích deseti letech rozvedl. Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 19

čtyřicetiletým manželem, vyvstala otázka uzavírání takovýchto manželství s větší naléhavostí, než kdy dříve.²²⁹ Nízká hranice věku, co se vstupování do manželství týče, souvisí s potřebou ochránit mladé a „nerozumné“ jedince před hříšným jednáním, snahou zabránění provinění vůči Bohu, protože jak již bylo uvedeno výše, sexuální vztah mimo manželství je považován za jeden z nejtěžších zločinů. Na vhodnost uzavření manželství v co nejnižším věku²³⁰ lze odkázat i díky několika hadíthům: „Zpráva podána od ^cAlího ibn Abí Tálíba, mír s ním, že Posel Boží (NBŽM) řekl: „Jsou tři věci, ^cAlí, které nesmíš v žádném případě odkládat: modlitba, když nastane její čas, pohřeb, jakmile je připraven, a (provdát) ženu bez manžela, pokud jsi (pro ni) našel vhodného manžela.“ nebo „Zpráva od Jahjá ibn ^cAbd al-Rahmána ibn Abí Labíba od jeho praotce: „Posel Boží (NBŽM) řekl: „Kdo rozpozná, že jeho dítě je schopno vstoupit do manželství a má možnost ho provdat či oženit, neučiní však tak a stane se něco kvůli tomu, pak zhřešili oba dva.“²³¹ Situace se však v tomto směru začíná pozvolna měnit, částečně i díky nátlaku ze strany médií. V některých zemích je v současné době potřeba svolení soudu, pokud snoubence dělí příliš vysoký věkový rozdíl.²³²

Na druhou stranu lze vysledovat i opačné tendence, kdy dívky vstupují do manželství až v pozdějším věku, po kompletním dokončení svých studií. Snoubenci takových dívek se svatbou nespěchají, protože dokončené vzdělání dívky umožní získat lepší práci a díky tomu bude moci přinášet více financí do společné domácnosti a pomůže tak ekonomické situaci rodiny. V muslimských komunitách se tento trend objevuje spíše až v posledních letech, avšak pro židovskou populaci to není nic nového.

229 Viz. Yemeni child bride, eight, 'dies on wedding night. In: *The Guardian* [online]. 2013 [cit. 2013-09-15]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/global-development/2013/sep/11/yemen-child-bride-dies-wedding>. Podobný případ je z března roku 2010, kdy zemřela dvanáctiletá dívka Elham Mahdi Al-Assi na vnitřní krvácení tři dny po své svatbě. Elham byla vdaná za muže, který byl dvakrát starší než ona a lékařská zpráva naznačila, že Elham zemřela kvůli velkému krvácení způsobenému zraněním jejích genitálií a konečníku, které bylo způsobeno sexuální aktivitou. Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 34.

230 Věk, kdy dochází k uzavření sňatku, se může lišit i vzhledem k prostředí, ve kterém snoubenci žijí. V poslední době jsou tendence k prodlužování věku, kdy je vhodné do manželství vstoupit, především ve městech, zatímco na vesnicích a v zemědělských oblastech stále dochází k uzavírání sňatků v ranějším věku snoubenců.

231 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 105, 106.

232 Například v Jordánsku, je-li věkový rozdíl větší než 20 let a dívka je méně než 19 let a v Sýrii a Egyptě, pokud je věkový rozdíl vyšší než 25 let. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 110.

Pracující žena zajišťovala odevádná chod rodiny proto, aby se muž mohl naplno věnovat důležitému studiu Tóry.

Jednotlivé právní školy a právní řády konkrétních států stanovují vlastní hranice vymezující pohlavní a rozumovou vyspělost. Na rozdíl od obecného islámského práva tato hranice nemusí být shodná. Podle hanafijské právní školy je hranice stanovena na 9 let věku dívky²³³ a 12 let u chlapců.²³⁴ Pokud však panuje nejistota, stanovuje tato právní škola pro obě pohlaví hranici věku 15 let, kdy se má za to, že oba vyspělosti již dosáhli, s čímž se shoduje i s hanbalovskou a šáfi'ovskou právní školou. Málikovská právní škola však pohlavní vyspělost předpokládá až o čtyři roky později, tedy v 19 letech.²³⁵

Tato obecná stanovení věkových hranic se však použijí jen v těch případech, kdy konkrétní stát ve svém právním řádu nevymezuje vlastní hranici způsobilosti k uzavření manželství. Je nutné však opět připomenout, že ani zde se nemusí shodovat minimální hranice věku pro uzavření manželství s plnoletostí. Např. podle tuniského práva se může žena vdát od svých 17 let a muž od svých 20 let, přičemž plnoletosti dosahují až dovršením 20 let. Naopak například jordánské právo umožňuje ženě vstoupit do manželství ve věku 15 let a chlapci ve věku 16 let, ale plné způsobilosti oba dosahují až ve věku 19 let.²³⁶

Pokud však snoubenci nedosahují zákonem požadovaného věku, je možné požádat soud o výjimku a získat svolení k sňatku i přes nižší věk. Soud v takovém případě zkoumá vhodnost takového sňatku a jeho důvody, jestli to bude páru ku prospěchu. Je možné o takovou výjimku požádat například v případě těhotenství, nebo již započatého sexuálního styku mezi párem, aby se tak zamezilo dalšímu nevhodnému chování. Některé právní úpravy vyžadují souhlas matky nebo zástupce nevěsty,

233 Tato nízká hranice věku souvisí pravděpodobně s tím, že v 9 letech bylo naplněno manželství Proroka s Á'íšou, které bylo uzavřeno v jejích šesti letech. (viz hadíth 7.64 (Buchári) „*Aisha vypráví, že si ji Prorok vzal, když jí bylo šest let a manželství konzumoval, když jí bylo devět let a poté s ním zůstala dalších devět let (do jeho smrti).*“ Z toho tedy plyne, že manželství lze uzavřít i před dosažením pohlavní či rozumové vyspělosti, avšak k samotné jeho konzumaci smí dojít až jejím dosažením.

234 Tato hranice byla jako minimální uzákoněna v roce 1917 v Osmanské říši. Plná způsobilost k uzavření manželství byla pro dívky ve věku 17 let a u chlapců o rok později, v 18 letech. Pokud chtěly strany uzavřít manželství před dosažením plné způsobilosti, bylo potřeba souhlasu zástupce ženy a soudce. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 107.

235 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 104.

236 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 107.

případně dokonce obou rodičů snoubenců. Dle marocké právní úpravy je navíc nutné zajistit si i stanovisko lékaře nebo provést šetření.²³⁷

3.2.2. Způsobilost uzavřít manželství a zastoupení

Žena není absolutně rovna muži ani podle islámského práva, ani podle práva židovského. Nerovné postavení ženy se v židovských předpisech objevuje poměrně často. Její nižší postavení není jen „teoretické“, ale projevuje se i v obecném životě (např. oddělenou částí určenou ženám v synagoze, jak bylo uvedeno výše).

Obecně řečeno je žena podle islámské víry postavena o stupeň níž, než muž,²³⁸ ten se k ní ale vždy musí chovat laskavě²³⁹ a spravedlivě. Přestože tedy žena nemá stejný status, jaký je přiznáván muži, má podle islámského práva své důležité postavení.²⁴⁰ Vdaná žena může vlastnit dům nebo byt a může s nimi nakládat dle své vůle, stejně tak jako s výdaji, které jsou nutné na chod domácnosti a obživu pro ni a její děti.

Manželství lze uzavřít jak podle práva židovského, tak podle práva islámského pouze mezi mužem a ženou, případně mezi mužem a více ženami (polygamie²⁴¹). Nikdy však mezi osobami stejného pohlaví, nebo mezi ženou a více muži současně. V Arábii byla polygamie před rozšířením islámu velice rozšířena a islám toto právo výrazně omezil, když stanovil, že je možné si vzít maximálně čtyři ženy za stanovených

237 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 109.

238 „... A ony (tj. ženy) mají pro sebe stejné právo, jako oni podle zvyklosti, nicméně muži jsou o stupeň výše. A Bůh je mocný, moudrý.“ (2:228), Korán, str. 470, „Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám).“

239 „Jestliže se žena obává od manžela svého hrubosti či lhostejnosti, není pro ně oba hříchem, dospějí-li mezi sebou ke vzájemné dohodě, neboť dohoda je to nejlepší. A v duších je stále přítomna lakota; budete-li však konat dobré a budete-li bohabojní, - vždyť Bůh věru dobře je zpraven o všem, co činíte.“ (4:127). Srov. s hadíthem od Abú Hrajra (NBS), který vyprávěl, že slyšel Posla Božího (NBŽM), jak říká: „Nejlepšími věřícími ve víře jsou ti, kteří mají nejlepší chování, a nejlepší z vás jsou ti, kdo se dobře chovají ke svým manželkám.“ Viz Islamweb. [Www.islamweb.cz](http://www.islamweb.cz) [online]. 2006 [cit. 2013-09-15]. Dostupné z: www.islamweb.cz/hadithy/3.htm

240 Muhammad byl například proti starému arabskému zvyku, který dovoľoval zakopávat do písku novorozence ženského pohlaví, který pramenil z nízkého a nedůležitého postavení žen v tehdejší společnosti. Kromě toho Korán umožňuje ženám dědit apod. V komentáři ke Koránu je dokonce uváděno, že obě pohlaví jsou si před zákonem rovna a v jistých záležitostech má žena navíc právo na určitou ochranu. Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 55

241 O polygamii podrobněji viz kapitola 6. V Libyi ženy musely dát souhlas muži v případě, že si chtěl vzít další ženu za manželku. Toto ustanovení však bylo zrušeno za vlády Kaddáfího. In BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 73.

podmínek: „*Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům... berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládou pravice vaše. A tak se nejlépe vyhnete odchýlení.*“ (4:3). Požadavek spravedlivého zacházení se svými manželkami je pak znovu opakován: „*Nikdy vám nebude možno, abyste byli spravedliví mezi ženami, i kdybyste si to přáli. Neprojevujte však jedné z nich úplnou náklonnost a nenechávejte jinou jakoby visící ve vzduchu! Dosáhnete-li dohody a budete-li bohabojní – vždyť Bůh věru dobře je zpraven o všem, co činíte.*“²⁴²

Zákaz pohlavního styku mimo manželství podle islámského práva určuje, že provozování legálního pohlavního styku je jedním z hlavních důvodů k uzavření manželství. Jako další, neméně důležité důvody, lze uvést též plození potomstva, spojení dvou rodin, zajištění ochrany ženy, nebo lásku. Na základě toho je možné definovat manželství v islámském právu jako smlouvu „předepsanou zákonodárcem (Bohem) a představující platné právo každé ze stran k tomu, aby měla v souladu se zákonem požitky z té druhé“.²⁴³ Např. jordánský zákon o právu personálního statusu výslovně stanoví, že „*manželství je smlouva mezi mužem a ženou, která je podle zákona způsobilá být jeho ženou, a účelem smlouvy je spojit jejich životy a plodit děti.*“ Sunna jako důvod ke sňatku uvádí: „*Abú Hurajra, kéž je s ním Bůh spokojen, podává zprávu o tom, že Prorok (NBŽM) řekl: „Ženu si můžete vzít ze čtyř důvodů: pro její majetek, její status, krásu a její náboženství; snažte se však získat takovou, která je zbožná, nechť je vám to ku prospěchu.*“ (Muslim).²⁴⁴

Pokud je to možné, měl by muslim uzavřít sňatek s ženou ze svého „společenského okruhu“, nicméně to rozhodně není nezbytnou podmínkou. Pokud nemá dostatečné prostředky pro sňatek s ženou ze svých kruhů, může si vybrat nějakou z kruhu nižšího. Chudoba by neměla být překážkou pro život v rodinném, láskyplném svazku. „*Kdo z vás se nemůže pro nedostatek prostředků oženit s věřícími muhsanami, nechť vezme si z těch jimiž vládou vaše pravice, věřící dívky; a Bůh zná dobře vaši víru, a že patříte jeden k druhému. Ožene se s nimi se svolením jejich lidí a dejte jim jejich odměnu podle uznaných zvyklostí jako muhsanám, a nikoliv jako prostopášnicím*

242 Některé výklady na základě tohoto pozdějšího verše vyvozují, že polygamie jako taková je zakázána úplně.

243 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, (Ne)rovné postavení muže a ženy v islámském rodinném právu, str. 54.

244 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 76 a 136.

nebo jako těm, jež mají milence.“ (4:25). Z uvedeného verše vyplývá, že i věřící otrokyně má větší „cenu“ a těší se větší důležitosti v božích očích, než žena s pohanskou vírou. Navíc na rozdíl od pohanského společenství, vedle kterého islám vznikl, přiznává islám otrokům jisté postavení²⁴⁵ a v určitých případech je jim dokonce dovoleno vzít si za manželku dceru svého pána (či spravovat pánovy finance).²⁴⁶

Pokud dojde k situaci, že je manžel ženy pohřešovaný, může jeho manželka podle málikovské a hanbalovské školy po uplynutí čtyřleté lhůty, požádat soud o rozvod. Naopak podle hanafijské a šáfi'ovské právní školy znovu provdat až když jej soud prohlásí za mrtvého.²⁴⁷

245 *„A nechť ti, kdož nenalézají možnost sňatku, jsou zdrženliví, pokud je Bůh neobohatí z laskavosti Svě. - S těmi z otroků vašich, kteří usilují o písemnou dohodu o propuštění, uzavřete tuto dohodu, jestliže o nich víte, že je v nich dobré a podarujte je z majetku Božího, který vám dal! - A nenuťte své mladé otrokyně, které chtějí žít jako muhsany, k nemravnosti, toužíce po statcích tohoto života pozemského. A ten, kdo je k tomu nutí, (bude potrestán); a Bůh bude potom, co k tomu byly donuceny, odpouštějící, slitovný.“* (24:33).

246 Otrok mohl ve formě listiny požádat o podmíněčné propuštění na svobodu za určitou částku, na kterou si otrok zákonnými prostředky vydělá. Vydání takové listiny by se nemělo odmítnout, pokud byla prosba zdvořilá a otrok měl dobrou povahu. Jeho pán mu navíc měl finančně vypomoci. Podrobněji viz *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 395.

247 Lhůta pro prohlášení za mrtvého však není nikde pevně stanovena. Podle některých právních škol musí žena čekat nepřiměřeně dlouhou dobu a je tím de facto zamezeno uzavření dalšího manželství. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 64-65.

4. NÁLEŽITOSTI MANŽELSKÉ SMLOUVY A DALŠÍ PODMÍNKY PRO UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ

Uzavření manželské smlouvy v islámském právu předchází různé rituály a vyjednávání ze stran obou rodin. Před uzavřením manželství je nutné posoudit vhodnost partnerů, konkrétně jestli splňují všechny požadavky, které jsou kladeny na budoucí manžele. Nejdůležitějším požadavkem je, aby si manželé byli rovni, i když mezi různými právními školami panují odlišné názory na to, jak tuto rovnost posuzovat. Nicméně vždy se zkoumá zbožnost (síla ve víře) a společenský status rodiny²⁴⁸ (jak co se týče majetku, tak „dobrého jména“).

Podle průzkumu současné židovské společnosti v Izraeli bylo zjištěno, že jednotlivci pro svůj výběr partnera hodnotí především inteligenci, podobné vzdělání, náboženský soulad, souhlas rodičů, vzájemnou rovnost a společenské prostředí. Tradiční zajímavostí například také je, že aškenázští židé mají tendenci uzavírat sňatek později, než židé sefardští. Lze však shrnout, že přestože je vzhledem k vlivu západních tradic a zvýšení úrovně odborného vzdělání pro možnost individuální volby při výběru partnera stále více a více židovských i muslimských mužů a žen, mají rodiče i nadále velkou kontrolu a sílu při sjednávání sňatků pro své děti.²⁴⁹ Zároveň nelze opomenout ani upřednostňování partnerů ze stejných, případně podobných židovských skupin, vyznávajících stejný poměr tradičních hodnot.²⁵⁰

Průzkum z konce 20. století ukazuje jako nejžádanější vlastnosti ideálních muslimských manželek to, že žena má být dobrou hospodyní a matkou, má být muži stále k dispozici, měla by být inteligentní, chápavá, tolerantní, tichá, krásná, schopná pomoci a neměla by být žárlivá. Majetek a původ budoucí manželky pro muslimy v současné době už není tolik důležitý. Naopak muslimské ženy si jako svůj ideální

248 Nemělo by být možné, aby si žena z bohaté rodiny vzala chudého muže a tím tak snížila svůj společenský status. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *(Ne)rovné postavení muže a ženy v islámském rodinném právu*. Acta Iuridica Olomucensis. 2010, V, č. 1, s. 51-61, str. 60.

249 Viz HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. *In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious practices among Abrahamic Faiths*, s. 259-278, str. 271.

250 Např. reformní židé upřednostňují uzavření sňatku s konzervativním židem, nežli ortodoxním, zatímco konzervativní židé dávají přednost ortodoxním židům, před reformními. Podrobněji viz. CAVAN, Ruth Shonle. *Jewish Student Attitudes Toward Interreligious and Intra-Jewish Marriage*. *American Journal of Sociology*. 1971, Vol. 76, No. 6, s. 1064-1071. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2776828>, str. 1064

protějšek představují muže chápavé, milé, ale zároveň i autoritativní, silné, kteří budou dobrými otci.²⁵¹

Raritou nejsou ani předem dohodnutá manželství nebo využívání služeb dohazovačů a dohazovaček, jak v právu islámském, tak v právu židovském. V ultrakonzervativních židovských kruzích se stále využívá služeb dohazovačů a předem dohodnutá manželství jsou považována za jediný vhodný způsob, přestože ženich často vidí nevěstu poprvé až těsně před samotným obřadem, i když si někdy bývají „zaslíbení“ už od dětského věku.²⁵²

V islámském právu je dokonce možné, aby se muž, který chce uzavřít manželství, nechal zastoupit tzv. *wakílem* na základě smlouvy a tento zástupce ho může oženit s konkrétní ženou za dohodnutý mahr, případně mu může vybrat nevěstu sám dle svého uvážení (pokud byla uzavřená takováto neomezená forma zastoupení, nemůže pak ženich nic namítat proti výběru svého zástupce).²⁵³ Často si muži nechávají dohazovat svoje budoucí partnerky přes své matky nebo sestry, kdy ke konkrétním setkáním dochází například v obchodních centrech, případně i přes internet v různých chatovacích místnostech.²⁵⁴ Židé si mohou svou vyvolenou najít na internetu, na akcích pro nezadané, ve škole, nebo dokonce i v armádě, která je povinná jak pro muže, tak ženy.²⁵⁵

Jak již bylo uvedeno dříve, podle islámského práva musejí být nezletilí snoubenci zastoupeni zástupcem (tzv. *walí*), a to ať jde o nezletilou dívku, nebo chlapce. Zástupcem bývá nejbližší mužský rodinný příslušník (nejčastěji tedy otec nebo bratr), ale může to být i osoba mimo rodinný okruh, například v případě ustanovení zástupce soudem. Na zástupce se kladou klasické podmínky, jako je zletilost, duševní zdraví a mužské pohlaví. Pokud se jedná o sňatek dvou muslimů, musí být i zástupce muslimem.

251 Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1016.

252 Už dcera Rabi Jochanana, která se nikdy nevdala, říkala: „Přejít Rudé moře není tak těžké, jako domluvit dobrý sňatek.“ Viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3., str. 240.

253 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 121.

254 Vhodnost takové partnerky jako manželky však může být diskutabilní. Podrobněji viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 55.

255 Viz. GOLDSTEIN, Yoni. Is there a Jewish marriage crisis?. *The Canadian Jewish News*. February 7, 2008, s. 47.

Pokud se však jedná o sňatek nemuslima, vykonává funkci walího zpravidla též nemuslim.²⁵⁶

Podle islámského práva návrh k uzavření sňatku (*idžáb*)²⁵⁷ většinou přichází ze strany budoucího manžela nebo ze strany jeho zákonného zástupce (*walí*),²⁵⁸ případně zplnomocněnce. Návrh může být učiněn vůči kterékoli svobodné ženě²⁵⁹ (resp. jejímu zákonnému zástupci, případně zplnomocněnci), pokud se nenachází v čekací lhůtě (*idda*), nebo pokud jí takový návrh nebyl učiněn již dříve od někoho jiného a ona se k němu zatím ještě nevyjádřila.²⁶⁰ Jestliže je návrh kladně přijat (*qabul*), je dán vzájemný slib, že bude podepsána manželská smlouva a může se přistoupit ke konkrétnímu vyjednávání, co se týče výše mahru, podrobnosti ohledně uzavření sňatku a práv a povinností, které jednotlivé strany v manželství budou mít. Je však možné, aby si snoubenci svůj sňatek rozmysleli a bez jakýchkoli právních postihů od něj upustili.²⁶¹ Důležité je dodat, že před uzavřením sňatku by měl mít budoucí manžel právo vidět nevěstu na vlastní oči, i když různé tradice se liší v tom, co všechno ze své nastávající může vidět.²⁶²

256 Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1018.

257 Podle ší'itské tradice a ší'itské právní školy by v takovém návrhu mělo být výslovně uvedeno, že se jedná o návrh k uzavření sňatku. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 112, pozn. 349.

258 Zástupce nebo alespoň jeho souhlas, musí mít povinně nezletilí snoubenci, jak dívky, tak chlapci. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *(Ne)rovné postavení muže a ženy v islámském rodinném právu*. Acta Iuridica Olomucensis. 2010, V, č. 1, s. 51-61, str. 55. Jen podle hanafijské právní školy byla manželská smlouva mezi dospělými platně uzavřena i bez přítomnosti dvou svědků. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 114

259 Mělo by však být možné, aby nabídku k sňatku iniciovala žena, jak to v před-islámské době udělala Chadídža, která navrhla sňatek Prorokovi, nebo později v Medíně Leila Bint al Khateem. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 83.

260 Přestože se má za to, že návrh k uzavření manželské smlouvy a jeho akceptace, případně odmítnutí, by mělo být učiněno během jednoho jednání, platí určitá „gentlemanská dohoda“, která vychází z hadíthu: „*Ibn 'Umar; když je s ním Bůh spokojen, uvádí, že Prorok (NBŽM) řekl: „Nikdo z vás by neměl nabídnout jinému uzavření smlouvy, ani by neměl požádat o ruku poté, co někdo jiný o ni požádal, ledaže by upustil od uzavření sňatku, nebo mu to dovolí.“*“ (Muslim i Bucháří), In BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 113. Nebo viz hadíth 3.884 (Bucháří): „*(...) Žádný muslim by neměl nabídnout více za věc, která již byla koupena jiným muslimským bratrem, ani požádat o ruku dívky, která je již zasnoubená s jiným muslimem...*“

261 V takovém případě by si však měli vrátit dary.

262 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 114

Podle většinového názoru může za ženu manželskou smlouvu uzavřít její zákonný zástupce²⁶³ (*walí an-nikáh*),²⁶⁴ jen podle hanafijské právní školy a ší'ci dvanácti imámů je možné, aby ji uzavřela žena sama.²⁶⁵ Přestože manželství vzniká na základě soukromoprávní smlouvy a nikoli na základě nějakého náboženského rituálu, je pro muslimy podstatně důležitější uzavření manželství z náboženského hlediska, než z hlediska světského. I proto bývá manželská smlouva uzavírána v mešitě za přítomnosti obou stran smlouvy.²⁶⁶ Kromě toho musí být uzavření smlouvy vždy přítomni svědci (*šuhúd*),²⁶⁷ jinak bude manželská smlouva neplatná, avšak různé právní školy se liší v názoru na to, či svědectví o uzavření manželství je relevantní, zda může být svědkem i žena, případně jaké víry musí být.²⁶⁸ K uzavření manželství tedy může dojít tak, že se za zájemce o sňatek zeptá zástupce ženy: „Provdáš?“ a zástupce odpoví: „Ano. Přijímáš?“ a zájemce o sňatek odpoví: „Ano“. Nebo naopak zástupce ženy prohlásí „Provdávám tě“ a nastávající ženich odpovídá „Beru si ji“ nebo „Přijímám manželství“.²⁶⁹ K dokonání manželství dojde při pohlavním styku manželů (*wat'*). Obecně se však uznává

263 Pokud by se žena chtěla provdat za konkrétního muže a její walí by takový sňatek odmítal, je možné, aby místo něj manželskou smlouvu uzavřel soudce, nebo její další nejbližší walí. In BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 120.

264 Walím je pohlavně zralý muž – muslim. Je to zpravidla otec ženy, nebo jiný příbuzný z otcovy strany či jejich mužští potomci (otec ženy, její syn, bratr, synovec, dědeček, strýc a bratranec). Není-li jich, pak jím může být soudce. Pokud se jedná o sňatek nezletilé dívky, je podle málikovské a šáfi'ovské právní školy možné, aby walím byl jediné otec nezletilé dcery. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 118, 120.

265 U ší'ci dvanácti imámů to je možné jen pokud již žena není panna a je dospělá. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 118.

266 Podle židovského práva musí být při uzavírání manželství přítomna jak ženich, tak nevěsta, avšak podle práva islámského není nezbytně nutné, aby žena byla skutečně přítomna, a stačí, aby byla pouze zastoupena. Viz WEGNER, Judith Romney. *The Status of Women in Jewish and Islamic Marriage and Divorce Law*. *Harvard Women's Law Journal*. 1982, Vol. 5, s. 1-35. Dostupné z: <http://www.heinonline.org>, str. 13.

267 Viz hadíth: „*Ibn 'Abbás, kéž je s ním Bůh spokojen, podává zprávu o tom, že Prorok (NBŽM) řekl: „Ty ženy, které se provdají beze svědků, jsou smilnice.“* (Tirmídhí), In BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 116, pozn. 369.

268 Přítomnost svědků je podmínkou platnosti uzavření manželské smlouvy. Měli by to být dva plnoletí muslimové, duševně zdraví, příčetní a měli by dobře slyšet. Svědectví žen připouštějí jen hanafijci, přičemž se má za to, že svědectví dvou žen má stejnou hodnotu, jako svědectví jednoho muže. Jedinou výjimkou z uvedeného je ší'itská škola dvanácti imámů, která nepožaduje přítomnost dvou svědků. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 50, pozn. 147, str. 116, 117. Na druhou stranu Amina Wadud ke svědectví žen uvádí, že druhá žena je nutná z toho důvodu, aby první ženě připomněla, co se skutečně stalo. Tudiž svědectví jedné ženy má stejnou hodnotu, jako svědectví jednoho muže. Viz WADUD, Amina. *Qur'an and Woman: rereading the sacred text from a woman's perspective*. (2nd ed). New York: Oxford University Press, 1999, XVI, 118 p., str. 85.

269 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 115.

právní domněnka dokonání manželství, jsou-li manželé spolu sami a mohou mít spolu intimní vztah bez vnějšího vyrušování.²⁷⁰

Po samotném uzavření manželství by se mělo přistoupit k jeho registraci.²⁷¹ Například podle jemenského práva musí být manželská smlouva registrována u ministerstva spravedlnosti do 15 dnů od jejího uzavření.²⁷² K registraci dochází buď u soudu, nebo u nějakého specializovaného úředníka a jejím výsledkem je oficiální osvědčení o uzavření manželství.²⁷³ Pokud k registraci nedojde, může to vést k řadě problémů. Neregistrace manželské smlouvy sice nezpůsobuje její neplatnost, ale pár je fakticky oddán „jen“ podle islámského práva, nikoli podle práva světského, protože důkazem o existenci manželství je právě osvědčení vydané na základě registrace, nikoli uzavřená manželská smlouva jako taková. Vzniká tak problém např. co se týče uplatňování nároků vůči státu (na určité dávky), určování otcovství a vypořádání dědictví, ale i co se týče rozvodu, který je v tomto případě takřka nemožný.²⁷⁴

Konkrétní požadavky, které jsou od snoubenců vyžadovány na uzavření manželství podle islámského práva, mohou stanovovat právní řády jednotlivých zemí. V konkrétních případech však vhodnost budoucího manžela bývá zpravidla posuzována otcem nevěsty, nebo jiným nejbližším mužským příbuzným.

270 S tím může souviset problém dokázání uzavření manželství. Jako důkaz poslouží prohlášení dvou, případně tří svědků. Pokud však existuje jen slovo muže proti slovu ženy, kdy žena popírá, že by byla jeho manželkou, musí ona sama poskytnout důkazy pro svá tvrzení. Nepodaří-li se jí dokázat, že manželství uzavřeno nebylo, považuje se manželství za prokázané. Podrobněji viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1025.

271 Ta je vyžadována u většiny muslimských států. Jedná se vlastně o informování o tom, že došlo ke svatbě, je podle islámského práva důležité. Toto informování může být obstaráno tzv. ohláškami, přítomností svědků apod. Registrace manželství s touto povinností úzce souvisí. Tzv. povinnost „veřejnosti“ je podporována i sunnou a následujícím hadíthem: „*Áiša, když je s ní Bůh spokojen, podává zprávu o tom, že Prorok (NBŽM) řekl: „Učiňte manželství veřejně známým a oslavte ho v měšitě a zabubnujte při této příležitosti.*“ Podle Ibn Hanbala bylo dokonce vhodné, aby uzavření manželství bylo zveřejněno, aby nebylo tajné, aby byl přítomen zástupce (walí) a aby se hrálo na hudební nástroje, aby se tak stalo dobře známým a vzatým na vědomí. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 87, pozn. 263. Prorok (NBŽM) sám měl říct: „*Rozdíl mezi dovoleným a zakázaným je zvuk bubnů (vyhlašování a slavení) svatby.*“ Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 88.

272 Na druhou stranu za nedodržení této povinnosti jsou zřídka kdy stanovovány nějaké postihy. Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gerntholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 22

273 V Iráku je však dovoleno pouze uzavření svatební smlouvy před soudní instancí, kde je tedy „státní registrace“ zaručena rovnou. Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní instituty islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1017.

274 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 88.

Jestliže byl tedy oprávněnou osobou učiněn návrh směřující k uzavření manželství konkrétní ženě, či jejímu zástupci, je dohodnuto spravedlivé obvěnění (*mahr* či *sadaq*) a neexistuje-li žádná z překážek uzavření manželství,²⁷⁵ může dojít k ústnímu prohlášení (*síra*).²⁷⁶

4.1. Náležitosti manželské smlouvy

Podle islámského i židovského práva si mohou smluvní strany v manželské smlouvě dohodnout určitá práva a povinnosti,²⁷⁷ pokud nejde o věci zakázané (at' už z pohledu práva státního, nebo obecně práva islámského).²⁷⁸ Židovské právo vyžaduje na základě halachy, aby manželská smlouva splňovala určité podmínky a „specifikace“ a pokud by byla nejasná a neurčitá, nebyla by považována za platnou.²⁷⁹ V islámském právu jde nejčastěji o omezení práva vyslovit *taláq*,²⁸⁰ právo ženy pracovat mimo dům; zvolit si a vykonávat určité zaměstnání²⁸¹ a změnit ho bez souhlasu manžela; možnost dostudovat; vycestovat do zahraničí nebo naopak závazek žít v určitém městě či vesnici, případně závazek, že nebudou žít v jednom domě s jeho rodinou či že žena bude mít neomezenou možnost navštěvovat své příbuzné a přijímat jejich návštěvy; právo nechat

275 Podrobněji viz kapitola 5.

276 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 114.

277 Ketuba byla zavedena k vyrovnání „poměru síly stran“ snoubenců, kdy vyrovnávala určitou „zranitelnost“ nastávající manželky v biblických dobách proti autoritě manžela. Svatební smlouva představuje základní dokument, protože stanovuje práva ženy v případě rozvodu. Viz CLINTON, Erica R., *Chains of Marriage: Israeli Woman's Fight for Freedom*. The Journal of Tender, Race & Justice. 1999-2000, s. 283-310. Dostupné z <http://heionline.org>, str. 288-289.

278 Smluvní volnost může být svým způsobem omezena u určitých škol (např. šícíté obecně nesouhlasí s takovými ujednáními, která by omezovala mužova práva v rámci manželství nebo šáfí'ovci považují za neplatnou takovou manželskou smlouvu, kde je výslovně uvedeno, že manželství bude následně rozvedeno). Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 140, 171.

279 Viz CLINTON, Erica R., *Chains of Marriage: Israeli Women's Fight for Freedom*. The Journal of Tender, Race & Justice. 1999-2000, s. 283-310. Dostupné z <http://heionline.org>, str. 304.

280 Jedná se o zapuzení ženy manželem, i bez udání důvodu.

281 Některé právní úpravy jednotlivých muslimských zemí přímo stanovují, že žena může být výdělečně činná i bez předchozího souhlasu manžela, pokud ve smlouvě nebyl stanoven opak. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *(Ne)rovnné postavení muže a ženy v islámském rodinném právu*. Acta Iuridica Olomucensis. 2010, V, č. 1, s. 51-61, str. 56. Mělo by se však jednat o takové zaměstnání, které je vhodné z hlediska islámu. Žena by se měla vyvarovat pracovat jako tanečnice (kde by musela vystavovat své tělo), barmanka (kde by přicházela do styku se zakázaným alkoholem) nebo turistická průvodkyně (kde by se často setkávala s jinými muži). Obecně je doporučováno např. povolání učitelky. V současné době je trend takový, že ženě má být dovoleno pracovat a vydělávat si, jak judikoval například egyptský Ústavní soud v roce 1997, který uvedl, že žena smí chodit do zaměstnání i proti vůli manžela a není považována za „rebelku“ a neztrácí tím nárok na výživné. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 154.

se rozvést, pokud by se manžel oženil s další ženou;²⁸² právo ženy po rozvodu zůstat ve společném bytě či domě; žádné násilí (ať fyzické nebo psychické); nebo třeba že nebude ze strany tchýně nebo manželoých sourozenců zasahováno do rodinných záležitostí.²⁸³ Pokud si takové výjimky ve svatební smlouvě nesjednají, musí uvedené předpisy dodržovat, jinak budou považovány za rebelky a v případě rozvodu ztratí právo na výživné od svého manžela.²⁸⁴ Z toho vyplývá výjimečná důležitost manželské smlouvy, která má zásadní důsledky na celý manželský život páru.

Podle židovského práva si žena nemusí výslovně sjednávat právo na možnost vykonávat určité zaměstnání, jak ukazuje příklad Ráchel, manželky rabiho Akivy, která začala pracovat proto, aby její manžel mohl začít studovat a díky tomu se z něj mohl stát učenec. Tradice dále uvádí, že příkladné Ráchelinino chování způsobilo problémy dalším ženám, protože rabi Akiva předpokládal, že všechny ženy jsou stejně dokonalé, jako jeho manželka. Proto stanovil, že muž smí legálně zapudit svou ženu v případě, že roznáší klepy nebo i tehdy, pokud muž najde ženu přitažlivější. Tato Akiviho ustanovení se však naštěstí neprosadila.²⁸⁵

V židovském právu existují určité podmínky, které platí pro manželství, i kdyby si je pár výslovně nesjednal v manželské smlouvě. Můžeme mezi ně zařadit např. souhlas manžela s hrazením zdravotní péče, případně vykoupení ženy ze zajetí. Jsou zároveň i stanoveny povinnosti, které k sobě navzájem mají rodiče a děti apod. Současný, neustále se měnící se svět a rozdílné společenské postavení a aktivity snoubenců jsou důvodem, pro který současné páry spíše opouštějí podmínky, které si v manželské smlouvě stanovovaly jejich rodiče a prarodiče a stále více přizpůsobují své manželství okolním modelům a vlivům.²⁸⁶

282 Není možné, aby si žena ve svatební smlouvě vymínila zákaz uzavření dalšího sňatku. Je však možné si dohodnout, že pokud manžel další sňatek uzavře, je povinen jí poskytnout určitou finanční náhradu nebo možnost nechat se rozvést. Viz JACOBSON, Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip*. 2004, s. 143-167. Dostupné z <http://heionline.org>, str. 158.

283 O možnostech smluvního ujednání práv a povinností v manželské smlouvě podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 140, 141.

284 Např. článek 40 jemenského Zákona o osobním právu výslovně stanovuje, že žena musí poslouchat svého manžela ve všech věcech, neopustit domov bez jeho svolení a vykonávat náležitě všechny domácí práce. Viz KHALIFE (by Nadya a Ed. Liesl Gertholtz..et). Al). *How Come You Allow Little Girls to Get Married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watt, str. 9.

285 Podrobněji viz WIESEL, Elie. *Talmud; Portréty a legendy*, Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judska, sv. 3., str. 128.

286 Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 591.

Není však možné, aby si snoubenci v manželské smlouvě dohodli věc zakázanou, jako je u islámského práva například omezení sexuálního styku. Na druhou stranu si však mohou sjednat odložení konzumace manželství na pozdější dobu, pokud k tomu mají nějaký oprávněný důvod, jakým je například nemoc, případně příliš nízký věk snoubenky. Problematická je otázka stanovení omezení, co se počtu manželek týče. Podle hanbalské právní školy je možné, aby bylo v manželské smlouvě stanoveno, že si muž nesmí vzít žádnou další ženu, avšak ostatní právní školy, jak sunnitské tak ší'itské s tím nesouhlasí.²⁸⁷

Podle islámského práva existují čtyři základní podmínky, které je nutné splnit, aby manželství bylo uzavřeno platně. Jedná se o neexistenci překážek manželství, souhlas určitých osob, zachování formálních náležitostí a stanovení mahru.²⁸⁸ Pokud manželé nebo manželská smlouva nesplňují podmínky pro uzavření manželství a nelze to žádným způsobem napravit ani dodatečně, může to mít za následek zrušení manželství (*fasch*).

I v právu židovském je manželství uzavíráno svatební smlouvou (tzv. *k'tuba*),²⁸⁹ která je uzavírána mezi ženichem a nevěstou²⁹⁰ jen v jednom vyhotovení, které patří nevěstě.²⁹¹ Jedná se o právně závaznou smlouvu, ve které jsou stanoveny konkrétní podmínky pro židovské manželství a rozvod.²⁹² Názory na to, jestli se jedná o povinnost vycházející z Tóry, nebo stanovené následně až rabínským judaismem, se

²⁸⁷ Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 142.

²⁸⁸ Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1014.

²⁸⁹ Slovo „Ketuba“ doslova znamená „písemný nástroj“, z čehož vyplývá, že musí být uzavřena zásadně v písemné formě. Viz EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

²⁹⁰ Přestože podle některých názorů je uzavírána mezi třemi stranami: ženichem, nevěstou a státem, přičemž význam státu jako jedné ze strany dokonce zastihuje oba snoubence. Stát stanovuje standardy důležité pro manželství, které snoubenci musí splnit. Ketuba je podle takových názorů pouhý zastaralý přežitek, pozůstatek starobylé tradice. Viz. EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

²⁹¹ Důvod, proč manželská smlouva patří ženě a nikoli páru jako celku, je jednoduchý. Hlavním účelem manželské smlouvy bylo odradit muže od rozvodu. Proto je v manželské smlouvě uvedena povinnost manžela zaplatit ženě v případě rozvodu určitou částku, jak je o tom pojednáno dále, v kapitole 4.2. Další podmínky. Viz. SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996), s. 495.

²⁹² Viz. SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996), s. 493.

ovšem liší,²⁹³ nicméně na povinnosti sepsat manželskou smlouvu se shodují jak židovští učenci, tak soudy a stát obecně.²⁹⁴ Na rozdíl od práva islámského, je v právu židovském obsah manželské smlouvy spíše standardizovaný (většinou v aramejštině, i když některé skupiny preferují hebrejskou verzi²⁹⁵) a od zhruba 13. století se příliš neliší. Různorodost je projevována spíše pro vnější prvky ketuby, jako je např. list pergamenu, zdobné iluminace, kaligrafie apod.²⁹⁶ Přesto se jedná o důležitý právní dokument obsahující podstatné body týkající se manželství, způsobu jejich společného života jako manžela a manželky, které si strany dohodly a které jsou zákonem povolené.²⁹⁷

Vlastní text ketuby začíná preambulí, která je tradičně oddělena od samotného (dalšího) textu ketuby. Může obsahovat jednoduché „*Mazol tov*“ (hodně štěstí), konkrétní biblické verše vyjadřující blahopřání pro nevěstu a ženicha, výhody manželství, krásu nevěsty a vznešenost ženicha apod., nebo různé básnické verše.²⁹⁸ Samotný text ketuby začíná datem²⁹⁹ a místem uzavření manželství, které je určeno jménem města, případně i města sousedícího, méně často krajinou, nebo řekou či mořem, a státem.³⁰⁰ Požadavek detailních geografických informací je požadován

293 Podle Talmudu je možné, aby se pár vzal i bez ketuby. Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 587. Na druhou stranu rabínská literatura manželství bez ketuby nepovažuje za platné manželství. Rabin R. Meir prohlašoval, že „*Všem mužům je zakázáno, aby se svou ženou žil bez ketuby třeba i jen jednu hodinu*“. Podrobněji viz. EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

294 Např. v případě manželství Goldman (554 N.E.2d 1016 (III. App. Ct. 1990) soud dokonce výslovně zamítl tvrzení manžela, že ketuba není smlouva, ale spíše „poezie či umění“. Místo toho soud uvedl, že ketuba je smlouva s určitými a jasnými podmínkami a strany, které ji uzavřely, jasně projevíly svůj úmysl, stanovit ji jako závaznou smlouvu v souladu s principy ortodoxního židovského práva. Podrobněji viz. SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996), s. 521.

295 Viz DORFF, Elliot N., *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008), str. 584.

296 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 136, 137.

297 EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

298 EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

299 Zákon předepisuje zmínku o dni na začátku všech soukromých listin, kdežto u veřejných listin, zejména u soudních písemností, má být datum uvedeno na konci. Datum má obsahovat den, měsíc, rok a éru. Podle Jeruzalémského vzoru bylo nutné uvést i konkrétní hodinu. Viz. EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

300 Místo uzavření manželství je velice důležité z toho důvodu, že pokud pár ve svůj svatební den podepíše ketubu, implicitně tím dává souhlas s tím, že se jejich manželství řídí židovským právem a zároveň i občanským právem státu, kde k manželství došlo. Viz. SOLOVY, Jodi M. *Civil*

Talmudem pro případ rozvodu. Poté pokračuje jménem nevěsty a ženicha, jejich rodičů a někdy i prarodičů, přičemž dříve se navíc uvádělo i místo jejich bydliště či pobytu. Dále následuje samotné prohlášení snoubenců o svatbě, případně svědectví svědků (dvou až tří), kteří snoubence citují, spolu s jejich podpisy. Kromě výše uvedeného by v manželské smlouvě mělo být i ujednání o moharu, jak je stanoveno v následující kapitole.³⁰¹

4.2. Další podmínky

Jak v právu židovském, tak v právu islámském je povinnost manžela dát ženě obvěnění (*mahr* dle islámského práva a *mohar* podle práva židovského), jehož výše by měla být stanovena ve smlouvě o uzavření manželství. Mahr je nezbytnou součástí uzavření manželství a podle islámského práva představuje určitou cenu nebo kompenzaci, která je určena ženě za mužovo právo k sexuálnímu vztahu³⁰² nebo jako vyjádření pocty ženě a záruku jejího finančního zabezpečení po dobu manželství a případně i po jeho ukončení.³⁰³ Na základě toho žena přechází do manželovy moci, jak o tom bylo pojednáno v předchozí kapitole.

Mahr může být zaplacen ve formě peněží, nebo ve formě cenností (šperků), zvířat, nebo třeba pozemku.³⁰⁴ Důležitost sjednání mahru spočívá v tom, že podle islámského práva neexistuje institut společného jmění manželů, který je typický například v naší právní úpravě, a mahr je tedy jediné hmotné zabezpečení, které má žena k dispozici.³⁰⁵ Podle práva židovského měla být tato částka uložena u otce nevěsty

Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996), s. 534.

³⁰¹ O ketubě podrobněji viz. EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law.* Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

³⁰² Proti tomuto tradičnímu pohledu na význam mahru stojí skutečnost, že pokud nedojde ke konzumování manželství, má žena přesto nárok na polovinu nebo celou výši mahru. V současné „moderní“ palestinské společnosti je právě z tohoto důvodu institut mahru velice kritizován. Podle feministek není možné, aby ve dvacátém nebo jednadvacátém století manželka „prodávala“ sexuální práva svému manželovi. Podrobněji viz JACOBSON, Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip.* 2004, s. 143-167. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 150.

³⁰³ Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské.* Praha: Leges, 2013, str. 128, 129.

³⁰⁴ Ženy z vyšších tříd, které často mají vzdělání z pro-západních univerzit, preferují mahr v nepeněžní formě různých dáreků, které podporují pohled na manželství jako na romantický svazek dvou rovných jedinců. Viz JACOBSON, Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip.* 2004, s. 143-167. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 151.

³⁰⁵ V současné době však stále častěji používají např. palestinské ženy svoje věno jako nouzovou rezervu na pomoc svým rodinám, které jsou v ekonomicky těžkých časech. Viz JACOBSON,

a později byla převedena na nějaký cenný předmět, který byl svěřen ženě, přestože manžel nebyl vyloučen z práva předmět užívat.³⁰⁶ Později byla povinnost splacení moharu odložena na dobu v případě rozvodu (případně smrti muže), aby pro muže nebylo tak snadné manželství ukončit, díky čemuž se z moharu stala spíše určitá „daň za rozvod“.³⁰⁷

Konkrétní výše mahru u „klasického manželství“³⁰⁸ může být různá. Záleží na konkrétním státu, místu, z kterého snoubenci pocházejí, jejich ekonomické situaci, dosaženému vzdělání, konkrétní právní škole,³⁰⁹ na kráse ženy, původu rodiny, z níž pochází, či na tom, zda je stále ještě pannou.³¹⁰ Tak jako tak by jeho výše měla být sjednána v manželské smlouvě. Pokud není výše mahru ve smlouvě uvedena, stačí, pokud bude sjednán mahr v „přiměřené“, obvyklé výši. Pokud je ve smlouvě sjednaná určitá výše mahru, mohou ji však manželé zvýšit po uzavření manželství vzájemnou dohodou.³¹¹ I když není tedy stanovena přesná výše, závazek splatit mahr by měl být v manželské smlouvě uveden. Pokud by tato povinnost ve smlouvě nebyla, má se za to, že i tak musí být mahr vyplacen.³¹²

Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip*. 2004, s. 143-167. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 159-160.

306 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 136.

³⁰⁷ V případě rozvodu s pannou byla stanovena částka 200 zuzim (50 biblických shekelů), v případě vdovy poloviční, tedy 100 zuzim. Při stanovení tak vysoké částky si muž důkladněji rozmyslí, zda mu za to rozvod skutečně stojí, či nikoliv. Viz EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p.

308 Co se týče zvláštních typů sňatku, výše mahru bývá podstatně nižší a může se pohybovat i okolo jedné desetiny normální výše, tedy kolem 800-1.500 dolarů. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 92, pozn. 280.

309 Málíkovci stanovují minimální výši mahru na čtvrtinu zlatého dináru nebo 3 stříbrné dirhamy, šáfi'ovci a hanafijci na 10 dirhamů. Podstatný rozdíl ve výši může záviset i na státní příslušnosti nevěsty. Například v Egyptě se typická výše mahru pohybuje kolem 3.000 EUR, ale pokud se jedná o sňatek např. s německou státní příslušnicí, je výše mahru mezi 5-10.000 EUR. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 133 a 135.

310 Příliš vysoká výše mahru však často tlačí muže k tomu, aby opustili zemi a vzali si ženu, která věno nevyžaduje, nebo není tolik běžné, aby byla cena stanovena příliš vysoko. Viz JACOBSON, Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip*. 2004, s. 143-167. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 154.

311 Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1024.

312 Jen při uzavření tzv. dočasného manželství (mut'a) je povinnost sjednání mahru v manželské smlouvě natolik zásadní, že pokud by chyběla, znamenalo by to neplatnost a neexistenci manželství. Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 131.

Vlastníkem mahru se stává žena³¹³ a má právo s ním libovolně nakládat, což vyplývá i ze samotného Koránu.³¹⁴ I přesto jsou však možné určité výjimky. Otázkou také zůstává, kdy se mahr vyplácí. Pokud je nastávající manželkou cizinka, je mahr splatný okamžitě po uzavření sňatku. Obecně nastává splatnost mahru v okamžiku podpisu smlouvy nebo naplnění manželství, ale je možné sjednat i okamžik pozdější, nebo možnost, že část mahru bude splatná okamžitě po uzavření manželství a druhá část po rozpadu manželství, či manželově smrti.³¹⁵

Pokud si ho muž nemůže dovolit, musí se sňatkem počkat a být zdrženlivý. Korán přímo stanoví: „(...) *A dávejte ženám obvěnění jako dar; jestliže vám z laskavosti dají něco z toho, tedy toho užijte ve zdraví a spokojenosti.*“ (4:3). Tato povinnost je stanovena z ekonomického důvodu, kdy se muž vzdává části svého majetku ve prospěch ženy.³¹⁶ Pokud však ženich nemá žádné volné finanční prostředky, i tak by mu mělo být umožněno uzavřít manželství, jak dokazuje hadíth ze sbírky Buchářího, který umožňuje uzavřít manželství i v takovém případě, kdy muž poskytne své ženě jako dar své znalosti Koránu a ochotu jim ženu naučit.³¹⁷ Nicméně povinnost muže dát ženě

313 Je-li však žena nesvéprávná, může být mahr vyplacen i jejímu zástupci. Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1024.

314 „*A dávejte ženám obvěnění jako dar; jestliže vám z laskavosti dají něco z toho, tedy toho užijte ve zdraví a spokojenosti.*“ (4:4).

315 Podle článku 45 Jordánského práva osobního statusu z roku 1976 může být určené věno vyplaceno hned, „nebo může být vyplacení některé jeho části odloženo za předpokladu, že je tato žádost podložena písemným dokumentem.“ Nicméně pokud není stanoveno jinak, mělo by být věno splaceno ihned po uzavření manželství. Pokud však bylo v manželské smlouvě sjednáno odložení, je stanoveno buď ke konkrétnímu datu, nebo pokud stanoveno není, má se za to, že se má vyplatit v případě rozvodu, případně smrti manžela. Viz JACOBSON, Heather, *The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip*. 2004, s. 143-167. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 146.

316 Finanční hledisko uzavření sňatku rozhodně nelze zanedbávat. Je nutné, aby měl ženich dostatečné prostředky nejen pro zajištění mahru, ale měl by mít prostředky na zásadní dar pro svou nastávající, na náklady související se samotným uzavřením manželství, jako je např. hostina a na náklady spojené se společným bydlením. Podle některých právních úprav má navíc žena nárok ještě i na výbavu (oblečení).

317 Viz hadíth 7.24 (Bucháří): „*Vyprávěl Sahl bin Sa'd As- Sa'idi: přišla žena k Božímu Proroku a řekla: "Ó, Boží Proroku! Přišla jsem ti dát sama sebe v manželství (bez Mahru!)". Alláhův Prorok se na ni podíval. Podíval se na ni pozorně, upřel na ni pohled a pak sklonil hlavu. Když žena viděla, že nic neřekl, posadila se. Jeden z Prorokových společníků vstal a řekl: "Ó, Boží Proroku! Pokud ji nepotřebuješ, dej ji mně." Prorok řekl: "Máš jí co nabídnout?" Muž odpověděl: "Ne, při Aláhovi, ó Boží Proroku!" Prorok řekl (k němu), "Jdi ke své rodině a zjisti, jestli něco máš." Muž šel a vrátil se slovy: "Ne, při Aláhovi, nenašel jsem nic." Boží Prorok řekl: " (jdi znovu) a podívat se po něčem, i kdyby to měl být jen železný prsten." Muž znovu odešel a vrátil se slovy: "Ne, při Aláhovi, O Alláhův Proroku! Nemohl jsem najít ani železný prsten, ale to je můj Izar (polovina prostěradla). Neměl Ridu. Dodal: "Dám jí polovinu." Boží Prorok řekl: "Co bude mít z tvého Izaru? Když si ho oblečeš, bude nahý, když si ho vezme ona, budeš nahý ty." Tak se ten muž na dlouhou dobu posadil a potom vstal (k odchodu). Když ho Boží Prorok viděl odcházet, zeptal se ho „Kolik toho znáš z Koránu?“ Muž odpověděl „Znám tu a tu Súru“. Prorok řekl „Jdi tedy a vezmi si ji za znalosti Koránu, které máš.“*

obvňení je dána a pokud ji manžel poruší, může soud rozhodnout o zániku manželství, i navzdory manželovu nesouhlasu, který i tak bude muset uhradit alespoň polovinu výše mahru.³¹⁸

Z pouhé „ceny za nevěstu“ se tak v islámském právu postupně vyvinul institut mahru jako finanční pomoc pro ženy v případě rozvodu nebo úmrtí manžela, což je potvrzeno i stále rozšířenějším zvykem odkládat jeho splacení buď zcela, nebo částečně až např. na dobu rozvodu.³¹⁹

Od institutu mahru je nutné odlišit tzv. výbavu nevěsty (*džiház*), která není povinná, avšak dá-li otec své dceři výbavu, stává se výlučným vlastnictvím ženy a manžel nemůže uplatňovat nárok na žádnou její část.³²⁰

318 Pokud muž nesplní svou povinnost předat ženě mahr a ona se mu ještě „neodevzdala“, může odmítnout se svým manželem bydlet a podrobit se mu (přejít do jeho moci). Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 139.

319 Viz MADERA, Adelaide, *Juridical Bonds of Marriage for Jewish and Islamic Women*. Ecclesiastical Law Society. 2009, s. 51-64, str. 62.

320 Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1024-1025.

5. PŘEKÁŽKY UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ

Stejně jako je židovské právo svázáno různými zákazy, i v právu islámském najdeme určitá omezení, co se týče vstupu do manželství. Tato omezení můžeme rozdělit do dvou základních skupin: překážky odstranitelné a neodstranitelné. Pokud je uzavřeno manželství i přes neodstranitelnou vadu, je takové manželství absolutně neplatné, kdežto v druhém případě se jedná o neplatnost relativní, která může být zhojena odstraněním vady.

Základem a nejdůležitější podmínkou, na které islám staví, je víra v jednoho Boha. Největším hříchem tak je přidružování k Bohu³²¹ (tzv. *širk*, modloslužebnické přidružování k Bohu)³²² z čehož plyne zákaz sňatku s pohany jako základní a nejdůležitější pravidlo týkající se uzavírání manželství: *„Nevstupujte ve sňatek s modloslužebnicemi, pokud neuvěří; a věřící otrokyně je věru lepší než modloslužebnice, i když se vám tato více líbí. Neprovdávejte dcery své za modloslužebníky, pokud tito neuvěří; a věřící otrok je věru lepší než modloslužebník, i když se vám tento více líbí.“* Tento zákaz je dále zopakován, když se uvádí: *„Vy, kteří věříte! Když k vám přicházejí věřící ženy, jež se vystěhovaly, podrobte je zkoušce! Bůh nejlépe pak zná víru jejich; a když zjistíte, že jsou věřící, neposílejte je nazpět k nevěřícím, neboť jim nejsou dovoleny a ani oni nejsou dovoleni jim, ale dejte nevěřícím to, co vydali jako jejich obvěnění! A nebude pro vás hříchem, jestliže se s nimi oženíte poté, co dáte jim obvěnění jejich; avšak nadržte nevěřící ženy ve svazku manželském a žádejte nazpět to, co jste dali jako obvěnění – a nevěřící ať požadují to, co dali ženám svým. Takové je rozhodnutí Boží, jímž mezi vámi rozhoduje – a Bůh vševědoucí je i moudrý.“* (60:10). Pokud by však i přes tento zákaz uzavřel muslim nebo muslimka sňatek s nevěřícím, je teoreticky možné takový nedostatek zhojit dodatečně tak, že by nastávající manžel nebo manželka přestoupili k islámu, přestože jinak je tato překážka považována za překážku trvalého charakteru s následkem absolutní neplatnosti manželství.³²³

321 *„Bůh věru neodpustí, je-li k Němu něco přidružováno, ale odpustí, komu chce, věci jiné než toto. A kdokoli přidružuje k Bohu, ten dopouští se hříchu těžkého.“* (4:48). Podobný zákaz platí i pro právo židovské, když je uvedeno: *„Každý, kdo se přiznává k modloslužbě, popírá celou Tóru, a každý, kdo popírá modloslužbu, přiznává se k celé Tóře.“* Dt 11,28.

322 Viz DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*, vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12., str. 70.

323 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 97.

Podle židovského práva může žid uzavřít sňatek pouze s židovkou a židovka může uzavřít sňatek pouze s židem.³²⁴ Toto omezení se vyvinulo až v průběhu času. V dávné historii byly možné tzv. smíšené sňatky. Josephus informuje o vztahu midjánských dívek a izraelských mladíků, které ilustrují židovsko-helénistické asimilace: „*Rády se chceme stát vašimi právoplatnými manželkami, když nám podáte důkaz své lásky, který jediný nás může uspokojit... Protože... vaše mravy a váš způsob života však se od našeho liší, že dokonce požíváte zvláštní jídla a nápoje, tak je nutné, abyste, chcete-li s námi společně žít, uctívali naše bohy. Neboť nic nám nemůže být tak spolehlivým znamením vaší lásky v přítomnosti a v budoucnosti, než když budete s námi vzývat tytéž bohy...*“. V dalším díle toto shrnuje tak, že: „*když jednou mládež přišla na chuť cizím mravům, lpěla na nich s horoucí touhou a dokonce i ti lepší v lidu, kteří se mohli chlubit ctnostnými předky, byli tímto zlem zachvázeni a k němu vedeni.*“³²⁵ Z tohoto důvodu se později vyvinul zákaz smíšených manželství, který trvá dodnes.³²⁶

Islámské právo je v tomto „liberálnější“, když má muslim dovoleno uzavřít sňatek s „ženou Knihy“ (*kitábíja*), tedy s muslimkou, židovkou nebo křesťankou.³²⁷ Muslimka si však může vzít pouze muslima.³²⁸ Toto omezení souvisí s tím, že podle

324 Ačkoli liberálnější skupiny toto pravidlo tak striktně nedodržují. Co se však týče konverze k judaismu (*qijur*), je nutné podotknout, že ta je možná, i když obecně ne příliš podporovaná. Pokud však zájemce ve svém úsilí vytrvá a splní požadované podmínky, může konverzi podstoupit. Rabínský soud (*bejt din*) posuzuje zejména motivy, které zájemce ke konverzi vedou a přestože sňatek s židovským partnerem by jako motiv ke konvertování stačit neměl, v praxi to bývá jeden z nejčastějších důvodů. Na úspěšného konvertitu je pak společností pohlíženo jako na rovnocenného žida.

325 Viz SCHUBERT, Kurt. *Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika*. Vyd. 1. Překlad Jindřich Slabý. Praha: Vyšehrad, 1995, 285 s., str. 138, 139.

326 Přesto si 47% Židů bere partnera jiné víry. V těchto případech jen asi třetina dětí, které se v takových manželstvích narodí, je vychováno jako židé. Viz The National Jewish Population Survey 2000-2001, United Jewish Communities, viii-ix, available at <http://www.ujc.org/njps/pdf>

327 Přestože Muhammad sám měl několik manželek, bral si jen muslimky. Bylo to logické, protože jeho manželky se staly tzv. Matkami věřících a měly zvláštní poslání (vést muslimy v duchovních záležitostech, jít příkladem ostatním věřícím a konat dobré skutky) a zodpovědnost. Podle hadíthu 7.209 (Buchárf) ani Ibn ʿUmar nepovažoval příliš za vhodné pro muslima, uzavírat sňatky s „ženami knihy“. Srov. „*Pokaždé, když byl Ibn ʿUmar dotazován na manželství s křesťankami a židovkami, řekl: „Bůh učinil nezákonnými věřícím brát si ženy, které přidruží k Bohu a já neznám nic horšího, stejně jako přidružení k partnerům, jak by pak žena mohla říci, že Ježíš je její pán, ačkoli je jen jedním z Božích otroků.“*“ S tím může souviset i omezení v některých islámských zemích, kde nejsou sňatky partnerů vyznávajících různou víru podporovány, jako je tomu např. v Indonésii. Pokud chce muslim uzavřít sňatek s židovkou nebo křesťankou, musí jej uzavřít v zahraničí, nebo se obrátit na jednu z několika socio-náboženských institucí. Viz. NORYAMIN, Aini. Inter-Religious Marriage from Socio-Historical Islamic Perspectives. *Brigham Young University Law Review*. 2008, s. 669-705. Dostupné z: <http://heinonline.org>, str. 669 a 701.

328 Toto často bývá uváděno jako argument pro umožnění polygamních svazků, protože s takovýmto omezením souvisí problém některých žen najít si manžela. V roce 2002 mělo být v Saudské Arábii 1,5 milionu neprovdaných žen, z celkového počtu 5,4 milionu žen ve věku 15-64 let. Podrobněji viz

islámského práva se víra dítěte přenáší v otcovské linii, na rozdíl od židovství, kde je přenášena naopak linií mateřskou.³²⁹ Je proto nepřipustné, aby si muslimka vzala ne-muslima, protože to by znamenalo, že ani její dítě nebude vychovááno podle islámu.³³⁰ Navíc víra je velice důležitá součást každodenního života, nejen co se duchovních rozměrů týče, ale i denních zvyklostí a obecně přístupu k životu, a pokud manželé vyznávají víry rozdílné, může to dříve či později vyvolávat neslučitelné rozpory v jejich rodinném životě.³³¹ I tak je však připuštěna jedna výjimka z tohoto pravidla. Právní škola ši'ci dvanácti imámů neuznává uzavření manželství muslima s ne-muslimkou, byť by se jednalo o „ženu Knihy“. Takový sňatek by byl možný jen za předpokladu, že by se jednalo jen o manželství „dočasné“.³³²

Židovské právo pak stanovuje ještě specifitější překážky sňatku související s osobou snoubenců. Je například stanoveno, že potomek kohena (kněží, kteří měli sloužit v Chrámu) se nesmí oženit s rozvedenou ženou, s vdovou, konvertitkou, nebo ženou, která byla zproštěna povinnosti uzavřít levirátní sňatek. Pokud by se i přesto s takovou ženou oženil, ztrácí tím jeho potomci právo na kněžský statut.³³³

BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 94, pozn. 292.

329 Avšak podle indonézké studie z let 1980, 1990 a 2000 plných 70 % dětí, které se narodily v manželství, kde partneři vyznávali různá náboženství, přičemž matka byla muslimka, se stali muslimy. Zatímco pokud byl muslimem pouze otec dětí, stalo se muslimy pouze 50 % dětí. Viz NORAMIN, Aini. Inter-Religious Marriage from Socio-Historical Islamic Perspectives. *Brigham Young University Law Review*. 2008, s. 669-705. Dostupné z: <http://heinonline.org>, str. 688. Podle Roberta Kopeckého je dána možnost vzít si nemuslimku muslimovi z důvodu nadřazeného postavení mužů nad ženami, kdy muž může působit na ženu, aby konvertovala k islámu. Má se za to, že žena zatím nevěří v Jediného pro svou nevědomost, ale díky svému manželovi by měla rychle rozpoznat pravdu a tak se stát muslimkou. Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1022.

330 Pokud si tedy nemuslim chce vzít muslimskou ženu, musí k islámu konvertovat nejpozději ve chvíli, kdy je uzavírána manželská smlouva. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 92.

331 Z tohoto důvodu je ženě nemuslimce dovoleno vychovávat dítě jen do určitého věku (většinou 5-7 let). Mělo by být zabráněno, aby žena dítě učila základům své víry, či aby ji doprovázelo do kostela či synagogy. Celá řada arabských států sice přistoupila k Úmluvě o právech dítěte, nicméně vznesla výhrady k ustanovení garantujícímu dítěti svobodu myšlení, svědomí a náboženství, protože dané ustanovení není v souladu s šari'ou. Příslušnost k islámu totiž hraje pro muslima velice důležitou roli, ať už v soukromém či profesionálním životě. Víra představuje zásadní pojítko v muslimské společnosti a souvisí s ní i řada právních skutečností, jako je např. právo dědit. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 150, 156.

332 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 99.

333 Příslušnost ke „kněžskému stavu“ byla vždy pokládána za čest a souvisí s ní určitá privilegia. Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 132.

Kromě výše uvedeného Korán stanovuje i obecnější zákazy, co se uzavření sňatku týče, resp. uvádí, s kterými osobami není sňatek možný. Překážka tohoto typu patří mezi překážky neodstranitelné, a pokud by byl takový sňatek uzavřen, byl by absolutně neplatný. Korán výslovně uvádí: „*A neberte si za manželky ženy, jež byly provdány za vaše otce, leda že se to stalo už v minulosti. A věru je to hanebnost zavrženíhodná a způsob hnusný!*“ (4:27). Dále je sňatek zakázán se svými matkami (ať vlastními či nevlastními), babičkami, dcerami, vnučkami, sestrami, tetami, neteřemi, tchýněmi, nevlastními dcerami, snachami, sestrami svých manželek a na rozdíl od židovství i s kojnými³³⁴ a soukójenci (dětmi, které byli kojeny stejnou ženou).³³⁵

Uzavření manželství není povoleno uzavřít ani s ženou, která je v tzv. čekací lhůtě (*idda*), jak již bylo uvedeno výše. Zároveň si žena nesmí vzít ani muže, který se s ní rozvedl (resp. ji zapudil), pokud se mezitím nevdala za muže jiného a toto manželství ještě nebylo konzumováno.³³⁶

Typickým příkladem odstranitelné překážky je uzavření manželství s pátou ženou. V takovém případě je možné nedostatek napravit jednoduše tak, že se manžel rozvede s některou ze svých žen a bude tak mít opět manželky čtyři, jak je dovoleno Koránem.

Zvláštním případem jsou určité nemoci. Nemoc sama o sobě není brána jako překážka uzavření manželství. Je dokonce možné, aby sňatek uzavřel i smrtelně nemocný člověk. Nicméně s ohledem na fakt, že hlavním účelem manželství je sexuální vztah muže a ženy a zplození potomstva, je otázkou, jak je tomu s nemocemi omezujícími dosažení tohoto cíle. Podle šáfi'ovské právní školy by žádný ze snoubenců

334 Toto bývá občas využíváno hanbalovci, kteří pro případ, že jejich žena musí cestovat s cizím mužem, kterému úplně nedůvěřují, dají mu vypít několik kapek mateřského mléka své ženy a tím z něj udělají svého mléčného syna a zaváží si ho tak. Viz KOPECKÝ, Robert, *Hlavní prameny islámského rodinného práva*. Právník. 2003, č. 5, s. 509-527, str. 1021.

335 Matka zahrnuje i babičku, prababičku, atd. Stejně jako dcera zahrnuje i vnučku, pravnučku, atd. Sestrou se rozumí sestra vlastní i nevlastní. Podrobněji viz Korán: „*A jsou vám zakázány jako manželky vaše matky, vaše dcery, vaše sestry, vaše tety z otcovy i matčiny strany, vaše neteře z bratrovy a sestřiny strany, vaše kojné a vaše soukójenky a matky vašich žen a vaše nevlastní dcery, jež jsou ve vaší péči a jež se narodily z žen, k nimž jste již vešli – však jestliže jste k nim nevešli, není to pro vás hříchem – a manželky vašich synů, narozených z vašeho ledví, a dále dvě sestry současně, leda že se to stalo již v minulosti. A Bůh je věru odpouštějící, slitovný.*“ (4:27) a komentář k němu, *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s., str. 101.

336 Viz hadíth: „...*Áiša uvedla: „Jeden muž vyslovil potřeby rozvod (taláq) před svou ženou a jeho rozvedená žena si vzala jiného muže, který se s ní rozvedl (aniž by se jí dotknul). Na to byl Prorok (NBŽM) dotázán: jestli si může po právu (znovu) vzít svého prvního manžela. Prorok (NBŽM) řekl: „Ne, jen pokud ten druhý (muž) neokusil její sladkosti, jako okusil ten první.“ (Bucharí). In BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 170, pozn. 586.*

neměl trpět lymfatickými otoky, leprou, impotencí či šílenstvím.³³⁷ Nicméně většina právníků se shoduje na tom, že tyto nedostatky nejsou překážkou uzavření manželství, tudíž nezpůsobují neplatnost manželství, ale jsou možnými důvody pro rozvod.

Zvláštním případem, který souvisí s nemožností uzavření sňatku podle židovského práva, je tzv. *aguna* (upoutaná žena). Jedná se o situaci, kdy se muž se svojí ženou rozvede, aniž by jí daroval *get* (rozvodovou listinu),³³⁸ nebo je manžel nevěstný, avšak neexistují žádné důkazy o tom, že by byl mrtvý. V obou případech je na ženu z právního hlediska nahlíženo jako na vdanou a proto je nemožné, aby uzavřela další sňatek, přestože její manžel za určitých okolností další sňatek uzavřít může.³³⁹ Za agunu je však považována i žena, která je vázána povinností levirátního sňatku (*jibum*).³⁴⁰ Aguna může po obdržení getu uzavřít sňatek s mužem dle své vůle, kromě mužů, kteří byli nebo jsou s ženou v příbuzenském svazku; kromě muže, který ji get doručil a případně muže, který je podezřelý z cizoložství s danou ženou.³⁴¹

Institut levirátu znamená povinnost švagra vzít si ženu svého zesnulého bratra v případě nepřítomnosti mužských potomků a zároveň společného přebývání bratrů, která je stanovena již biblickým zákonem.³⁴² Tento zvyk byl uplatňován z majetkových důvodů, aby žena nepřenesla majetek rodiny po uzavření nového sňatku, do rodiny nové. S tím souvisí i domněnka, že narodil-li se z levirátního sňatku mužský potomek, má se za to, že to byl syn zemřelého. V současné době jsou však levirátní sňatky zakázány (především světskými zákony), přestože se jedná o povinnost stanovenou samotnou Tórou.

Islám tento zvyk nikdy nepřejal a Korán o něm dokonce uvádí: „*Vy, kteří věříte! Není vám dovoleno získávat ženy jako dědictví proti vůli jejich; neutiskujte je jen proto,*

337 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 102.

338 Což se stalo například Goldě Meireové, ministerské předsce státní Izrael. Pouze vlastnictví getu (rozvodového dokumentu) – jeho vyhotovení a předání ženě, zakládá rozvedené ženě právo na uzavření dalšího sňatku.

339 Viz CLINTON, Erica R., *Chains of Marriage: Israeli Women's Fight for Freedom*. The Journal of Tender, Race & Justice. 1999-2000, s. 283-310. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 294.

340 Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 31.

341 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 188, 189

342 Z této povinnosti však bylo možné se „vykoupit“. Vdově se vystaví příslušná listina (*chalica*), která ji opravňuje k manželství s jiným mužem. Švagr si obuje na pravou nohu botu a vdova mu ji následně vyzuje a odhodí ji daleko od sebe. Uplivnutím před švagra je celá ceremonie skončena. Podrobněji viz SCHUBERT, Kurt. *Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika*. Vyd. 1. Překlad Jindřich Slabý. Praha: Vyšehrad, 1995, 285 s., str. 234 a 235.

abyste si mohli odnést část toho, co jste jim dříve darovali, leda že by se dopustily zjevné hanebnosti. A zacházejte s nimi podle zvyklostí uznaných! Jestliže k nim cítíte odpor, je možné, že cítíte odpor k něčemu, do čeho Bůh vložil velké dobro.“ (4:23).³⁴³ Je zde tudíž, na rozdíl od práva židovského, ponechána možnost rozhodnutí ženě a zároveň pobídka pro muže, aby se k takovým ženám chovali slušně, nehledě na jejich osobní názor.

Zvláštní překážkou, která je možná jen u židovského práva, je případ, kdy žena projeví přání přestěhovat se s celou rodinou do Izraele a muž toto odmítne. Toto vychází z Mišny, kde je stanoveno: „*Kdokoli má právo přestěhovat svou rodinu do země Izraele. Nikdo nemá právo ji vystěhovat. (...) Platí stejně pro muže i ženy.*“³⁴⁴ Z uvedeného pravidla se vyvozuje, že pokud kdokoli z páru projeví shora uvedené přání a toto je odmítnuto, je to důvodem pro rozvod, dokonce i ze strany ženy. V tomto ustanovení je tedy žena postavena naroveň muži.

Další, spíše zvláštní překážka, která se může objevit v případě uzavírání manželství podle židovského práva, je překážka související se jménem nevěsty. Podle Závěti Jehudy he-Chasida se „*muž nesmí oženit se ženou, jež se jmenuje jako jeho matka (...) a pokud tak učiní, ať si jedna z žen změní jméno, snad je naděje...*“. To souvisí s přesvědčením, že jméno je hluboce spojeno s osobností člověka. Židé věří, že jméno člověka ovlivňuje a stejné jméno dvou různých lidí může vést až k nechtěnému ovlivňování osudu toho druhého.³⁴⁵

Platí, že v případě jakýchkoli nejasností, má o sporných otázkách způsobilost rozhodovat tzv. *bejt din* (doslova „dům soudu“, „rabínský soud“), který je tvořen minimálně třemi osobami, často rabínskými učenci. Rozhoduje nejen o nábožensko-sociálních otázkách, např. fungování náboženských institucí v souladu s požadavky náboženského práva (tj. Halachou), ale i o otázkách, týkajících se např. platnosti

343 Srov. Hadíth 6.103 (Bucháří): „Ibn ‘Abbas vyprávěl, že k tomuto verši bylo sděleno: "(Před tímto zjevením), pokud člověk zemřel, jeho příbuzní měli právo zdědit jeho manželku, a jeden z nich by si ji, pokud by chtěl, mohl vzít, nebo by se mohli rozhodnout zakázat jí další manželství a tak s ní byli oprávněni nakládat více, než její vlastní příbuzní.“

344 Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 34.

345 Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 112.

svatebních smluv nebo rozvodů.³⁴⁶ Nicméně je nutné podotknout, že neexistuje žádný univerzální bejt din, který by byl respektován všemi židy.³⁴⁷

Kromě již uvedených překážek je nutné brát na zřetel i překážky uzavření manželství, které vycházejí z jednotlivých právních řádů konkrétních právních států. Například Nařízení Rady Saúdské Arábie z roku 1973 zakazuje manželství saúdských občanů s cizinci, pokud nemají zvláštní povolení od ministra vnitra nebo Strážce Dvou Svatých Mešit, případně jiného, vládou schváleného zdroje.³⁴⁸

346 Podrobněji viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p., str. 47, 48.

347 Viz CLINTON, Erica R., *Chains of Marriage: Israeli Women's Fight for Freedom*. The Journal of Tender, Race & Justice. 1999-2000, s. 283-310. dostupné z <http://heinonline.org>, str. 309.

348 Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Press, c2008, xi, 275 p., str. 147.

6. POLYGAMIE

Polygamie (mnohomanželství) je forma sexuálního soužití jednoho partnera s více partnery druhého pohlaví. V případě jedné ženy a více mužů se jedná o polyandrii, v případě jednoho muže a více žen o polygнии.³⁴⁹ Polygynie, která je hojně diskutovaná a kritizována v médiích i odborných publikacích „západního světa“, se týká jak práva židovského,³⁵⁰ tak islámského, přestože první historický vztah mezi mužem a ženou podle těchto náboženství byl monogamní.³⁵¹

V historii byla polygynie běžná především v královských kruzích a mezi bohatými a mocnými jedinci, a nebo naopak jako určitý „poválečný prostředek“ na zvýšení populace a zajištění péče o pozůstalé vdovy a sirotky. V současnosti polygynie již není tolik užívána, přestože je stále ještě možná za splnění určitých podmínek. Obecně lze říci, že polygynie klesá s nárůstem urbanizace, vzdělání a zaměstnanosti žen.³⁵²

Přestože polygamie byla přípustná i podle židovského práva, nebyla tolik běžná, jako v muslimském světě. Aškenázští židé v západní Evropě upouštěli od mnohoženství pod vlivem křesťanské kultury, avšak sefardští židé, žijící původně v maurském Španělsku a na Blízkém východě, pokračovali s polygamní praxí až do vzniku státu Izraele.³⁵³ Kromě toho se židé vždy museli řídit právními normami státu, ve kterém se nacházeli a přizpůsobovali svůj životní styl nastaveným normám. Proto ve státech, kde polygamie nebyla běžná nebo žádoucí, neuzavírali polygamní sňatky, aby proti sobě nepopuzeli širokou veřejnost. Zákaz polygamie byl stanoven například 1. července 1862, kdy byl americkým Kongresem přijat Anti Polygamní zákon.³⁵⁴

V islámském právu je polygynie povolena na základě koránského verše: „*Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům... berte si za manželky ženy takové, které jsou vám*

349 Viz *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství – Cesty, 2003, 751 s., str. 243.

350 Příklady polygních sňatků jsou uvedeny již ve Starém zákoně (příklad Abraháma, jeho neplodné ženy Sáry a konkubíny Hagar), nebo třeba v Knize Samuelově. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 9.

351 Viz Bible a příběh o Adamovi a Evě

352 Přestože tyto podmínky jsou splněny i v Saúdské Arábii, polygní manželství tam stále nejsou na ústupu. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. xi.

353 Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 211.

354 „The Morrill Act (the Anti polygamy Act) in YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 9.

příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládnou pravice vaše. A tak se nejlépe vyhnete odchýlení.“ (4:3). Na základě tohoto verše jsou tak muslimům dovoleny maximálně 4 manželky současně. Před příchodem islámu byla v Arábii polygynie velice rozšířena, a to dokonce bez jakýchkoli podmínek. Stanovení pravidla čtyř žen tak bylo výrazné omezení, které bylo stanoveno za účelem ochrany žen.³⁵⁵

Přestože je mužům obecně dovoleno vzít si až čtyři ženy, je nutné pro to splnit několik podmínek. Samozřejmě je nutné splňovat obecné požadavky pro uzavření manželství, o kterých bylo pojednáno výše, zároveň však musí mít muž dostatečné prostředky, aby byl schopen ekonomicky zajistit všechny své manželky a ty měly naprosto rovné podmínky.

Výše zmíněný verš začíná „Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům...“ lze z toho dovodit, že jeho účelem bylo vyřešení situace po bitvě u Uhudu, kde padlo mnoho muslimů a bylo nutno postarat se o jejich ženy a děti.³⁵⁶ Přesto závěr verše uvádí „(...) avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládnou pravice vaše.“ Je tak stanovena důležitá podmínka, a to podmínka spravedlivosti – požadavek, aby ženy měly rovné postavení mezi sebou navzájem a nebyla žádná upřednostňována na úkor druhé (druhých).

Uzavřít sňatek s až čtyřmi ženami bylo možné jak na základě čtyř různých smluv o uzavření manželství, tak i na základě pouze jedné takové smlouvy. Přestože je tedy uzavření sňatku s více ženami relativně snadné a dovolené, není to v islámském světě běžná praktika. Uvádí se, že polygní manželství představují jen 2-12 % manželství v arabském světě.³⁵⁷ Přestože je tedy muslimům dána možnost sňatku s více ženami, většina z nich žije v monogamických svazcích.³⁵⁸

Pokud je uzavřen polygamní sňatek, je několik možností, jak spolu mohou dvě či více manželek koexistovat a různou mírou sdílet společný život. Buď mohou žít ve společné domácnosti, což bývá často velmi problematické, nebo mohou žít v

355 Jediná výjimka v omezení počtu max. 4 žen byla stanovena Prorokovi.

356 Existují však i další výklady: např. Watt verš vztahuje k vymýcení starých praktik, kdy poručník neprovdával sirotky ženského pohlaví za jediného muže, nýbrž propůjčoval je jako prostitutky nebo je provdával za více mužů najednou (polyandrie). In Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMA, 2006, 797 s., str. 752.

357 Viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 77.

358 I sám Prorok žil se svou první ženou Chadžídžou v přísně monogamním svazku celých 25 let. Polygní manželství uzavíral až po její smrti a vždy z nějakého konkrétního (např. politického) důvodu.

samostatných bytech ve stejné budově, a nebo mohou žít v jiných budovách. Co se společného života týče, mohou pořádat společné akce, jako je například společné nakupování nebo výlety ve stejném voze, nebo mohou společný kontakt omezit pouze na formální setkání (například u svateb nebo pohřbů), případně se nemusí setkávat vůbec.³⁵⁹

Vysvětlení, proč polygynie není tolik rozšířená, přestože ji islámské právo dovoluje, nabízí další verš Koránu na toto téma, který stanoví: „*Nikdy vám nebude možno, abyste byli spravedliví mezi ženami, i kdybyste si to přáli. Neprojevujte však jedné z nich úplnou náklonnost a nenechávejte jinou jakoby visící ve vzduchu! Dosáhnete-li dohody a budete-li bohabojní – vždyť Bůh je věru odpouštějící, slitovný.*“ (4:129). Některé výklady z tohoto verše vyvozují názor, že Korán vlastně přikazuje monogamii, protože nikdo nemůže být zcela spravedlivý ke všem ženám stejně.³⁶⁰ Je však otázkou, co všechno spadá pod spravedlivé jednání; jestli stejné množství oděvů a darů, nebo i stejné projevy lásky a náklonnosti.

Hlavní negativum polyandrie je spatřováno v postavení ženy, která se musí smířit s „konkurencí“ další ženy, nebo rovnou několika žen, které nemají žádná práva v postavení pouhých milenek. Profesorka islámského práva Amina Wadud připomíná, že v současné době by polygamie měla být již překonána vzhledem k možnosti finanční soběstačnosti ženy a k možnostem adopce dětí u neplodných párů.³⁶¹

Islámský svět polyandrii naopak brání s odkazem na hojnou nevěru ve světě, kde je praktikována monogamie, kdy manžel svou ženu podvádí s neurčitým okruhem žen, kdežto muslim je sexuálně aktivní pouze jen v rámci své rodiny – svých manželek.³⁶² První manželka se musí většinou vypořádat s vědomím, že svému muži „nestačí“ nebo

359 Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 175.

360 Viz Korán, Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s., str. 756. Na základě tohoto verše byla v roce 1956 zakázána polygamie v Tunisku pod trestem odnětí svobody. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 18.

361 Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 27.

362 Při průzkumu, zda by se muži, kteří uzavřeli polygamní manželství, rozhodli jinak, pokud by znali svoji současnou situaci, uvedlo šest z patnácti mužů, že by polygamní manželství uzavřeli i tak, avšak osm mužů uvedlo, že by raději zůstali u monogamního svazku. Stejná otázka byla položena i ženám žijícím v polygamních manželstvích. Devět z dvaceti žen uvedlo, že by si svého muže nevezly, kdyby věděly, že uzavře později manželství další; jedenáct z nich uvedlo, že by si jej vzaly tak jako tak, přičemž některé ale uvedly, že by si to více promýšlely a od počátku se k manželovi chovaly jinak. Srov. YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 179.

pro něj není „dost dobrá“ a naopak druhá žena se musí vypořádat s předsudky okolní společnosti, že ničí existující fungující rodinu a s možností, že její manželství bude rozvedeno kvůli nátlaku ze strany první manželky.

Mezi další výhody polygynie, které muslimové často uvádějí, patří možnost uzavřít sňatek ženám i v době, kdy je „nedostatek vhodných mužů“ (v minulosti např. po válce), nebo ponechání si ženy i v případě její neplodnosti nebo nevléčitelné nemoci, protože potomka zajistí druhá manželka.

Podmínky stanovené pro uzavření manželství s více ženami jsou stanoveny konkrétními právními řády jednotlivých muslimských států. V naprosté většině islámských států je polygynie povolena, i když s většími či menšími omezeními, jako je např. předchozí dovolení soudce, který zkoumá především finanční situaci manžela, podstatně vyšší poplatky za uzavření druhého manželství, nebo tzv. „ospravedlňující důvody“, kterými jsou např. neplodnost nebo chronická nevléčitelná nemoc první ženy.³⁶³ Výjimku tvoří pouze Tunisko a Turecko, kde je polygynie výslovně zakázána a je dokonce považována za trestný čin.³⁶⁴

Oficiální postoj státu k polygammním svazkům má na své obyvatele značný dopad, o čemž vypovídá případ Íránsko-Irácké války, kdy byla polygamie podporována, když bylo stanoveno, že každý, kdo si vezme tzv. „válečnou vdovu“, dostane určitý finanční bonus. Na základě tohoto ustanovení počet polygammních svazků výrazně vzrostl. Na druhou stranu je třeba uvést, že se polygamie vyskytuje i v evropských státech, které polygammii nepodporují, avšak svým způsobem ji tolerují u svých imigrantů.³⁶⁵

363 Většina muslimských států, přestože monogamní vztahy podporuje, se zdráhá monogamii uzákonit jako jediný možný způsob manželství. Jedním z důvodů může být, že by takové opatření vedlo k povinnosti zrušit nebo nějakým způsobem snášet např. „zahraniční manželství“. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 25-26.

364 Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-55-7, str. 80-81. O něco mírnější podmínky klade indonézský právní řád, který ve výnosu č. 1/1974 stanovuje, že „principy manželství jsou monogamní.“ Viz NORAMIN, Aini. *Inter-Religious Marriage from Socio-Historical Islamic Perspectives*. Brigham Young University Law Review. 2008, str. 694, dostupné z <http://heinonline.org>.

365 Viz případ zhruba 80 imigrantských rodin, které ve francouzském městě Les Mureaux, nedaleko Paříže, žijí v polygammních svazcích, kdy každá rodina čítá kolem 20 členů a dohromady mají až 1.000 dětí. Některé tyto rodiny navíc žijí ve vládou podporovaném bydlení. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 29-32.

Obecně lze rozlišit dva obecné vzory motivačních podmínek vedoucích k uzavření polygammích manželství. První je, že se manžel k dalšímu sňatku rozhodne proto, že je nespokojený v současném manželství a nebo cítí, že manželství není úplně naplněné. Vydává se proto hledat novou – ideální manželku, která mu má pomoci napravit to, co schází v manželství stávajícím. Druhý vzor je takový, že je muž dlouhodobě spokojený v monogammím svazku a k uzavření dalšího sňatku se rozhodne až na základě nějaké skutečnosti,³⁶⁶ jako je např. změna bydliště, zaměstnání, náboženských, morálních nebo společenských hodnot, které s sebou přinášejí i velkou změnu ve společenském životě.³⁶⁷ Avšak nejčastějším důvodem, pro který jsou polygammí manželství uzavírána, je, že muž potká novou ženu, ke které je silně přitahován. Navíc jeho první manželka byla často vybrána jeho rodinou, jak je uvedeno výše, nebo ji podle náboženské tradice vidí až při obřadu, a proto si druhou ženu vybírá sám, podle svých vlastních preferencí.³⁶⁸ Z uvedeného vyplývá, že na četnost polygammích svazků mohou mít relativně velký vliv i média a obecně postoj společnosti k polygamii.³⁶⁹ Podle rozhovorů s muži žijícími v polygammích svazcích vyplývá, že je uzavřeli proto, že měli dojem, že se jim nedostává „spravedlivého zacházení se svou současnou manželkou“ a mají tak právo se domáhat opravdového štěstí s druhou manželkou, s kterou můžou dosáhnout propagovaného obrazu tzv. „ideálního manželství“, kdy jedna žena doplňuje druhou.³⁷⁰

366 Jeden muž jako důvod pro uzavření dalšího sňatku uvedl: „Moje první žena pořád studovala a později pracovala. Každou noc šla brzy do postele a já skončil sám u sledování televize. Začal jsem chodit každý večer ven s přáteli, ale nakonec jsem si uvědomil, že potřebuji novou ženu, s kterou budu trávit noci společně.“ Jiný muž uvedl: „Má žena začala podnikat a s rozšířením jejího podniku začala být velice úspěšná a od té doby nemyslela a nemluvila o ničem jiném, než o svém podnikání. Vzal jsem si proto další ženu, která mi vaří, přivítá mě, když přijdu domů a stará se o moje děti.“ Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 223.

367 Za zvláštní důvod pro uzavření polygammího svazku lze považovat i rostoucí trend, kdy manželé vstupují do dalšího manželství proto, aby přiměli svou ženu k rozvodu z její strany a tím se vyhnuli případné finanční ztrátě v souvislosti s rozvodem, který by byl organizován z jejich strany. Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 215.

368 Podrobněji viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 211.

369 Viz například inzeráty v novinách a časopisech v Saúdské Arábii, kde jsou běžné inzeráty, nabízející uzavření polygammí manželství typu: „40 letý Saúdský muž hledá ženu pro uzavření manželství. Měla by být vdova nebo rozvedená žena bez dětí, běžné barvy kůže, ve věku mezi 25-30 lety, přednost má žena pracující. Manželství je myšleno typu *misyar*.“ Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 216.

370 Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 50.

Pokud jsou však splněny podmínky pro uzavření druhého sňatku, měla by o tom být informována první manželka a manželka nastávající naopak informována o tom, že její budoucí manžel již jednou ženatý je.³⁷¹ Podle egyptského práva je muž povinen v manželské smlouvě uvést svůj rodinný stav a musí uvést i bydliště své současné ženy pod hrozbou trestu odnětí svobody a vysoké pokuty.³⁷²

Proběhne-li všechno v pořádku a první manželka se o chystané svatbě dozví, má v případě nesouhlasu s chystaným sňatkem na výběr různé možnosti. Pokud měla ve své manželské smlouvě sjednáno pro tento případ možnost rozvodu, může k němu rovnou přistoupit. Jestliže to však ve smlouvě sjednáno nebylo, a ani zákon tuto možnost nepřipouští, může soud požádat o rozvod, pokud muž své stávající ženě o novém sňatku neřekl, a v případě, že jí o něm řekl, ale ona novým sňatkem utrpěla finanční nebo duševní újmu, může soud o rozvod požádat ve lhůtě jednoho roku. Prokazování takové újmy je však povinností na straně ženy.³⁷³

Zdali polygamní svazky vůbec mohou naplňovat svůj účel v současné době a v současné společnosti však zůstává otázkou. Výsledky rozhovorů s patnácti muži, žijícími v polygamních svazcích ukazují, že pouze jednomu z nich další manželství přineslo fyzické uspokojení v životě. Šest z patnácti mužů praktikují tzv. dočasné „cestovní manželství“, když se nacházejí daleko od domova a téměř polovina z dotazovaných mužů přiznali nezákonné vztahy s jinými ženami, mimo své dvě (nebo tři) stávající manželky, pro nedostatek sexuálního uspokojení.³⁷⁴ Z toho vyplývá, že i ve státech, kde je uzavírání polygamních svazků dovoleno a svým způsobem i

371 Často se však stává, že muži neinformují svoji první manželku o svém záměru uzavřít nové manželství. Šest z patnácti dotazovaných mužů nechali stávající manželku dozvědět se o novém sňatku z vnějších zdrojů. Dva muži z patnácti své ženy neinformovali dopředu vůbec a ty se to dozvěděly tak, že manžel přivedl novou manželku po svatebním obřadu domů a zavolal svou stávající ženu, ať přijde dolů a přivítá ji a nebo tak, že první manželka přistihla svého manžela s jeho novou ženou „inflagranti“ v obývacím pokoji na sedací soupravě. Podrobněji viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 182.

372 V praxi však bývá tato povinnost často obcházena například tím, že muž udá nesprávnou adresu první manželky a tudíž jí notář nemůže doručit oznámení o další manželově svatbě. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 82.

373 Marocká úprava se od egyptské liší tím, že v rámci soudního řízení týkajícího se uzavření nového sňatku soudce vyslechne stávající manželku a pokud ta trvá na rozvodu, vyhoví jí. Poté stanoví muži krátkou lhůtu, ve které musí vyrovnat všechny své finanční závazky vůči své (bývalé) ženě. Podrobněji viz BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, str. 83.

374 Viz YAMANI, Maha, A. Z., *Polygamy and Law in Contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Fading, UK: Ithaca Přes, c2008, xi, 275 p., str. 51.

podporováno, nedochází k zamezení negativních vlivů, jakým je například cizoložství, kterým má právě možnost polygamního manželství předcházet.

7. ZÁVĚR

Slyš, ó Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.

(Šema)

Problematika manželství se alespoň jednou za život dotkne většiny lidí a otázka uzavírání manželství podle židovského a islámského práva je, vzhledem k významu těchto dvou náboženství a jejich určité podobnosti, nesporně velkým a důležitým tématem. Ve své diplomové práci, zejména v jejím úvodu a kapitole, týkající se pramenů práva, jsem se zaměřila na nejdůležitější základní informace ohledně židovské a islámské víry, bez kterých by představa o uzavírání manželství nebyla kompletní a srozumitelná širšímu okruhu čtenářů.

V dalších kapitolách jsem se však již plně soustředila na zvolené téma a držela se hranic způsobů uzavírání manželství, které nabízí jak židovský, tak islámský právní systém. Kapitoly jsem schválně nerozdělovala na čistě židovské a čistě islámské, ale snažila jsem se v jednolitém textu ukazovat konkrétní podobnosti i odlišnosti, které lze mezi jejich přístupy nalézt.

Ve třetí kapitole pojednávám o manželství spíše z celkového úhlu pohledu, od dávné historie až po současné právní pojetí manželství v konkrétních zemích. Věnuji se zde obecným právům a povinnostem, které manželé musí dodržovat, uvádím různé druhy manželství, jež jsou často značně vzdálené představám „západního světa“ a podrobněji se věnuji konkrétním specifickým podmínkám, jako je věk, způsobilost uzavřít manželství, či možnost nechat se při uzavírání manželství zastoupit.

V kapitole následující se věnuji především manželské smlouvě, která musí být uzavřena jak podle práva židovského, tak podle práva islámského. Rozebírám zde především náležitosti, které musí být splněny, aby taková smlouva byla platná a manželství tak mohlo vzniknout.

V páté kapitole pak dále uvádím přehled překážek, kterých se musí snoubenci vyvarovat. Rozebírám zde překážky odstranitelné i neodstranitelné, opět jak v právu židovském, tak v právu islámském, s případnými možnostmi, jak takové překážky odstranit, pokud je to možné.

Na závěr jsem si nechala lehce kontroverznější téma, a to polygamií, jež má však své místo v práci, zabývající se manželstvím podle židovského a islámského práva.

Přestože v současnosti není židovským právem aplikována, je s ním historicky spojena a je tedy nutné ji zde zmínit. V islámském právu je polygamie diskutována naopak velice často, a to i přesto, že její uplatňování je spíše na ústupu.

8. RESUMÉ

Marriage is a usual part of a human life. Enter into a marriage is often connected with specific rituals and traditions, which are common to a certain culture, nation or religion. Entering into a marriage by Jewish or Islamic law, despite of they have certain common attributes, is at the end absolutely distinct situation.

In my thesis I tried to focus, apart from marriage entering in Jewish and Islamic law comparism itself, also on general circumstances, typical for both religions, which are important for overall and complex understanding of the given topic. No matter it is going about the origins, from which both law systems are originated, up to (partially common) history. I think, that the topic taken out of the context of the overall situation, would not construct the full image and it would raise more questions, than answers questions. Nevertheless I tried my best to keep the chosen topic and not to fall into too many details or marginal parts.

The thesis, which is discoursing an entering into a marriage, based on several centuries old religion traditions, can hardly bring anything new or relevatory. However I tried my best to indicate at least some tendencies of progress, some changes in development of the law standards and regulations of particular states and an overall way of thinking of a broad public, applied to chosen topic. Even though by some facts, stated in this thesis, there is no absolute and unanimous conformity, I tried to present the most prevail opinion, or the oposite opinion as well.

9. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

KNIHY

- FISHBANE. *Judaismus: zjevení a tradice*. V čes. jaz. vyd. 1. Praha: Prostor, 1996, 191 s. Obzor (Prostor), sv. 5. ISBN 80-851-9047-8.
- SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskeho judaismu*. Praha: Libri, 2008, 255 p. ISBN 978-807-2773-794
- SCHUBERT, Kurt. *Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika*. Vyd. 1. Překlad Jindřich Slabý. Praha: Vyšehrad, 1995, 285 s. ISBN 80-702-1075-3.
- WIESEL, Elie. *Talmud: portréty a legendy*. Vyd. 1. Překlad Alena Bláhová. Praha: Sefer, 1993, 297 s. Judaika, sv. 3. ISBN 80-900-8955-0.
- EPSTEIN, Louis M. *The Jewish marriage contract: a study in the status of the woman in Jewish law*. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2004, xvii, 316 p. ISBN 15-847-7464-9.
- *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985, 1007, 283 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-858-1037-9.
- HAERI, Fadhlalla. *Islám*. Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. V Praze: Ikar, 2001, 254 s. ISBN 80-720-2922-3.
- *Korán*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 797 s. ISBN 80-730-9992-6.
- *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. Překlad Ivan Hrbek, Josef Procházka. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007, 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7.
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-55-7.
- MENDEL, Miloš. *Cesta k prameni: fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Vyd. 1. Editor Iveta Kouřilová. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003, 172 s. ISBN 80-854-2553-X.
- *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství - Cesty, 2003, 751 s. ISBN 80-718-1959-X.
- DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Hronová. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12. ISBN 80-851-9069-9.
- WADUD, Amina. *Qur'an and woman: rereading the sacred text from a woman's perspective*. [2nd ed.]. New York: Oxford University Press, 1999, xxvi, 118 p. ISBN 01-951-2836-2.
- YAMANI, Maha A. *Polygamy and law in contemporary Saudi Arabia*. 1st ed. Reading, UK: Ithaca Press, c2008, xi, 275 p. ISBN 08-637-2326-8.
- KHALIFE, [by Nadya a Ed. Liesl Gerntholtz...et]. AL]. *How come you allow little girls to get married?: child marriage in Yemen*. New York, N.Y: Human Rights Watch. ISBN 1564328308.
- AL-KAWATHARI, Muhammad ibn Adam. *Islamic guide to sexual relations*. London: Huma Press, 2008. ISBN 978-095-4738-082.

- ARMSTRONG, Karen. *Islám*. Překlad Jan Zámečník. Praha: Slovart, 2008, 255 s. ISBN 978-807-3911-553.

ČLÁNKY

- The National Jewish Population Survey 2000-2001, United Jewish Communities viii-ix, available at <http://www.ujc.org/njps/pdf>
- DORFF, Elliot N. *Making Marriages Stronger: A Multi-Tiered Approach Based on Traditional Jewish Understandings of Marriage*, 5 U. St. Thomas L. J. 580 (2008)
- ELIOR, Rachel, „Present but Absent“, „Still life“ and „A Pretty Maiden Who Has No Eyes“ on the Presence and Absence of Women in the Hebrew Language, in *Jewish Culture, and in Israeli Life*. *Stress into the Sea: Studies in Jewish Culture and Its Context*, s. 191-211.
- SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514., n. 177 (1996)
- GOLDSTEIN, Yoni. *Is there a Jewish marriage crisis?*. The Canadian Jewish News. February 7, 2008, s. 47.
- CAVAN, Ruth Shonle. Jewish Student Attitudes Toward Interreligious and Intra-Jewish Marriage. *American Journal of Sociology*. 1971, Vol. 76, No. 6, s. 1064-1071. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2776828>.
- NOVIS-DEUTSCH, Nurit a Ari ENGELBERG. Meaning Making Under the Sacred Canopy: The Role of Orthodox Jewish Marriage Guidebooks. *Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2012, Volume 8, Article 6, s. 1-32. Dostupné z: <http://www.religjournal.com>.
- JACOBSON. The Marriage Dower: Essential Guarantor of Women's Rights in the West Bank and Gaza Strip. 2004, s. 143-167. Dostupné z: <http://heinonline.org>
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. (Ne)rovné postavení muže a ženy v islámském rodinném právu. *Acta Iuridica Olomucensis*. 2010, V, č. 1, s. 51-61.
- KOPECKÝ, Robert. Hlavní prameny islámského rodinného práva. *Právník*. 2003, č. 5., s. 509-527.
- KOPECKÝ, Robert. Hlavní instituty islámského rodinného práva. *Právník*. 2003, č. 10, s. 1013-1033.
- DIALMY, Abdessamad. Sexuality and Islam. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*. 2010, vol. 15, issue 3, s. 160-168. DOI: 10.3109/13625181003793339. Dostupné z: <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/13625181003793339>
- NORAMIN, Aini. Inter-Religious Marriage from Socio-Historical Islamic Perspectives. *Brigham Young University Law Review*. 2008, s. 669-705. Dostupné z: <http://heinonline.org>.
- MADERA, Adelaide. Juridical Bonds of Marriage for Jewish and Islamic Women. *Ecclesiastical Law Society*. 2009, s. 51-64.
- HARRIS, V. William, James P. MARSHALL a Jay D. SCHVANEVELDT. In the Eyes of God: How Attachment Theory Informs Historical and Contemporary Marriage and Religious Practices among Abrahamic Faiths. s. 259-278.
- CLINTON, Erica R. Chains of Marriage: Israeli Women's Fight for Freedom. *The Journal of Gender, Race & Justice*. 1999-2000, s. 283-310. Dostupné z: <http://heinonline.org>

-
- HOFRI-WINOGRADOW, Adam S. The Muslim-Majority Character of Israeli Constitutional Law. *Middle East Law and Governance* 2. 2010, s. 43-80. DOI: 10.1163/187633710X12628514527560. Dostupné z: <http://brill.nl/melg>.
 - WEGNER, Judith Romney. The Status of Women in Jewish and Islamic Marriage and Divorce Law. *Harvard Women's Law Journal*. 1982, Vol. 5, s. 1-35. Dostupné z: <http://www.heinonline.org>.
 - ZULFICAR, Mona. The Islamic Marriage Contract in Egypt: An Instrument of Social Change". *The Islamic Marriage Contract: Cases Studies in Islamic Family Law*. 2009.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- FENIGER, Yariv, BEN-PORAT, Guy. *The Majority Supports Civil Marriage*. Ha'arezt, April 30, 2009, dostupné online na <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1082014.html>.
- The Central Bureau of Statistics. [online]. The State of Israel, 2013 [cit. 2013-09-12]. Dostupné z: http://www.cbs.gov.il/reader/?Mival=cw_usr_view_SHTML&ID=963
- POLL: Women's rights in the Arab world. In: *Wwww.trust.org* [online]. 2013 [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <http://www.trust.org/spotlight/poll-womens-rights-in-the-arab-world/>
- Islamweb. *Www.islamweb.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-09-15]. Dostupné z: www.islamweb.cz/hadithy/3.htm
- Yemeni child bride, eight, 'dies on wedding night. In: *The Guardian* [online]. 2013 [cit. 2013-09-15]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/global-development/2013/sep/11/yemen-child-bride-dies-wedding>.
- Statistiky počtu věřících viz: <http://www.globalreligiousfutures.org/religions/jews> a <http://www.globalreligiousfutures.org/religions/muslims> .

10. PŘÍLOHY

10.1. Manželská smlouva (*ketuba*) podle židovského práva

Dne v týdnu dne v měsíci roku od stvoření světa podle posledního zúčtování zde, ženich – syn říká panně, dceři

Bud' mou ženou podle zákona Mojžíše a Izraele a Já pro tebe budu pracovat, ctít Tě, podporovat a udržovat Tě v souladu s principy židovských manželů, kteří pracují, ctí podporují a udržují své ženy věrné. A dám Ti 200 zuz jako výživné za Tvé panenství, které je pro Tebe povinné podle zákonů Tóry a jídlo, oblečení a věci, které potřebuješ a soužití podle způsobů běžných ve světě.

Tato panna dcera souhlasí a stává se jeho ženou. Věno, které přináší z domu svého otce ve stříbře, zlatě, ornamentech, oblečení, vybavení pro domácnost a své oblečení, celkově dosahuje hodnoty, ženich bere k sobě. Ženich také souhlasí s přidáním k výše zmíněné sumě částku celkově tvořící Tedy ženich syn prohlašuje:

Tímto přijímám pro sebe a své dědice odpovědnost z této smlouvy, aby věno a další příslušenství bylo věnováno z veškerého mého majetku a vlastnictví, kdekoli se nachází, které teď mám, nebo získám v budoucnu. Veškerý můj majetek, dokonce i košile na mých ramenou, musí být zabezpečen jako předmět této smlouvy, jako věno a příslušenství, za mého života i po mé smrti, navždy. Odpovědnost, plynoucí z této smlouvy, na sebe ženich bere s plným vědomím s účinkem všech jejích částí a příloh, jak je běžně praktikována ve prospěch židovských žen a v souladu s předpisy mudrců (nechť je žehnáno jejich památce) a nikoli jako trest nebo jako prázdnou formu. Toto ženich obdržel v naší přítomnosti, dobře a úplatně souhlasí se vším, co je uvedeno výše, jako závazné a neodvolatelné.

Dosvědčuje

Dosvědčuje*

* Viz. pozn. 24 In SOLOVY, Jodi M. *Civil Enforcement of Jewish Marriage and Divorce: Constitutional Accommodation of a Religious Mandate*. 45 DePaul L. Rev. 493, 514, n. 177 (1996),

10.2. Manželská smlouva podle islámského práva

Dne měsíce v hodin,

za přítomnosti a rukou, úředníka z, který spadá do pravomoci pod Soud o osobním statusu v, byla uzavřena následující manželská smlouva:

1) Jméno ženicha:

Povolání:

Národnost:

Datum narození:

Bydliště:

ID číslo, datum a místo vydání:

Jméno ženichovy matky:

Jméno nebo jména ženichovy další ženy nebo dalších žen v době uzavření této smlouvy a případně jejich bydliště:

Místo, ve kterém je ženichova rodina registrována v Občanském Registru:

Město nebo vesnice:

Oblast:

Číslo

Občanský Registr

si bere:

2) Jméno nevěsty:

Povolání:

Národnost:

Datum narození:

Místo narození:

ID číslo, datum a místo vydání:

Jméno matky nevěsty:

Jméno předchozího manžela a případně datum rozvodu:

Místo registrace rodiny nevěsty u Občanského Registru:

Město nebo vesnice:

Oblast:

Číslo:

Občanský Registr:

a uzavírá tak manželství podle práva shari'ci a podle předpisů Sunny s právním souhlasem a přijetím jak ženicha, tak nevěsty, případně zástupce, kterého nevěsta jmenovala a který je oprávněn před námi a v naší přítomnosti uzavřít tuto smlouvu a přijmout věno jejím jménem, po jejich náležitém identifikování zákonnými prostředky a zjištění, že neexistují ani na jedné straně žádné zákonné překážky k uzavření manželství a stanovují také že:

a) Manžel:

dostává plat, důchod nebo příjem ve výši měsíčně a je schopen vydělávat peníze a poskytovat je své ženě a jejich potomkům.

Má/Nemá majetek přesahující částku

Je/Není ženatý s jinou ženou, a v případě, že je ženatý, tato byla/nebyla informována o tomto manželství v souladu se zákonem.

b) Manželka:

Má/Nemá důchod nebo plat od vlády nebo ze svého zaměstnání.

Má/Nemá vedlejší majetek ve výši

c) Manželé dosahují věku nutného pro uzavření manželství, jak bylo uvedeno výše.

d) Manželé podstoupili speciální lékařské vyšetření a předložili výsledky, které potvrzují, že nemají žádné onemocnění bránící jejich manželství.

Strany se dohodly na almužně následovně:

Okamžitá povinnost:

Obdržena od:

Zbývající částka:

Splatná:

Strany souhlasí s následujícím:

- Přistupovat k sobě s laskavým a lidským přístupem, žít společně a spolupracovat při péči o záležitosti rodiny, domácnosti a výchovy dětí.
- Manžel je povinen sám/společně s manželkou poskytnout vhodný nezávislý/společný manželský domov a manželka je povinna poskytnout sama/společně s manželem nezbytný nábytek.
- Manžel si nesmí vzít další ženu bez vědomí manželky a jejího souhlasu, jinak má žena právo na rozvod, aniž by musela prokazovat škody.
- Manželka je oprávněna uplatnit své právo na vzdělání a práci mimo domov.
- Každá strana má dovoleno pracovat v zahraničí po dobu až tří let. V takovém případě je druhá strana povinna doprovázet odcházejícího manžela do zahraničí, aniž by tím bylo dotčeno zájmu dětí, pokud jsou, v závislosti na dostupnosti odpovídající vzdělávacích zařízení v novém místě bydliště.
- Žena má právo sama se nechat rozvést, a to zejména v případě, pokud si manžel vezme další ženu bez jejího vědomí a souhlasu, pokud jí nebo jejich děti týrá, nebo když prohlásí, že soužití mezi nimi je nemožné, nebo pokud ji opustí na dobu delší osmi měsíců.
- Manžel je povinen zajistit své ženě a rodině život odpovídající životní úrovni obdobných rodin jiných manželů v době uzavření jejich manželů.
- V případě, že se se svou ženou rozvede proti její vůli a manželství trvalo více než patnáct let, je manžel povinen vzdát se svého práva na manželský domov ve prospěch manželky a jejich potomků, pokud jsou, a to i po uplynutí zákonné doby opatrování jejich dětí.
- V případě, že se žena nechá rozvést proti vůli manžela, je povinna se vzdát práva na odložené věno a výživné, včetně „mut^a“ výživného.

Tuto smlouvu dosvědčují:

Jméno:

Číslo ID:

Národnost:

Datum a místo narození:

Ručitelem manžela je....., jehož záruka je přijata
v době podpisu této smlouvy. Tato smlouva je vyhotovena v jednom originále a
třech kopiích, přičemž jedna patří manželovi, jedna manželce nebo jejímu
advokátovi a třetí náleží Občanskému Rejstříku.

Datum:

Závazky ve výši:

Poukázány na:

Následující připojili před námi své podpisy

Svědci:

Manžel:

Manželka:

Právní zástupce manželky:

Registrující úředník:

Pozn. v případě, že si strany nepřejí, aby byly zahrnuty některé z podmínek uvedených
v části nahoře, musí takovou podmínku škrtnout s podpisem a razítkem s pečeti státu.*

* ZULFICAR, Mona. The Islamic Marriage Contract in Egypt: An Instrument of Social Change".
The Islamic Marriage Contract: Cases Studies in Islamic Family Law. 2009.